

תיק תיעוד מתחמי – נספח לתכנית שלד מחנה צריפין

הקדמה

צריפין הוא מחנה צבאי של צה"ל הכולל בתוכו מספר בסיסים. המחנה גובל במזרח בכביש 44, במערב בראשון לציון (שיכון המזרח) ובדרום בבאר יעקב. המחנה נקרא גם "מחנה ידן" על שם יגאל ידן, הרמטכ"ל השני של צה"ל. הבסיס נוסד בתקופה המנדטורית על-ידי השלטון הבריטי ועבר לשליטה ישראלית עם קום המדינה. הבסיס, המשתרע על 1,400 דונם, צפוי להתפנות אל עיר הבה"דים שבנגב בעוד כשנתיים. התכנית המוצעת לשטח הבסיס המתפנה, המקודמת על-ידי משרד הביטחון, מציעה בינוי של כ-17,000 יחידות דיור ושטחי תעסוקה שונים.

המסמך הזה הינו תיק תיעוד מתחמי למחנה צריפין המתפנה ומהווה נספח לתכנית השלד של צריפין. מסמך זה הנועד לאתר מבנים היסטוריים בתחומי המחנה. מחנה צריפין הינו הבסיס הצבאי הבריטי הגדול ביותר שנבנה בארץ ומהגדולים שבנו הבריטים במזרח התיכון. בשל העובדה שחלקים נרחבים ממנו שרדו התעורר הצורך בעריכת סקר ובתיעוד המצאי הקיים כבסיס לעריכת תכנית שימור, לאור התכנית החדשה המוצעת, וזאת מתוך הבנה כי מורשת המקום צריכה להישמר גם בבינוי החדש. שרידים מרשימים אלו יעניקו זהות למרחב לטובת דייריו העתידיים ויהוו מוקד עניין לכלל האוכלוסייה.

בסיסי ענק של הצבא הבריטי נעלמו לאורך השנים מבלי להשאיר אחריהם כמעט זכר. עולה החשש כי תבניות בינוי של הבסיסים הבריטיים ומבני הצבא הייחודיים עלולים להימחק מתודעת המרחב הן כתבניות בינוי והן כבניינים בודדים. אובדנם עלול להיות לא רק פגיעה בזיכרון העבר כי אם איבוד מצע ערכי, אדריכלי והיסטורי שיכול להעניק תוכן למרקם העירוני החדש שייבנה על גביו. כיום אנו נמצאים בנקודת זמן בה יכולים אנו להבטיח כי המורשת ההיסטורית תשמר לדורות הבאים. אנו ערים להתעניינות גוברת בשימור המורשת הצבאית הבריטית, מתוך הבנה ששימור מורשתם הוא חלק מזיכרוננו של המרחב. תובנות אלו עומדות מאחורי הכנת התיק הזה.

התיק כולל התייחסות ברמות שונות למחנה הקיים ולתכניות המוצעות, כמו גם להיסטוריה של המחנה, להתפתחות הבינוי שלה ולטיפולוגיית הבנייה הבריטיות במחנה.

מזמינת התיק היא חברת CPM ניהול פרויקטים, המנהלת את פרויקט תכנית השלד לצריפין. אדריכלי התכנית השלדית הם משרדי אלי פירסט, אדם מזור ודוב קורן.

מתודולוגיה

מטרת הסקר הוא איתור מבנים היסטוריים בתחומי מחנה צריפין. לשם איתור המבנים הללו, נאספו חומרים בשני דרכים עיקריות. האחת – סקר שדה במחנה עצמו לבדיקת השרידים הקיימים כיום במרחב. סקר השדה נעשה על-ידי ביקורים חוזרים בשטחי המחנה. השנייה – איסוף חומר ארכיוני המתייחס לצריפין ולבינוי בריטי בארץ. החומר הארכיוני כלל חומר כתוב, תצלומי אוויר היסטוריים ותכניות היסטוריות. ניתוח המידע התבסס על שילוב בין הידע העכשווי הנאסף ממקור ראשון בשטח עם המקורות הארכיוניים על מנת להבין את משמעות השרידים במחנה כיום.

ההתייחסות לבסיס ההיסטורי נעשתה עפ"י החלוקה המתחמית – לכל מתחם יש טיפולוגיה אופיינית ומרקם בינוי. מכיוון שמדובר במתחם גדול, גישת השימור הייתה בחינה של הטיפולוגיות השונות בכל מתחם, אפיון הטיפולוגיות ושימור מקבץ מבנים מטיפולוגיה מסוימת שמעידות על המרקם ההיסטורי.

בניגוד לסקרים באזורים אזרחיים, הסקר במתחם צבאי נתון במגבלות מהותיות וטכניות. הגישה לבסיסים הייתה מוגבלת מסיבות הנובעות מהצורך בחיסיון מידע מודיעיני. מאותה סיבה לא ניתן להרחיב על התקופה הישראלית של המחנה ועל הבסיסים השונים בו כיום.

תחום התכנון כולל את שטח מחנה צריפין יחד עם מובלעת אזרחית נוספת בחלקו המזרחי. בתיק זה נסקר שטח המחנה בלבד.

המבנים שנסקרו מרביתם מבנים בריטים ויש בסקר מעט מבנים השייכים לתקופה הישראלית של המחנה. זאת משום שמבנים רבים ישראליים הם מבנים מסווגים ובנוסף, אין גישה למבנים ולא למידע ארכיוני אודותם.

כל הנתונים של התכניות המוצעות מבוססות על הגרסה המוסכמת -מהדורה 6, תאריך : 2.3.2014

תוכן העניינים

הקדמה

2

פרק 1 נתוני רקע

4

פרק 2 תכנית מוצעת

8

פרק 3 רקע היסטורי ותרבותי

3.1 תולדות המתחם

16

3.2 סקירה כרטוגרפית

3.2.1 מפות היסטוריות

24

3.2.2 תכניות היסטוריות

30

3.2.3 תצ"אות היסטוריות

32

פרק 4 ניתוח מצב קיים

4.1 סכמות מרחביות

40

4.2 טיפולוגיה

47

4.3 סקירה טכנולוגית

66

פרק 5 סיכום והערכה

70

פרק 6 מקורות מידע

74

נספח: פרטי עורך תיק התיעוד

75

1.1 נתונים כלליים

תיאור כללי:

- מתחם הכולל מס' רב של בסיסים צבאיים בריטים במקורם המשמשים עד היום את צה"ל.

מיקום:

- מספרי גושים: 4236, 4239, 4240, 4237

- גבולות המתחם:

צפון: גוש 6285- ראשון לציון

דרום: באר יעקב

מזרח: כביש 44

מערב: ראשון לציון

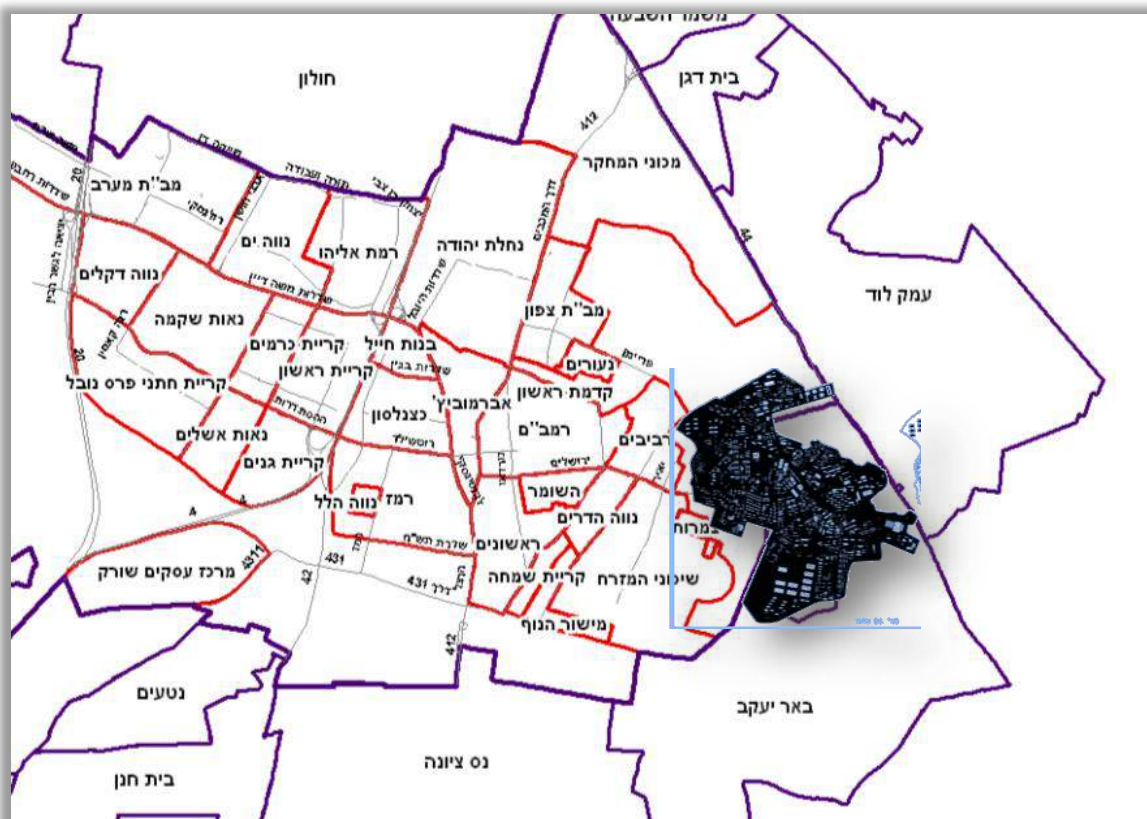
- שטח המתחם: כ-1400 דונם

- תבע"ות חלות: רצ/1/1, ממ/205

- מבנים קיימים בכרטסת: לא קיימים

תצלום מזהה – תצלום אוויר

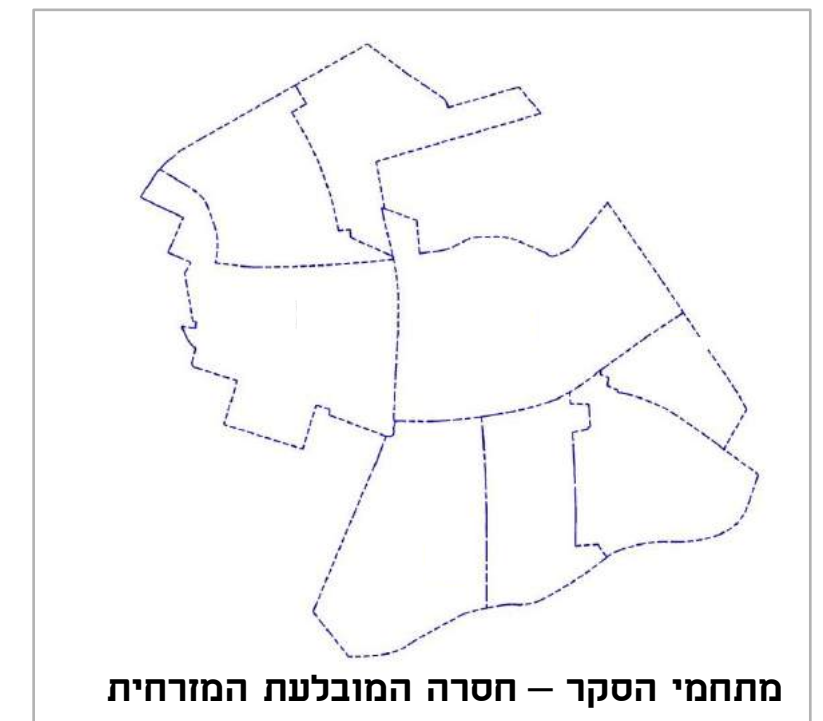
מפת התמצאות ללא קנ"מ

1.2 תצלום אויר מצב קיים –

תחום התכנון

הקו הכחול כולל בתוכו מספר מתחמים. מרבית השטח הוא שטח המחנה הצבאי צריפין. בצידו המזרחי ישנה מובלעת אזרחית הכוללת את בית-החולים אסף הרופא, תחנת ניסיונות של משרד החקלאות, השוק הסיטונאי (גלעין כפר סרפנד אל-עמאר ההיסטורי) ומספר מבנים משולי הכפר.

בסיס צריפין נסקר על-ידינו כולו וממצאיו מופיעים בסקר המצורף. בית-החולים אסף הרופא נסקר במקביל אף הוא על-ידינו כחלק מסקר תכנית מתאר באר-יעקב והוגש לוועדה המחוזית. תחנת הניסיונות של משרד החקלאות נסקרה על-ידי יועצי הנוף של תכנית השלד אך לא על-ידינו ולא ידוע לנו על כל ממצא הקיים בשטחה. שולי הכפר נסקרו במסגרת הסקר המצורף.

הקו הכחול – תחום התכנון

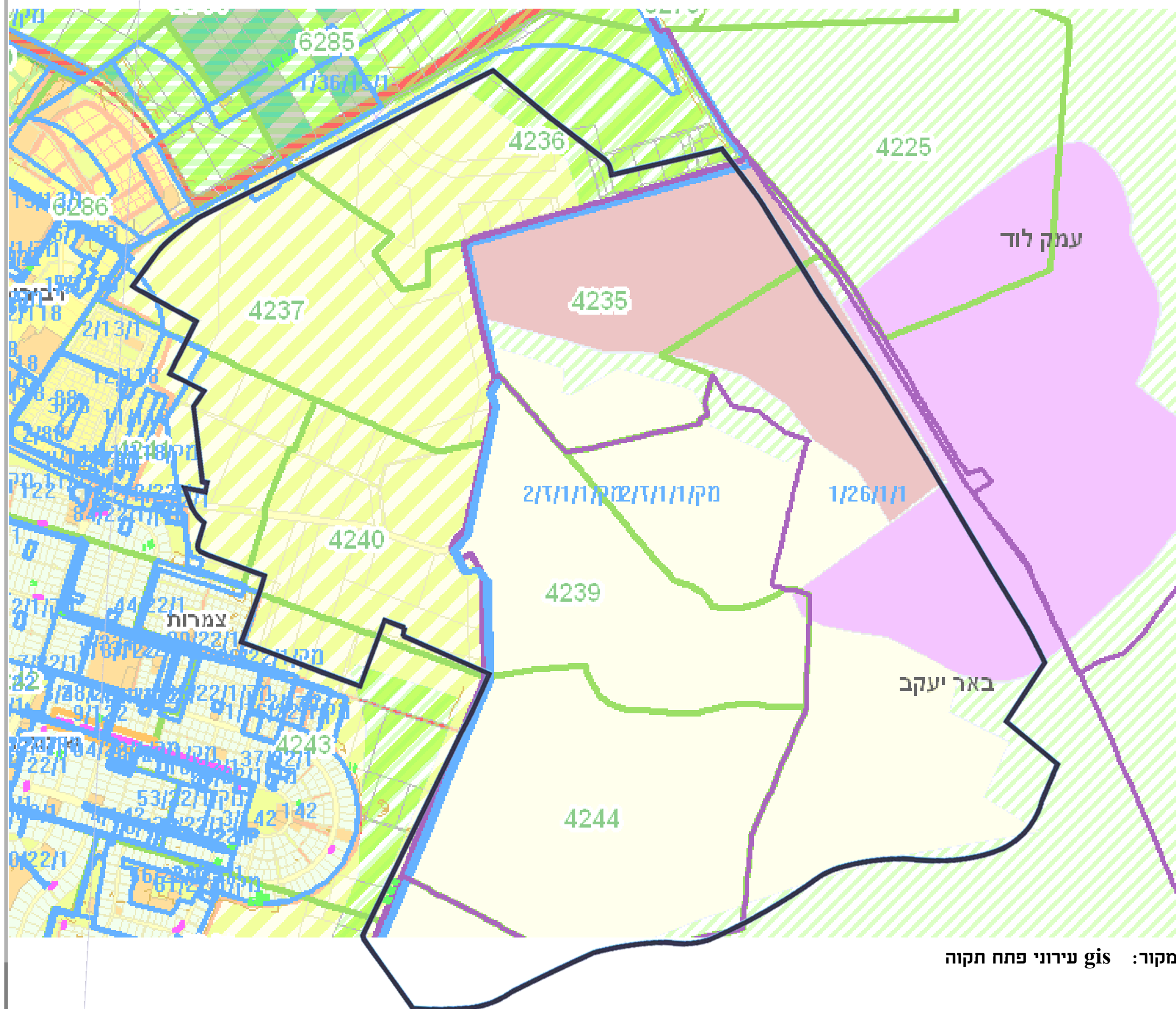

המתחם האזרחי

תצ"א שנת 2011

1.3 מפת גושים

מפה המציבה את הקו הכחול של תחום התכנון על גבי מפת גושים של האזור

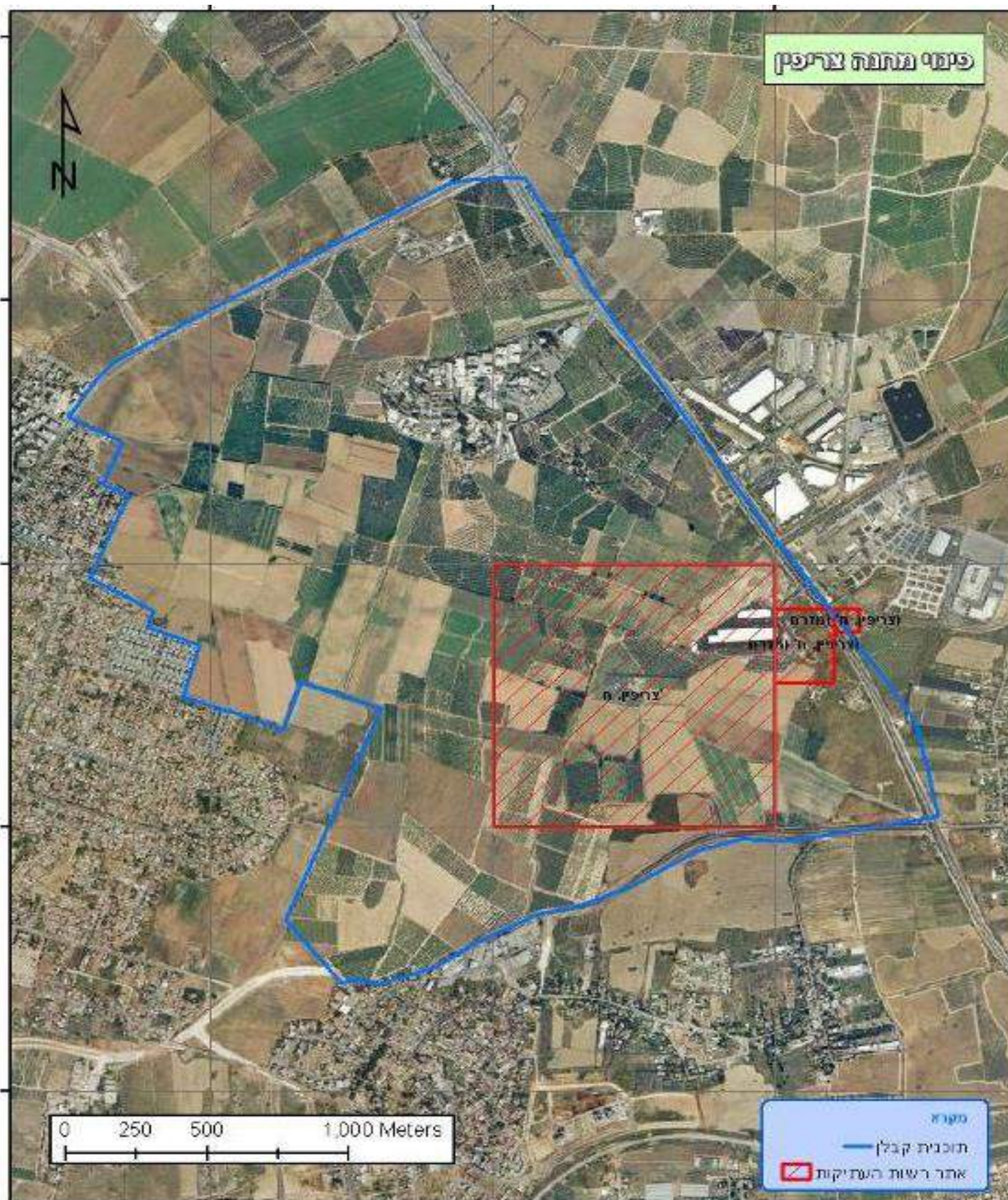

מקור: gis עירוני פתח תקוה

הקו הכחול – תחום התכנון

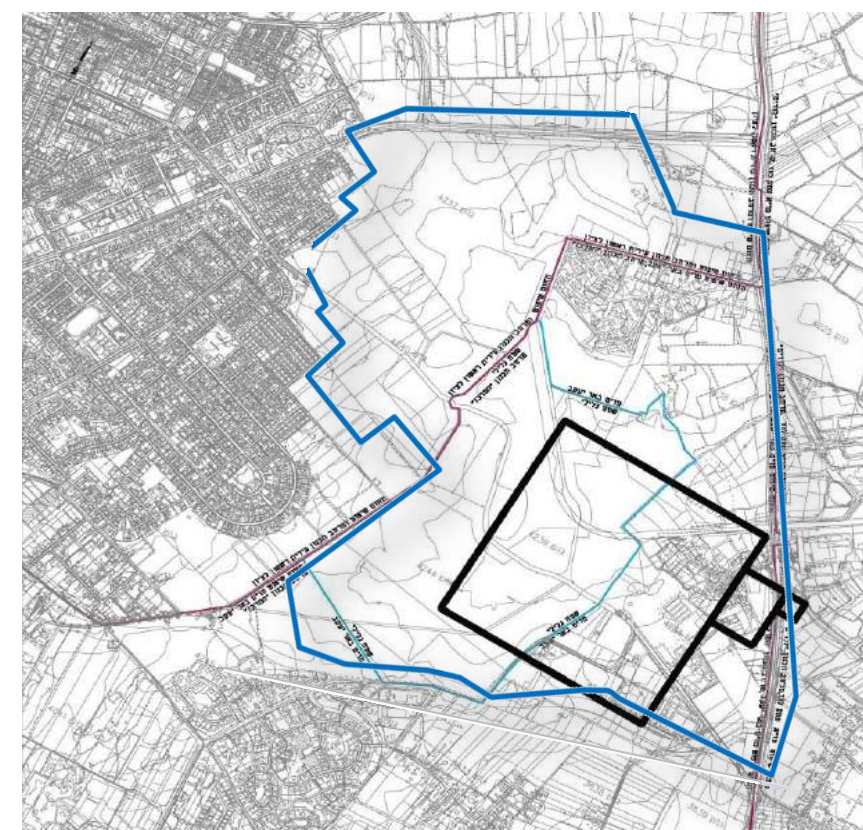
1.4 אתרי עתיקות מוכרזים

בתחום מחנה צריפין ובסמוך אליו קיים אזור עתיקות מוכרז בשם צרפאנד אל-עמאר.

תחום ההכרזה

הקו הכחול – תחום התכנון

2. תכנית מוצעת

2.1 תשריט תכנית שלד לשטח מחנה צריפין המתפנה

שטח התכנית המוצעת- 3790 ד' + שטח גלילי של 1390 ד'.

התכנית המוצעת משקפת את מגמות העל של תכניות העיר של ראשל"צ ובאר יעקב.

משטח מחנה צבאי הופך למרחב עירוני בנוי אינטנסיבי.

התכנית מאמצת ומסדירה את רעיון הטבעת הירוקה ההופכת לפארק היקפי לראשל"צ ולפארק ליניארי מטרופוליני החוצה את התכנית. התכנית מציעה תוספת של מגורי איכות במזרחה, הזקוק להתחדשות, של ראשל"צ ובצפונה של באר יעקב ומתואמת עם תכניות המתאר של ראשל"צ ושל ובצפונה של באר יעקב ומתואמת עם תכניות המתאר של ראשל"צ ושל באר יעקב.

התכנית נשענת על מערכות הדרכים האזוריות 44 ו- 4313 ומערכות מקומיות כמו שדרות הרצוג וירושלים ומבטיחה נגישות מיטבית ממערכות דרך אלו. בנוסף לכך, מוצע תוואי לרכבת הקלה, בתיאום עם נת"ע ותוואי לרכבת כבדה על יסוד תוואי המסילה הקיימת בצריפין.

על פי התוכנית המוצעת, ייבנו במתחם 17,000 יח"ד. 840 דונם משטח המחנה הצבאי יסופחו לראשון לציון וכ-560 דונם יסופחו לבאר יעקב. מדובר בכ-1.5 מיליון מ"ר בנוי לתעסוקה, נושקים לבית החולים אסף הרופא מצפון ומדרום (ראה איור 1). בשטח זה תקדם עיריית ראשון לציון פארק לטכנולוגיות רפואיות מתקדמות. בשלב ב' של התוכנית צפויה גם באר יעקב לספח אליה שטחי תעסוקה בהיקף של כ-300 אלף מ"ר ועוד כ-500 אלף מ"ר, שאינם כלולים כיום בשטח המחנה.

מתוך דברי ההסבר של התכנית המוצעת

איור 1: תכנית סכמטית של ייעודי הקרקע המתוכננים

מקור: אדריכלים אדם מזור, אלי פירסט ודוב קורן

מהדורה 6. תאריך : 2.3.2014

תאריך: 2/3/2014 6 :הדורה

[illegible]

שטח בנוי מוצע במ"ר בתכנית המוצעת (שירות + עיקרי)

התכנית כוללת : מתחמי מגורים, תעסוקה, מסחר .
התכנית מייעדת 17,000 יח"ד (7,000 יח"ד בתחומי ראשל"צ ו- 10000 יח"ד בתחומי באר יעקב) ומיליון וחצי מ"ר לתעסוקה.

טבלת כמויות ושטחים משוערים

יעוד	שלב אי				שלב בי				סה"כ שלב אי + בי - תחום צריפין		
	תעסוקה אלפי מ"ר	תעסוקה ולאו מגורים אלפי מ"ר	מגורים רווי יח"ד	מגורים צמוד יח"ד	תעסוקה אלפי מ"ר	תעסוקה ולאו מגורים אלפי מ"ר	מגורים רווי יח"ד	מגורים צמוד יח"ד	סה"כ מגורים יח"ד	סה"כ תעסוקה ולאו מגורים אלפי מ"ר	סה"כ תעסוקה אלפי מ"ר
צריפין - באר יעקב			4,200		300		5,800		10,000		300
באר יעקב					750		1,000				
צריפין - ראשל"צ			6,600	400	1,200	240 (שו"ע 2,000 יח"ד)		(200)	7,000	240 (שו"ע 2,000 יח"ד)	1,200 (+240)
ראשון לציון				50	30				17,000	240 (שו"ע 2,000 יח"ד)	1,500 (+240)
סה"כ באר יעקב			4,200		1,050		6,800				
סה"כ ראשל"צ			6,600	450	1,230	240 (שו"ע 2,000 יח"ד)		(200)			

טבלת זכויות בניה עפ"י חלוקה למתחמי תכנון

מתחמי תכנון	סה"כ מספר יח"ד למגורים	סה"כ מ"ר עיקרי לתעסוקה	הערות
1	3,700	---	מע"ר ושימושי קרקע מעורבים
2	3,200	200,000	
3	2,800	---	
4	3,500	70,000	
5	3,500	---	
6	---	170,000	
7	---	250,000	באר יעקב
	---	360,000	ראשון לציון
8	---	300,000	
סה"כ	16,700	1,350,000	

בנוסף לשטחים אלה תתאפשר בניית שטחים למסחר ותעסוקה שכונתית.

"הרשת האדומה" (מספרי דרך זמניים)

צירי אורך- צפ' דר'

- מס' 1- כביש הפארק המזרחי.
- מס' 2- כביש השדרה – באר יעקב.
- מס' 3- כביש השדרה – הקים (חלקי)
- מס' 4- כביש הפארק המערבי.
- מס' 5- המשך.

צירי רוחב- מז' מע'

- שדר' הרצוג
- מס' 10- צפון אסף הרופא.
- מס' 20- דרום אסף הרופא.
- שדר' ירושלים + רק"ל + תחנה כבדה.
- מס' 30- גבול באר יעקב- ראשל"צ + רכבת כבדה
- מס' 40- צ.רוחב- חוצה מתחמים + רק"ל
- מס' 50- פ.ימניות מ- 4313

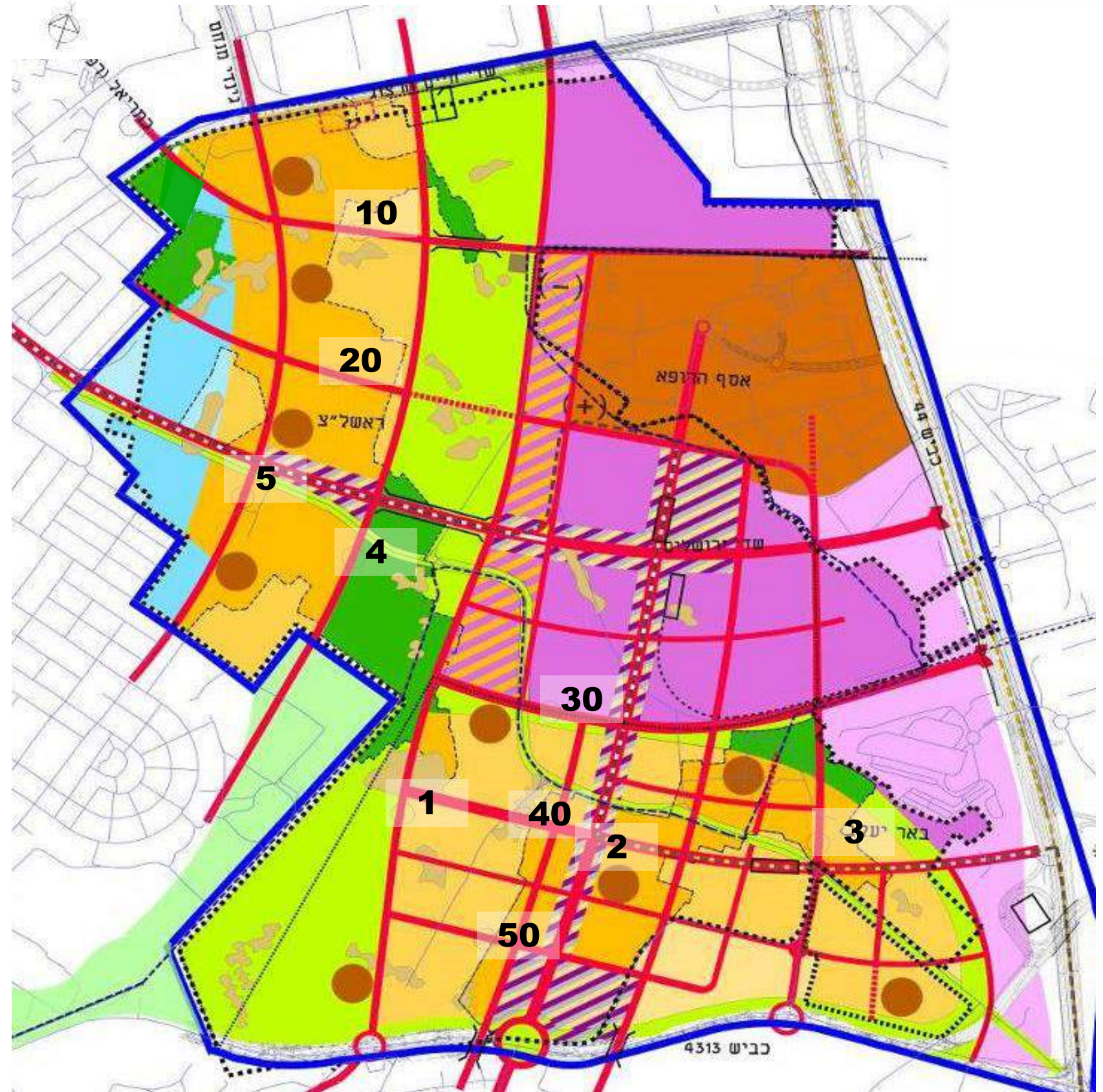
"הרשת הירוקה"

- בנוסף לרחובות הרשת האדומה, יוצרת הפרדה חלקית של הולכי הרגל מהתנועה המוטורית, מקשרת בין מתחמי המגורים לבין עצמם, לבין הפארק ובתוך עצמם.
- מרקם שדרות / אצבעות, גנים ושבילים, סביבם בתי המגורים ולאורכם שזורים מבני הציבור.
- אימוץ כביש השדרות העקלתוני כשדרה ירוקה נפרשת, מזרח מערב, ברוחב מינימ' של 30 מ' ובאורך של כ-3 ק"מ.
- שימור עצים, חורש, שדרות ומבנים ככל שעולה מניתוח מיפוי הקיים ועיבודו.
- מעטפת / טבעת ירוקה למתחמי המגורים של באר יעקב.
- מעטפת / טבעת ירוקה למתחמי המגורים של ראשל"צ

איור 1: מערכת הדרכים המתוכננת

מקור: אדריכלים אדם מזור, אלי פירסט ודוב קורן

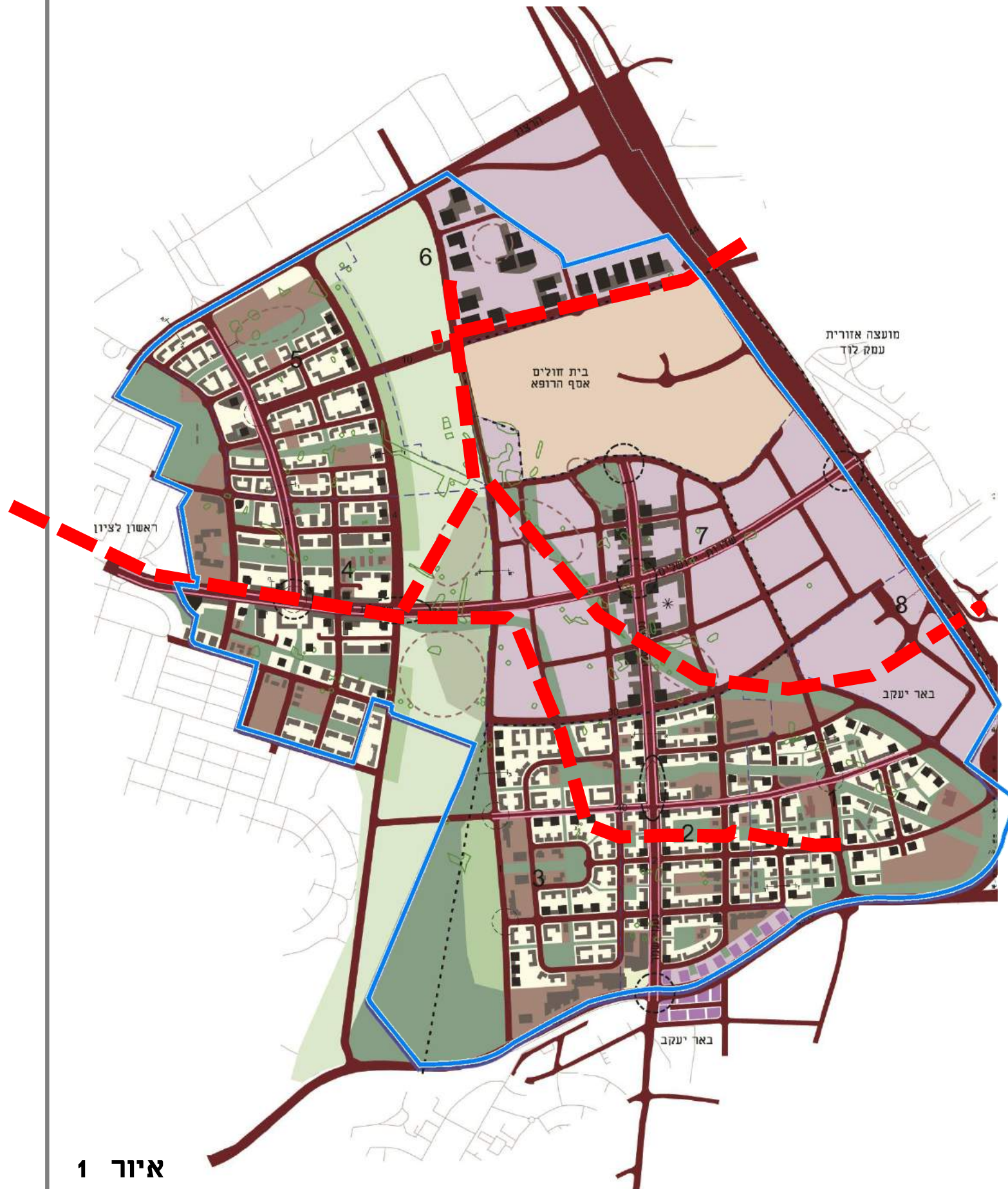
מהדורה 5. הקו הכחול אינו הקו הכחול המתוכנן.

2.3 דרכים קיימות ומוצעות

- שמירה על השדרה הירוקה – בצפון כביש ושצ"פ ברוחב של 30 מ'. והמשכה
- כלפי דרום- מזרח כשדרה.
- שמירה על תוואי מזרח- מערב בחלק המערבי כביש ובחלק המזרחי כשדרה
- שמירה על הכביש הצפוני
- שימור עצים, חורש, שדרות והתאמת מיקום ומבנים ככל שעולה מניתוח מיפוי הקיים ועיבודו.

- מערכת דרכים מוצעת
- מערכת דרכים קיימת
- גבול תכנית

איור 1

איור 1: נספח עיצוב עירוני
מקור: אדריכלים אדם מזור, אלי פירסט ודוב קורן

מהדורה 6. תאריך: 2.3.2014

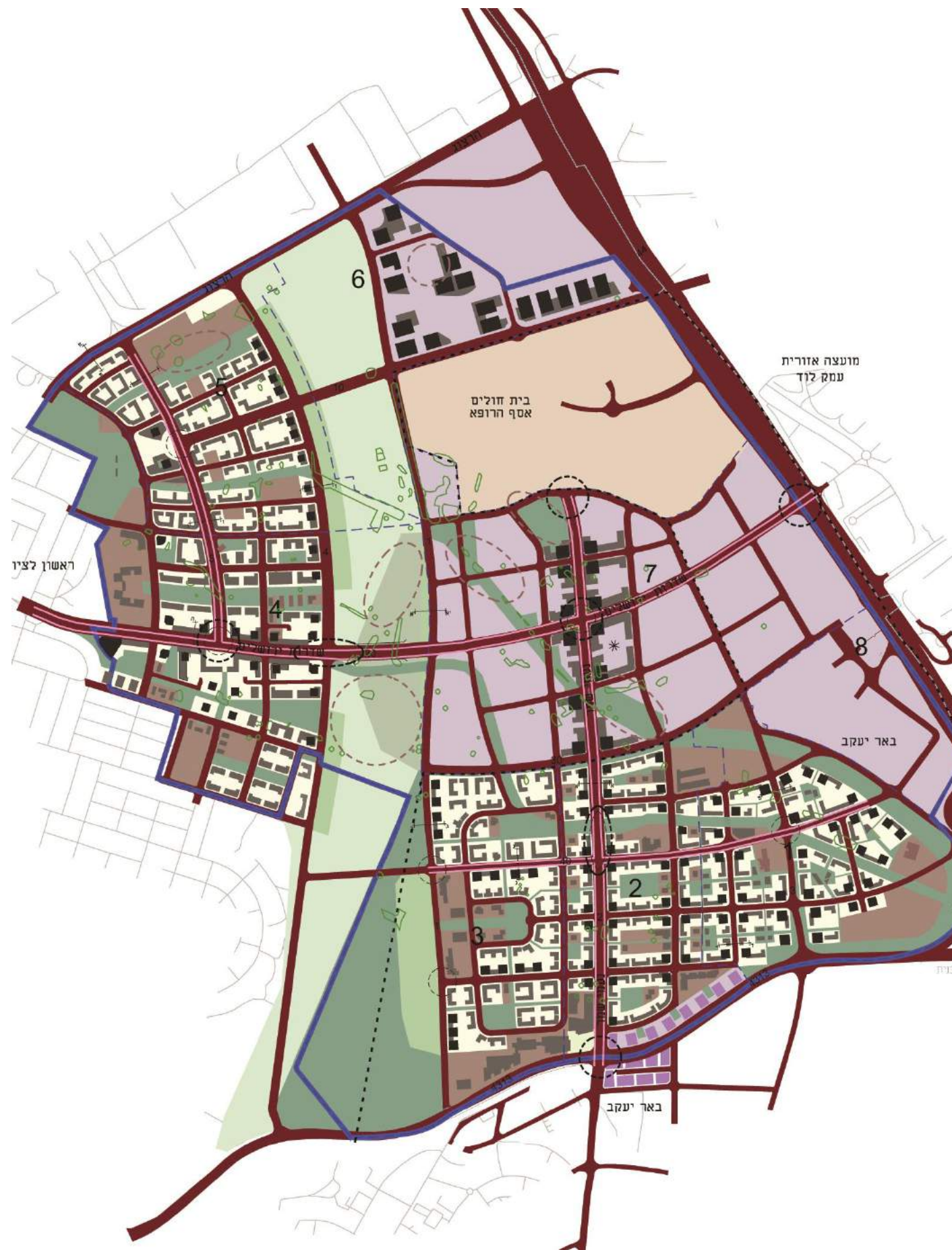
2.4 נספח עיצוב עירוני

הבינוי הקיים בתכניות אלו שייך למתחמים 4 ו- 3,2,1 שעד לעריכת התכנית השלד התכנון המפורט במתחמים אלו היה מגובש. שאר האזורים יתוכננו בעתיד.

איור 1: נספח עיצוב עירוני
מקור: אדריכלים אדם מזור, אלי פירסט ודוב קורן

מהדורה 6. תאריך : 2.3.2014

**עם חתונת
תובית מלך
לשמה מוזת צריפין המסופת**

מסמך מס' 1174

[illegible]

क्र.सं.	वर्ग	अंक
1	1000	1000
2	1000	1000
3	1000	1000
4	1000	1000
5	1000	1000

[illegible]

! TROUBLE TROUBLE TROUBLE

		2. SECURITY THREATS (OPTIONAL)

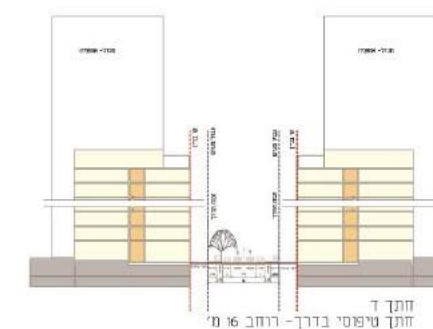
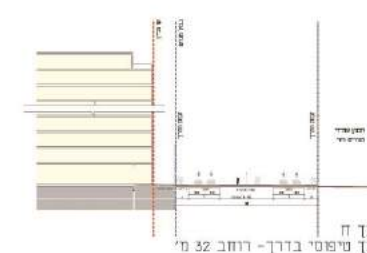
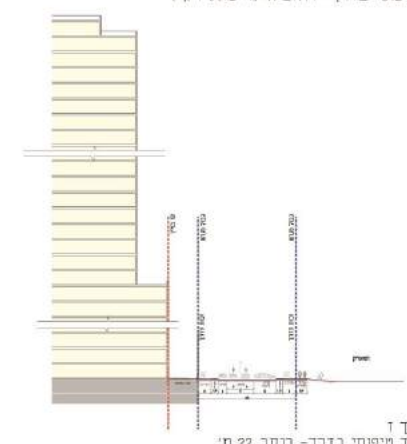
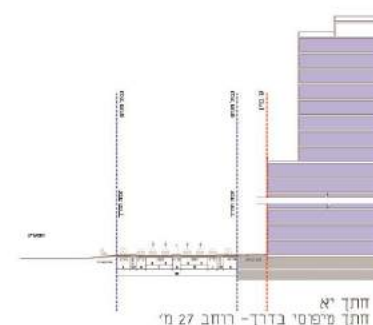
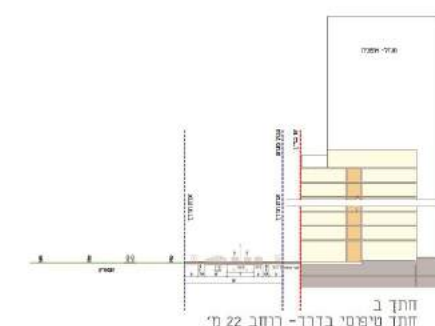
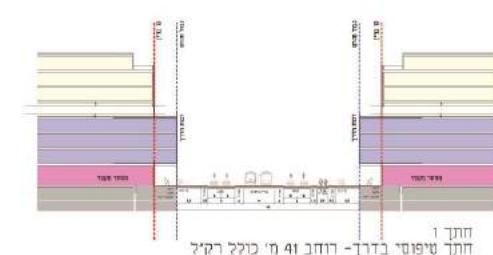
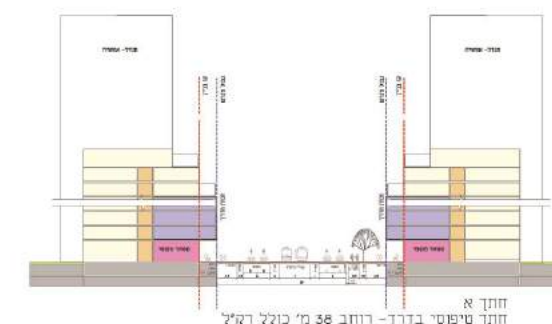
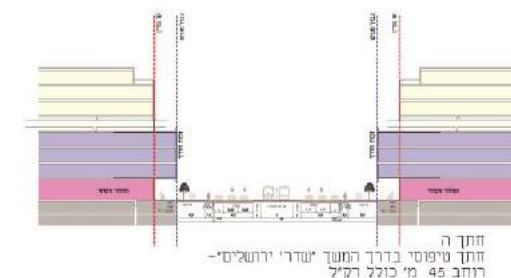
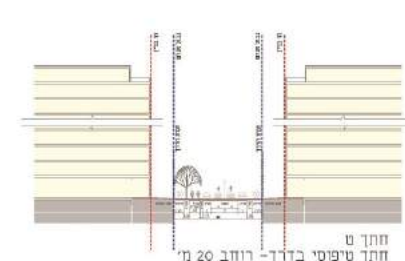
: 100% 100%

[illegible]

2.4 נספח עיצוב עירוני

בעיצוב העירוני ישנה התייחסות לכבישי השדרות – "השדרה הירוקה" הקיימת.

שילוב מבנים מגדליים על שפת המעטפת הירוקה.
הרשת האדומה של הכבישים – שחופפת בחלקה את הדרכים הקיימות יוצרת את הבלוקים העירוניים.

איור 1: נספח עיצוב עירוני
מקור: אדריכלים אדם מזור, אלי פירסט ודוב קורן

מהדורה 6. תאריך: 2.3.2014

חזתים טיפוסיים עירוניים 1:500

2.5 נספח נופי

מערכת הדרכים והשדרה הקיימת חופפת
לצירים הירוקים המוצעים בנספח הנופי

מערכת דרכים קיימת

קנ"מ 1:5000

תכנית שלדית צריפין

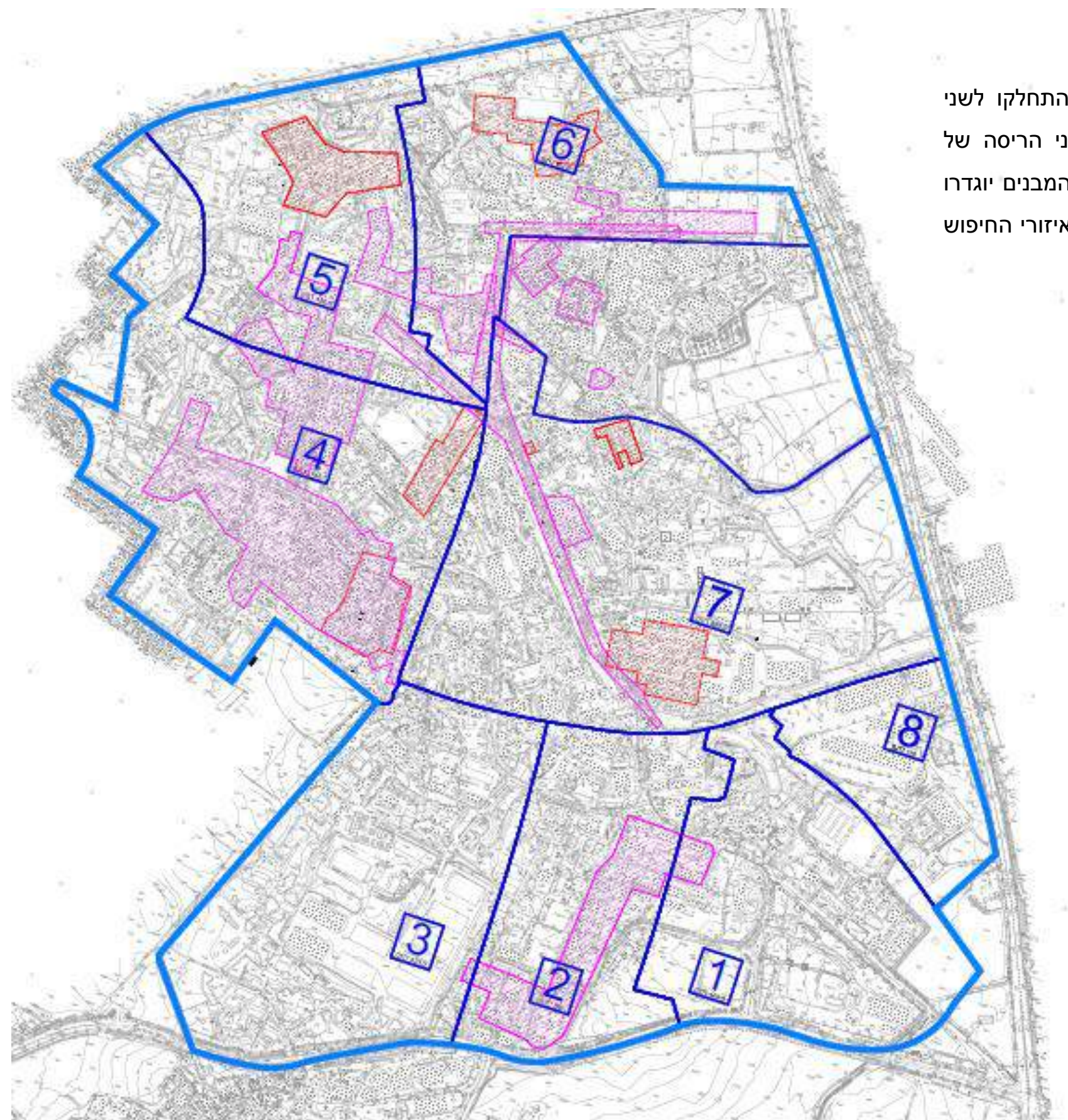
איור 1: נספח נופי

מקור: אדריכלים אדם מזור, אלי פירסט ודוב קורן

מהדורה 6. תאריך: 2.3.2014

2.6 נספח שימור

נספח זה מגדיר איזורים רגישים מבחינה שימורית. איזורים אלו התחלקו לשני סוגים: המתחמים המסומנים בסגול מוגדרים כאיזורים לתיעוד לפני הריסה של מבנים. המתחמים המסומנים באדום מוגדרים כאיזורים בהם חלק מהמבנים יוגדרו לשימור. פירוט המבנים יקבע במסגרת התכניות המפורטות. קביעת איזורי החיפוש מבוסס על סקר זה.

מקרא:

- מתחם לתיעוד וחיפוש אלמנטים לשימור
- מתחם לתיעוד
- 1 מתחמי תכנון

מהדורה 6. תאריך: 2.3.2014

3. רקע היסטורי ותרבותי

3.1 תולדות המתחם

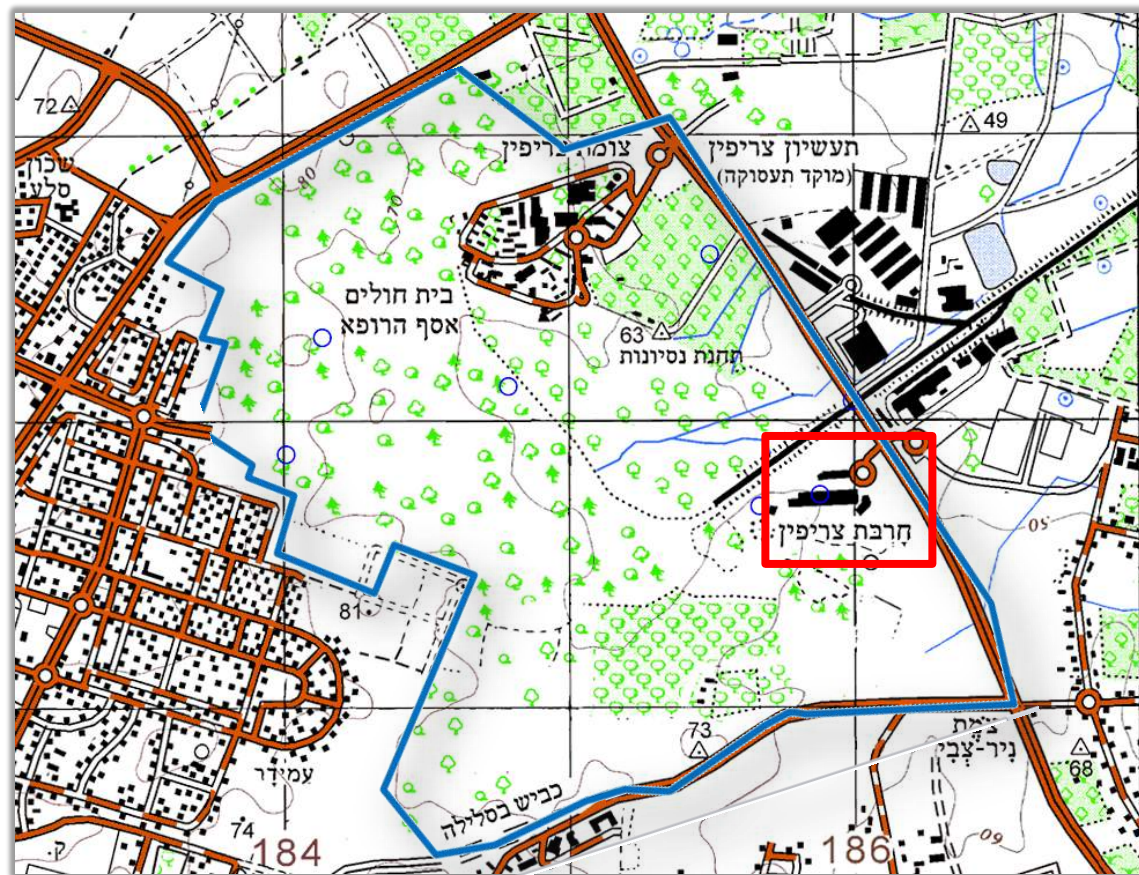
המחנה הוקם ככל הנראה בסביבות 1914 כבסיס עות'מאני בו גם בית-חולים צבאי. ב-1917 נכבש המקום על-ידי הבריטים והחל לשמש את הצבא הבריטי. השטח שנמצא על-יד כפר ערבי בשם סרפאנד אל-עמאר, נקרא בפי הבריטים "סרפנד" על שם הכפר, נקודת היישוב הסמוכה ביותר. בסיום המנדט המחנה נכבש מידי הלגיון הערבי במאי 1948 ומאז משמש בסיס של צה"ל. תקופה זו נקראת בתיק זה "התקופה הישראלית", הנמשכת עד היום.

3.1.1 הכפר סרפאנד אל-עמאר

מקור השם "צריפין" הוא ביישוב עברי שהתקיים באזור החל מהמאה הראשונה לפנה"ס. שמו של היישוב רומז לענף הצורפות, בו עסקו אנשי היישוב. היישוב צריפין מוזכר במקורות העבריים במשנה*. בתקופה הערבית שכן במקום הכפר הערבי סרפאנד אל-עמאר (صرفند العمار) מלשון צריפין הבנויה. זאת כדי להבדילה מסרפאנד אל-חרב – החרבה – הסמוכה שנחרבה בסמוך למלחמת העולם הראשונה. הכפר סרפאנד אל-עמאר נכבש על-ידי כוחות צה"ל ב"מבצע ברק" במאי 1948. על אף שבמבצע ברק לא נהרסה כליל ואף נתקיים בה בשוך קרבות מלחמת השחרור יישוב עברי לזמן קצר, גלעין הכפר נמחק סופית בשנות החמישים ועל חורבותיו עומד כיום השוק הסיטונאי.

שטחו של הכפר סרפאנד היה 13,2676 דונם. בשנת 1596 נכלל הכפר במחוז עזה תחת שטח רמלה ואוכלוסייתו מנתה 358 נפש. מרשימות תשלומי המיסים לסולטן העות'מני, ניתן לראות כי גידולי המקום היו חיטה, סומסום, פרדסים, כוורות ועזים. באמצע המאה ה-19 נכלל הכפר בסקר המשלחת הבריטית ומוזכר בו הכפר סרפאנד אל-עמאר העשוי לבני בוץ וממוקם מעל שטח מוגבה. סביבותיו מצויינים עצי זית. בשלהי המאה ה-19 הפכו מטעי הפירות להיות דומיננטיים. במאה העשרים חל גידול מהיר בהפיכת האזור לגידולי הדלים. התהליך התרחש מחוץ לגדרות המחנה אך עם זאת היו שטחים חקלאיים גם בתחומו. שטחי הכפר הנטוש חופפים בחלקם הקטן את מחנה צריפין של היום (ראה מפה מצורפת).

*[במסכת מנחות (י, ב) ובתלמוד הבבלי במסכת מנחות (ד"ד, ע"ב)].

סימון חורבות הכפר, המופיעים כ"חרבת צריפין", על-גבי מפת מטיילים בתוך הקו הכחול של גבול התכנון

בתצלום ניתן לראות את תחילת ההתיישבות הבריטית בשטח, בעיקר באוהלים בשלב זה. הבסיס נמצא על שטח ריק בסמוך לכפר. מקור: תצלומי חיל האוויר הגרמני, 1918.

מראה הכפר במבט ממעל. מקור: תצלומי חיל האוויר הגרמני, 1918.

תמונות מכיבוש הכפר ב-1948. מקור: ארכיון הרוארד

מפה זו מציגה את מערך הבינוי החמולתי בכפר והפונקציות השונות לפני שנת 1948, שצויר לפי זכרונותיהם של תושבי הכפר. השרידים היחידים שנותרו כיום הם הבאר האנטילית ומבנה ששימש ככל הנראה בית-ספר בשנות השלושים על-ידי הבריטים.

מפה סכמטית של הכפר

מקור: אתר palestine remembered

שרידי הבאר

3.1.2 צריפין המנדטורית:

בית החולים בבסיס הבריטי סארפאנד, 1929, הארכיון הציוני

חיילי הגדודים העבריים בסרפאנד, 1920, הארכיון הציוני

לאחר מלחמת העולם הראשונה, הכוחות הבריטים החלו להרחיב את הנוכחות הצבאית שלהם בארץ ישראל. מערך המחנות אותו ירש צה"ל מהבריטים נבנה במקור כמערך תומך לכוחות בעלי הברית מלחמת העולם הראשונה, ופריסה זו היוותה את הבסיס העיקרי והמשמעותי ביותר לתשתית הצבאית של צה"ל כיום. לאחר סיום הלחימה, הכוחות נותרו והמערך שימש לאבטחת הנוכחות והנכסים של שלטונות המנדט בארץ.

המחנות מוקמו בעיקר מתוך שיקולי קרבה לאוכלוסייה ולתשתיות – כבישים ומסילות – וליכולת של אלו לספק את צרכי הצבא. ריכוז מחנות משמעותי נמצא באזור מרכז הארץ, בו התגוררה מרבית האוכלוסייה בארץ בתקופה זו. מקבץ אחד בריכוז זה התרכז באזור שדה התעופה לוד, ומתחם חשוב נוסף היה מתחם מחנה צריפין, שהיה בתקופה זו הבסיס הבריטי הגדול ביותר בארץ. בצריפין שיקול הסמיכות לעורק תחבורה ראשי היה חשוב, במקרה זה החיבור בין דרך מישור החוף לבין הדרך לירושלים.

מיקום זה התבסס על מיקומו הקודם של בית-חולים עות'מאני שמוקם שם ב-1912. במהלך מלחמת העולם הראשונה, עם כיבוש ארץ ישראל על ידי הבריטים, עברו בית החולים ושטחיו לשליטת הבריטים. בתקופת המנדט הבריטי שימש בית החולים את חיל האוויר המלכותי הבריטי. ב-1948 בית החולים נסגר בהוראת מפקד הכוחות הרפואיים בצבא הבריטי בארץ ישראל.

ב-1918 עם שלטון המנדט, נסלל כביש 44 וב-1932 הוא אף מצויין ככביש אספלט. דרך לוד נותרה למשך כל השנים לא סלולה. הבריטים הוסיפו בשנות ה-30 את תוואי מסילת ברזל שחצה את הכביש ונועד לשרת את בסיס סרפנד. בשנת 2004 הרציף וקטע המסילה שלאורך הרציף נהרסו כליל על-ידי דחפור גדול. המשך הסוללה עדיין קיים ברובו, מכוסה בצמחייה. במקומות מסויימים אפשר להבחין בקטעי מסילה שעדיין קיימים. אי אפשר להגיע לאיזור (למעט בתפקיד).

חשיבותו של מחנה צריפין במלחמת העולם הראשונה היא בשל שני גדודים שהיו בו. האחד - "הראשון ליהודה", אחד משלושת הגדודים העבריים והשני גדוד אנזק האוסטרלי. בשנה הראשונה לאחר כיבושה של הארץ (1919), היוו הגדודים העבריים חלק ניכר מהכוחות הבריטיים ששמרו על הסדר בארץ. ניתן להניח כי קיום הגדודים הביא לקיום של שקט בארץ ישראל מבחינת התנכלות הערבים ליהודים. לאחר תום המלחמה לקראת אביב 1920 כבר פוזרו שני הגדודים הראשונים, ושארית מחייליהם עברו אל הגדוד הארצישראלי.

הבריטים שהו במחנה עד סוף תקופת המנדט וביססו את צריפין כמחנה מרכזי במערך הכולל של מחנות הצבא הבריטי במזרח התיכון כולו. כבסיס בעל חשיבות אזורית הוא שימש בסיס מעבר, אחסון ואספקת ציוד ליחידות וחילות רבים שעשו בו שימוש. לבד מכך הבסיס כלל מתקנים רבים ששימשו את החיילים למגורים, נופש ופנאי. פונקציות אלו יפורטו להלן.

3.1.2 המחנה הבריטי

גודלו של צריפין הביא לכך שיחידות רבות שירתו או עברו במחנה, מתוך מגוון חילות רבים. כמו כן המחנה כלל חלקים שונים בעלי תפקוד שונה לצורך שירות החיילים הללו. המחנה כלל אזורי מגורים – מחולקים בין השאר גם לפי דרגות, תחנת רכבת, מרכז מסחרי, אזורי אחסון, בית חולים, משתלה, שטחי נופש ופנאי הכוללים מגרש פולו, ברכת שחייה ובית קולנוע.

לחלק מהבסיסים ניתנו שמות של קרבות בספרד ופורטוגל במאה ה-19 (המצויים גם בבסיסים באנגליה עצמה). ביניהם: בסיסי דורו (Douro), טלאברה (Talavera), טורס ודרס (Torres Vedras), סלמנקה (Salamanca) ועוד. במפה זו ניתן לראות את חלק מהמתחמים במחנה:

1. המרכז האזרחי – Civic Centre

2. המרכז המסחרי – Shopping Centre

3. מחנות מגורים שונים, לפי דרגה ומצב משפחתי:

קצינים נשואים (married officer's quarters), נשואים שאינם קצינים (other ranks married quarters), נשואים מיחידות מסייעות

4. מחסן האספקה – Supply Depot

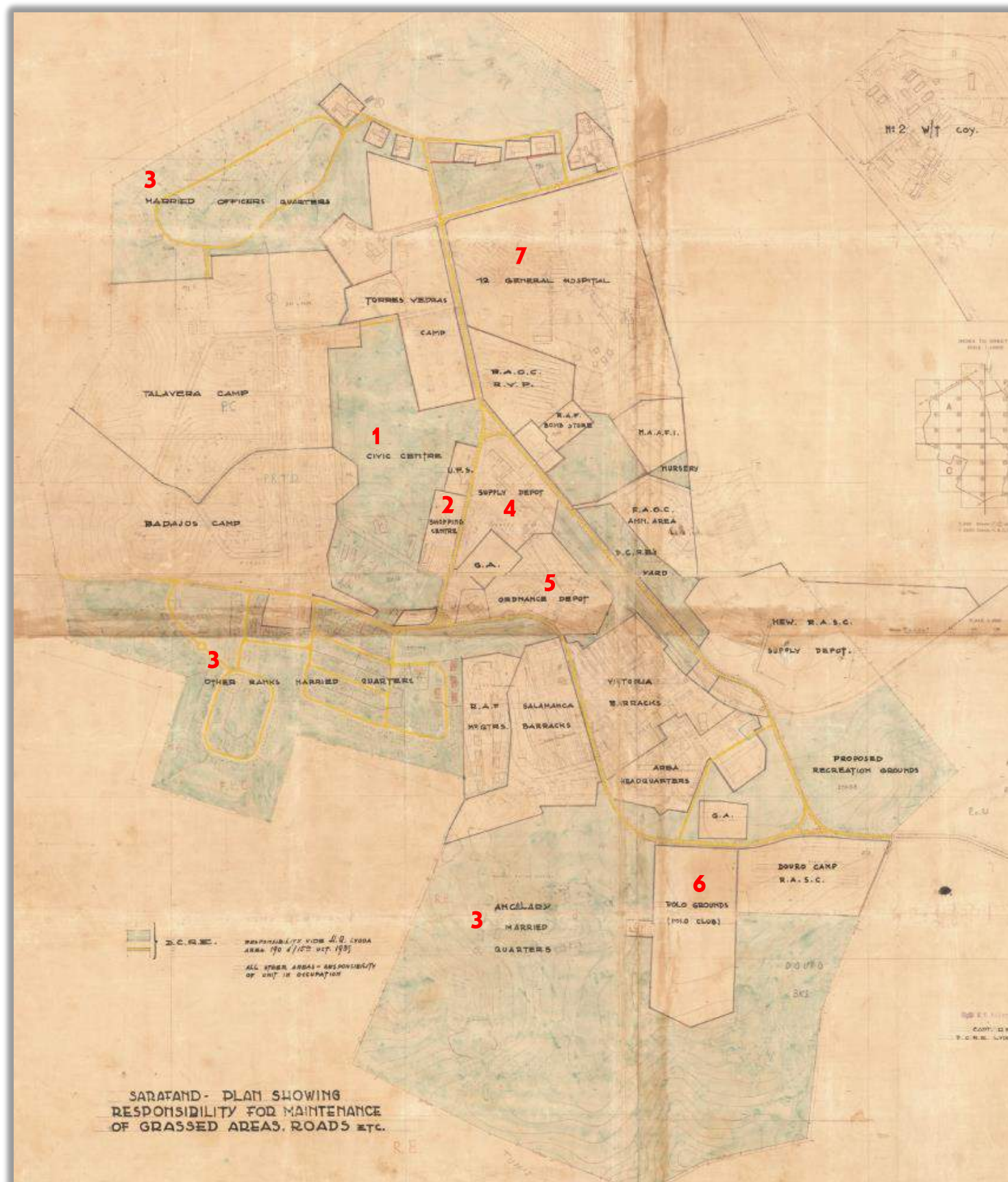
5. מחסן החימוש – Ordnance Depot

6. מגרש הפולו

7. בית החולים

מפת חלוקה לאזורי תחזוקה של הצבא הבריטי, מקור: ארכיון צה"ל

3.1.2 החילות ששירתו במחנה:

1. לחיל התובלה והאספקה, ה-RASC (Royal Army Service Corps), היו יחידות רבות בתוך המחנה, מתוקף תפקידן הלוגיסטי ומקומו החשוב של מחנה צריפין במערך המחנות במזרח התיכון. כיום חיל זה כבר איננו קיים.

בין יחידות ה-RASC ששירתו במחנה:

- 470 Ambulance Car Convoy
- 101 Company (Amphibious)
- 13th Company
- 520 RASC Horse Drawn Ambulance Convoy

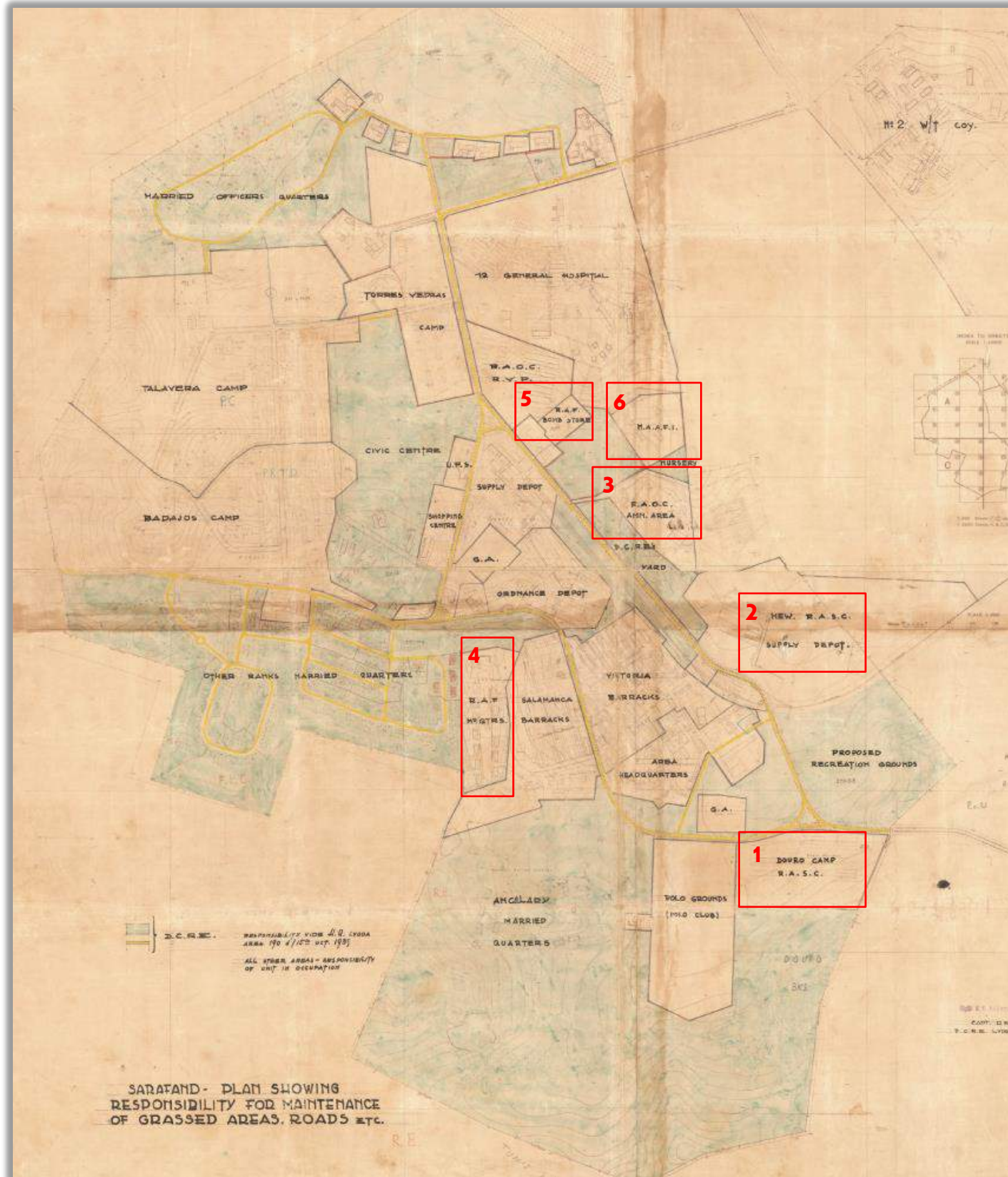
2. גם לחיל הציוד, ה-RAOC (Royal Army Ordnance Corps), הוקצו שטחים רבים בתוך המחנה. להבדיל מה-RASC, הם התעסקו בציוד חימוש וציוד טכני, שהיה מחוץ לסמכות של ה-RASC.

3. בבסיס גם שוכן מה שכל הנראה היה המפקדה הלוגיסטית של חיל האוויר (ה-RAF). בצריפין לא היו מנחתים ולכן הנוכחות כנראה הייתה לוגיסטית.

4. במחנה היו גם יחידות של חיל ההנדסה (Royal Engineers), ביניהם ה-17th Field Squadron, יחידות של צנחנים, חיל הקשר (ה-Royal Signal Corps) יחידות "פרשים" (cavalry).

5. במחנה פעל גם זרוע של NAAFI (Navy, Army and Air Force Institutes), ארגון שייסד הממשלה הבריטית ב-1921 במטרה לספק לחיילים (שאינם קצינים) צרכי בילוי, פנאי, צרכנות ועוד. הזרוע המקומית בארץ ישראל החל לפעול בשנת 1938.

כל אלו לצד יחידות רבות נוספות שעברו במקום. בזיכרונותיהם של ותיקים רבים של הצבא הבריטי ששירתו בפלסטינה ניתן למצוא אזכורים למחנה צריפין שהיווה מחנה מעבר ובסיס חשוב למשרתים רבים בתקופת היותו מחנה בריטי.

מפת חלוקה לאזורי תחזוקה של הצבא הבריטי, מקור: ארכיון צה"ל

3.1.3 התקופה הישראלית

מאז עזיבת הבריטים את המחנה בסיום המנדט ב-1948 ועד היום, המחנה משמש כבסיס מרכזי של צה"ל ומרכז בתוכו בסיסי משנה רבים. לא ניתן להרחיב על בסיסי המחנה כיום מסיבות חיסיון מידע ביטחוני.

כיבוש צריפין

מחנה צריפין היה יעד חשוב שנכבש בימי מערכת האצ"ל ברמלה ובסביבותיה. מחנה זה פונה על-ידי הבריטים ב-15 במאי (ו' אייר) ובשעה שפינו הבריטים את המחנה לא סילקו את שדות המוקשים הנרחבים שמאחוריהם התבצרו כל השנים. נטען כי הבריטים לפני עזיבתם הורו לכוחות הערביים את המעבר היחיד למחנה והללו השתמשו, כמובן, בידיעה זו "ומיהרו להיכנס לתוכו" (דבר, 22.5.48). הכוח הערבי לא הספיק לשהות במקום זמן רב. ב-20 לחודש כבר נכבש המחנה על-ידי גדוד 2 של חטיבת "גבעתי". הכוח נכנס למחנה בהפתעה, כ"טרזנים" דרך העצים הגבוהים בתחומי המחנה. מיד עם הפינוי, נתפסו בית החולים והמחנה על ידי הלוחמים (זהו גרעינו ההיסטורי של אסף הרופא). מאז משמש המחנה את צה"ל.

בשנות ה-50 הייתה מעברה בשטחי צריפין אשר ברבות הזמן עברו ממנה תושביה אל יישובי הסביבה, בעיקר ללוד.

במשך שנים רבות התרכזו במחנה בסיסי האימונים והדרכה בהם נערכו קורסים רבים של צה"ל ובסיסי מפקדי החילות עבור הסגל וחניכי הקורסים המתקדמים.

צריפין כיום

במחנה שוכנים מס' בסיסי יחידות צבאיות. בשל עניני בטחון שדה אינן מפורטות בדו"ח זה. נוסף על הבסיס הצה"לי שוכן במקום בית החולים אסף הרופא, מחסנים של הסוכנות היהודית וכן אזור תעשייה ושוק סיטונאי ובית ספר אורט.

ביצורי צה"ל סביב מחנה צריפין בשנת '48 על רקע מפת SOP, מקור: ארכיון צה"ל

עולים במחנה סרפאנד 1951, מקור: ארכיון הרווארד

מחסני הסוכנות במחנה, מקור: ארכיון הרווארד

מכיבוש צריפין, מקור: הארכיון הציוני

3.2 סקירה כרטוגרפית

3.2.1 מפות היסטוריות

מפת מלקוב, אביגדור בן מרדכי, 1894

במפה זו ניתן לראות את דרך יפו- ירושלים שעוברת דרך ראשון לציון באיזור צריפין. ניתן לראות שזו הייתה הדרך הראשית בין שני הערים.

ניתן לראות את כפר צרפאנד מסומן כ-"Village", עם שמתי חקלאות רבים סביבה, כמו גם את קרבתה לערי רמלה ולוד המרכזיות באותה תקופה

מפת ישראל בלקינד

ניו יורק, 1919

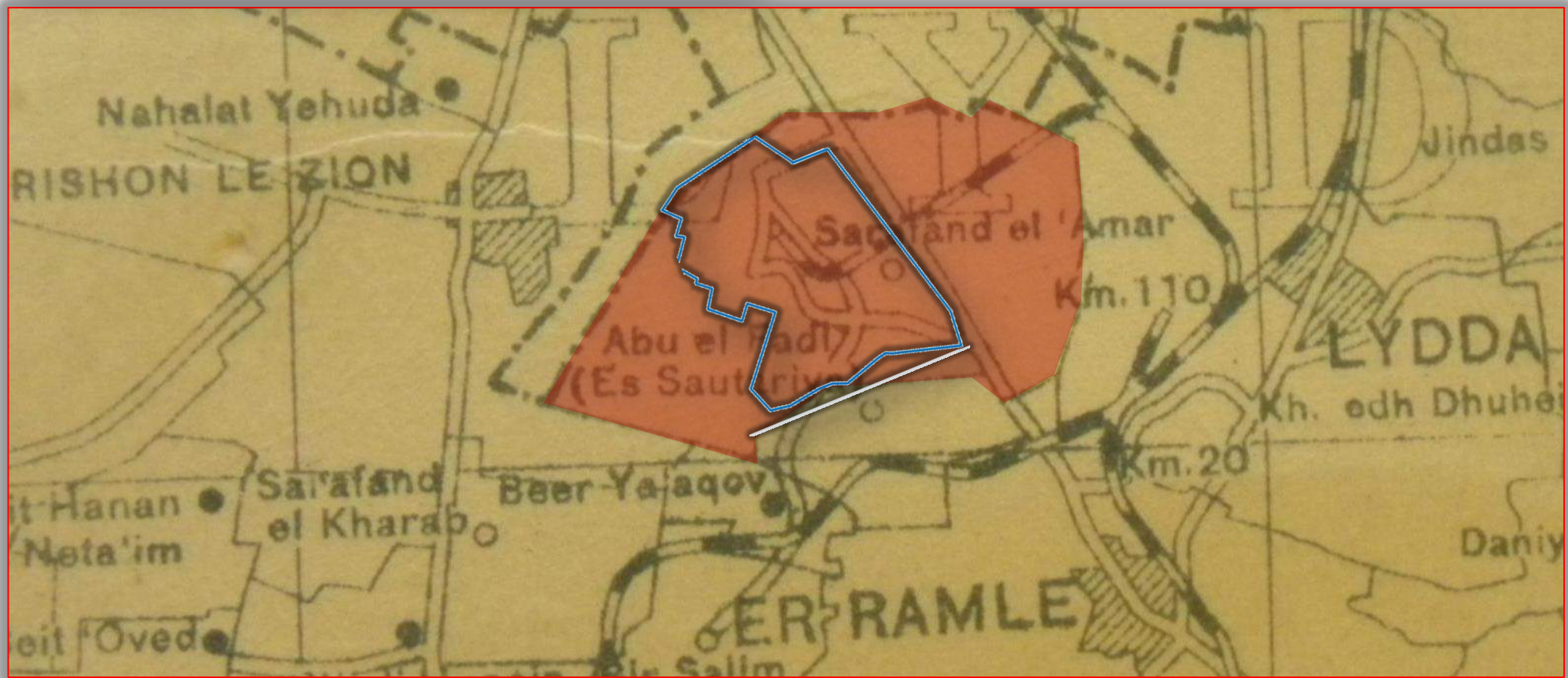
מפת ישעיהו פרס

ירושלים, 1921

מפת SOP 1940

במפה זו ניתן לראות את חפיפת שטחי הכפר עם שטחי המחנה הבריטי, שהתמקם בשטחיו הלא מבונים של הכפר. מפה זו גם מראה את מיקומה האסטרטגי של הכפר והמחנה – בסמיכות לערים הוותיקות של רמלה ולוד וגם לעיר העברית החדשה יותר של ראשון לציון ממערב. המחנה מתחבר למערך המסילות בסביבה, אליו נשלחה "זרוע" למרכז הבסיס, כפי שניתן לראות במפה.

- הקו הכחול – תחום התכנון
- שטחי הכפר ע"פ מפת 1940 SOP

לפי נתוני קרקעות מחוז רמלה (שמאל למטה) משלהי המנדט גודל קרקעות בכפר סרפאנד אל עמאר:

Town or Village	Citrus & Bananas (Categories 1-3)			Plantations & Irrigable Land (Categories 5-8, 17)			Cereal Land (Categories 9-15)				Total (All Categories)			
	Arabs	Jews	Total	Arabs	Jews	Total	Arabs	Jews	Public	Total	Arabs	Jews	Public	Total
Sarafand el 'Amâr	3,509	261	3,770	1,665		1,665	4,012	500	2,718	7,230	9,186	761	2,718	12,665
							268	180	42	490	3,465	1,291	42	4,798

9186 מ"ר קרקעות בבעלות ערבית.
761 מ"ר קרקעות בבעלות יהודית.

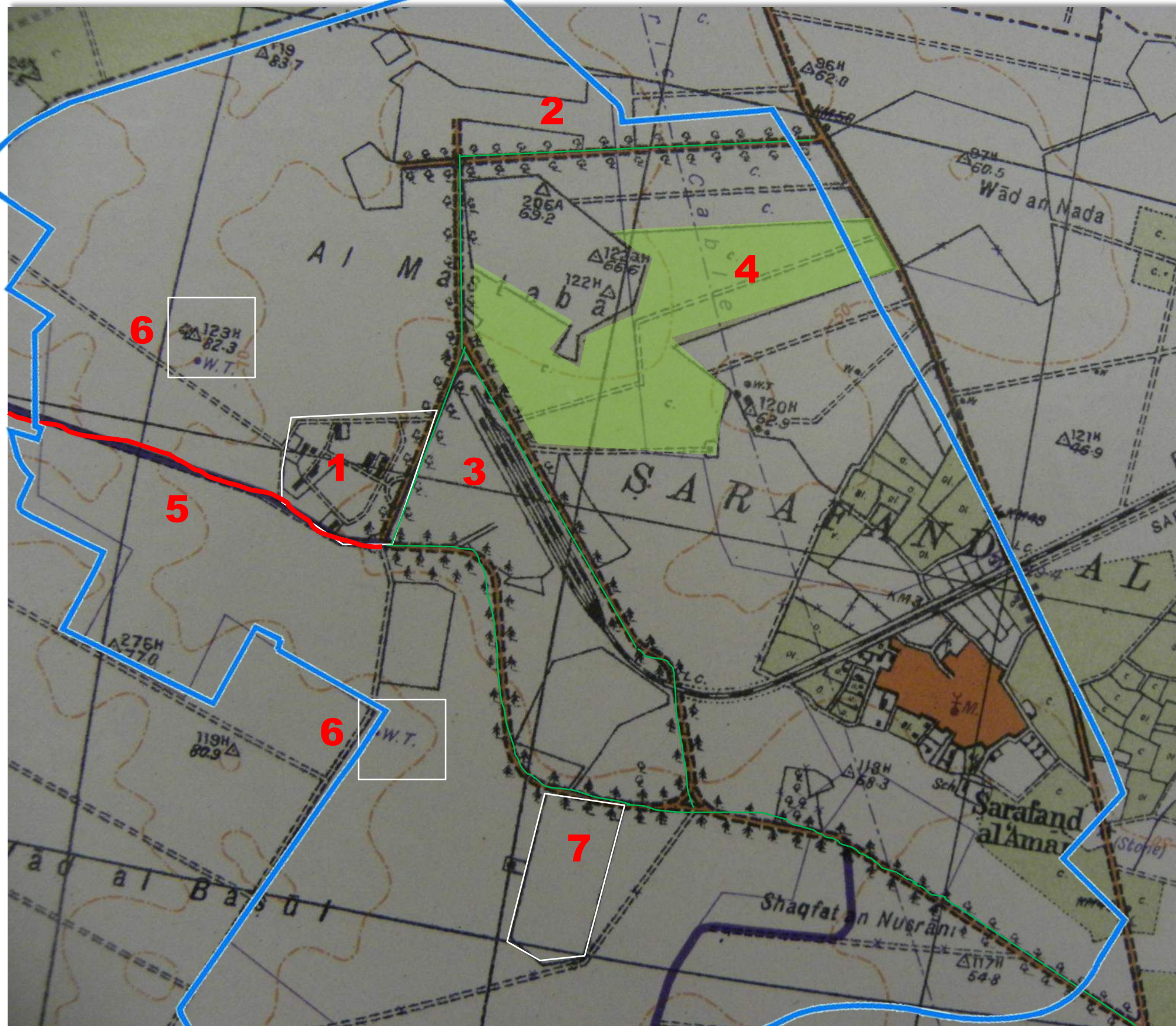
מפת SOP 1942 :

הבריטים נמנעו במפתויהם מלציין את המבנים הצבאיים אך צירי הדרך העיקריים יחד עם שדרות העצים מסומנים. מפה זו מראה את צירי הדרכים הראשיים בתוך המחנה הקיימים עד היום. אחד הצירים הללו הוא מסילת הרכבת המגיע מהמזרח. ריכוז המבנים הקטן המסומן מערבית לרכבת אלו מבני המרכז האזרחי (המרכז המסחרי, הקולנוע) תבנית הבינוי ששרדה שונה מהמצויין במפה.

בנוסף לכך ניתן לראות כי בתחום מחנה צריפין בצפון בשטח הגובל בבית החולים נותרו שטחים חקלאיים גדולים. מפה זו גם כוללת פרצלציה וניתן לראות את חלקותיה החקלאיות של הכפר.

במפה גם מופיעים מגרש הפולו ומגדלי המים שעודכנו במפה בשנת 1942. בשנה זו גם נפתחו שערים ונסללו כבישים חדשים לכיוון מערב, דבר ש"פתח" את מחנה צריפין לדרכי כניסה חדשות מלבד כביש 44.

1. המרכז האזרחי
2. שדרות עצים – אלו מסמנים את צירי הדרכים
1. תחנת הרכבת
2. שטחים חקלאיים
3. כביש סלול לכיוון ראשון לציון
4. מגדלי המים (W.T = Water Tower)
5. מגרש הפולו

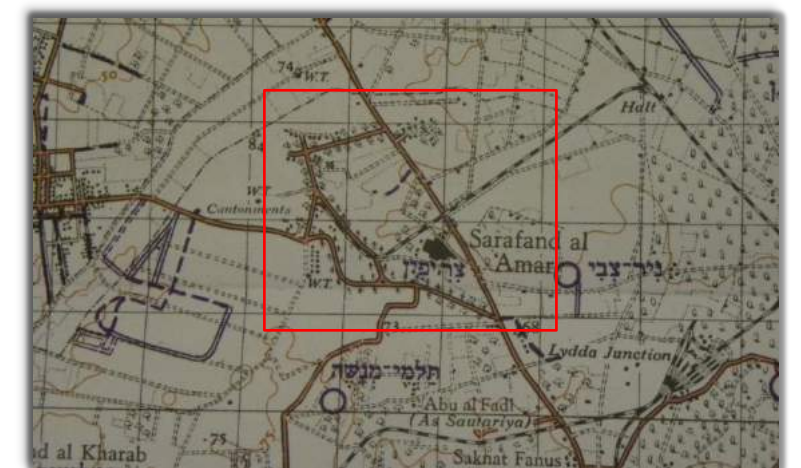
הקו הכחול – תחום התכנון

*הקו הכחול הינו סכמטי

מפת SOP 1946 – עדכון מחלקת המדידות 1949

במפה זו ניתן לראות כי שמו של הכפר Sarafand הופך לצריפין.

פה ישנו אזכור מילולי ראשוני לבינוי צבאי בשטח, בכיתוב "cantonments". כמו כן, במפה זו מופיעים סימני בינוי, ריבועים קטנים המסמלים באופן סכמטי את טיפולוגיית הבנייה הבריטית במחנה: שורות של צריפים (ראה הגדלות של המפה). ניתן גם לראות שהצמחייה מסומנת בסוגי עצים שונים בצירים הצפוניים ובצירים הדרומיים. מפה זו היא מפה אזרחית מסווגת ולכן הבינוי המופיע סכמטי מאוד ולא ניתן לשייך אותו ברמת דיוק מספקת לבינוי שהיה קיים בפועל. עם זאת, מיערכת הדרכים המופיעה יחסית בפירוט ומעניין לראות כי הבינוי מופיע צמוד אליו.

מפה סובייטית 1990

מפה זו, שהוכנה על-ידי הסובייטים בהתבססות על צילומי לוויין, היא המפה היחידה שמראה את הבינוי ומערכת הדרכים הפנימית בבסיס ברמת פירוט כזו. מקור לא ידוע

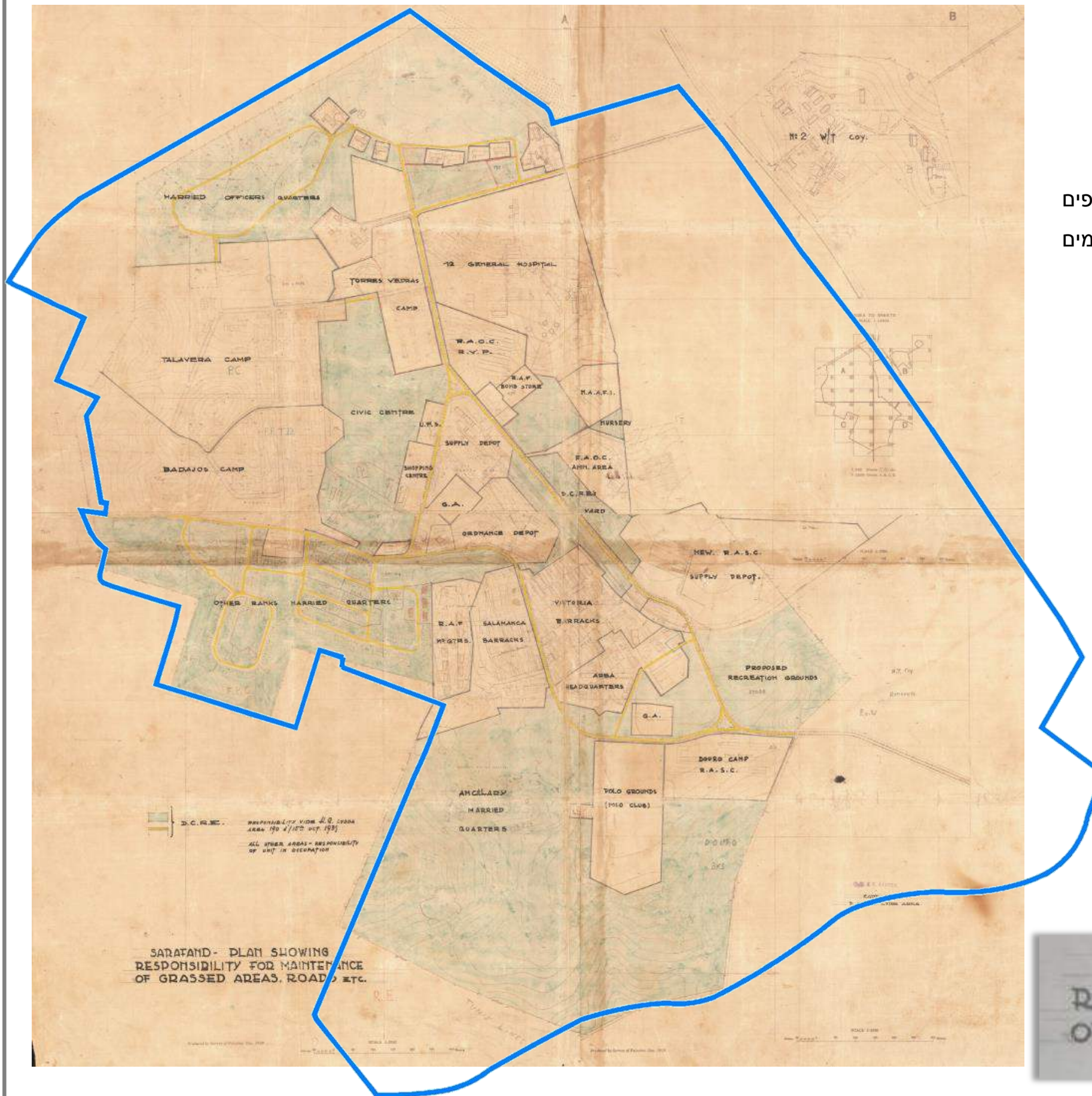

3.2.2 תכניות היסטוריות

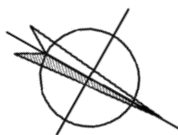
מפת מתחמי תחזוקה, מחנה סרפאנד, 1939

מפת הצבא הבריטי, מתוך ארכיון צה"ל

המפה מחולקת למתחמי תחזוקת שטחים משותפים כאשר הם חופפים את המתחמים התפקודיים. במפה הזו ניתן לראות את שמות המתחמים השונים.

SARAFAND - PLAN SHOWING
RESPONSIBILITY FOR MAINTENANCE
OF GRASSED AREAS, ROADS ETC.

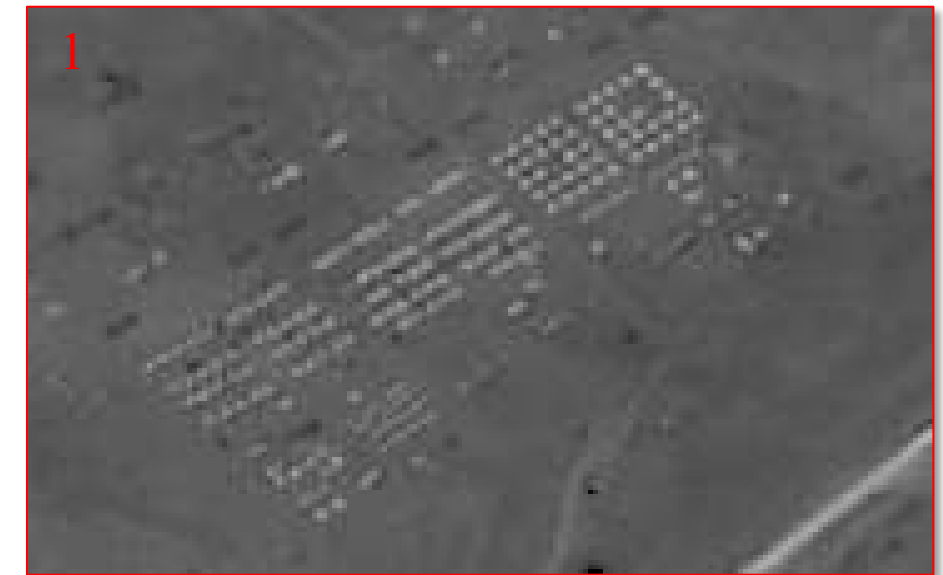
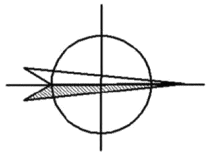

מפה זו היא המפה המפורטת ביותר של המחנה בתקופה הבריטית, המראה את הבינוי במתחמים השונים במחנה. במפה ניתן להבחין בתצורות הטיפולוגיות השונות, המשנות צורה, גודל, אוריינטציה וצפיפות לפי מתחם.

3.2.3 תצלומי אוויר היסטוריים

חיל האוויר הגרמני, 1918

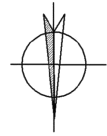
בצילומי חיל האוויר הגרמני מסוף מלחמת העולם הראשונה ניתן לראות את הבסיס הבריטי הראשוני בשטחי בית-החולים "אסף הרופא" של היום, הנמצאים בסמיכות לכפר הערבי סרפאנד אל-עמאר, מסביבו ניתן לראות שטחים חקלאיים אשר מעבר להם נמצא גרעין המחנה הראשוני.

תצלומי חיל האוויר הגרמני, מתוך אתר:

<http://www.gda.bayern.de/findmittel/ead/index.php?fb=10215/5/1918>

בצילומי חיל האוויר הגרמני מסוף מלחמת העולם הראשונה ניתן לראות את הבסיס הבריטי הראשוני שהתקרב לשטחי הכפר המבונים גם מצד מערב (בנוסף לשטחים הצפוניים יותר בבית-החולים). בתצלום זה ניתן לראות את גרעינו המבונה של הכפר ושטחיו החקלאיים שמסביבו. בשלב זה הבינו הבריטי נמצא מעבר לכפר ואף לחלקותיו החקלאיים.

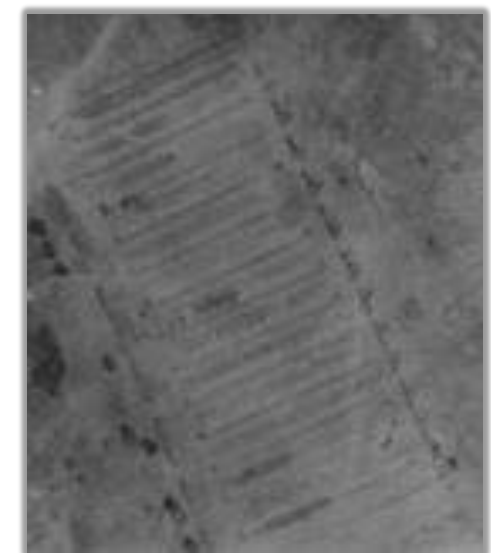
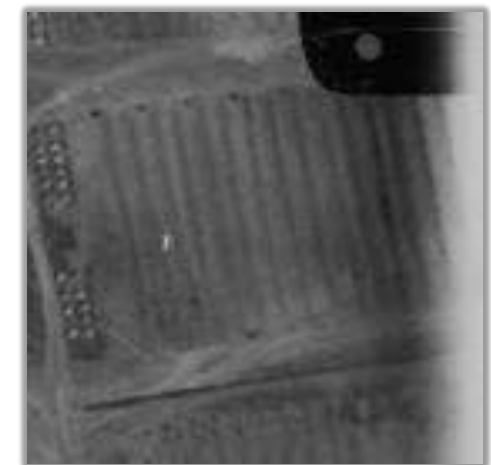
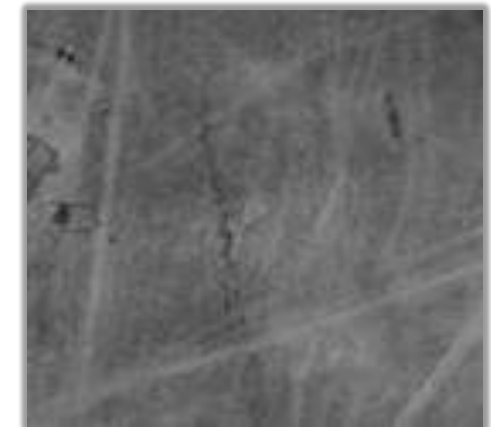

תצלומי חיל האוויר הגרמני, מתוך אתר:

<http://www.gda.bayern.de/findmittel/ead/index.php?fb=10215/5/1918>

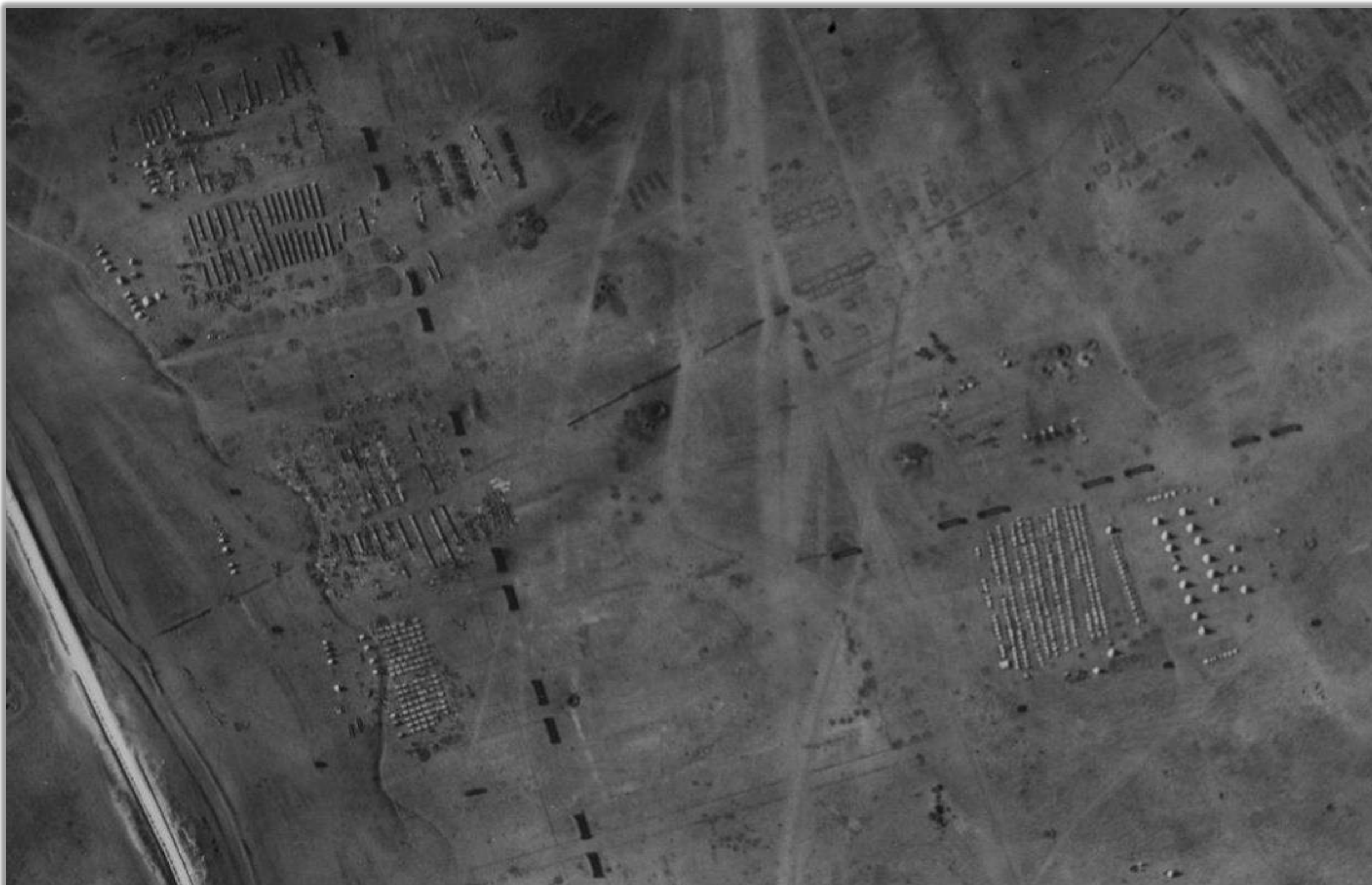
תצלומי חיל האוויר הגרמני – סרפאנד מערב, 11/7/1918

בשטח ניתן לראות את שרידי הסוללות הצבא העות'מאני שכבר נסוג. בחלק מהמקומות כבר ישנם אוהלים חדשים בריטיים. רואים כבר את הגדרות בשטח גם כן. ניתן לראות כי השטחים של המחנה והאזורים הנלווים מתפרשים על גבי שטחים נרחבים מאוד.

המיקום המדויק אינו ידוע – הצילום הוא ככל הנראה אזור דרום-מערבית לכפר

שטח תצלום זה נמצא צפון מערבית לכפר סרפאנד. בשלב זה ככל הנראה היו אוהלים בלבד.

תצלום חיל האוויר הבריטי 1946

תצלום אוויר מסוף תקופת המנדט הבריטי. במפה ניתן לראות את מרכז המחנה ודרום ודרום-מערב המחנה. צורת המשולש הייחודית של צירי הדרכים במרכז המחנה בולטת בגלל הצמחייה הנטועה לאורך הצירים.

ניתן גם לראות בבירור את מתחמי הצריפים השונים המסודרים סביב צירי הדרכים. הטיפולוגיה והאוריינטציה של מקבצי הצריפים משתנים ממתחם למתחם, בעיקר לפי התפקודים והשימושים של המתחמים השונים.

הקו הכחול – תחום התכנון
* קו כחול סכמטי

תצלום חיל האוויר הבריטי משנות ה-40: מבט פרספקטיבי על שטחי המחנה

תצלום אוויר 1958

בתקופה זו תבנית הבינוי דומה מאוד לבינוי הבריטי ולא ניכרים שינויים רבים. המבנים מסודרים סביב צירי הדרכים המובחנים על-ידי הצמחייה השתולה משני צדי הדרך. העיר ראשון לציון התפתחה במהירות והתקרבה מאוד למחנה בתקופה זאת, ניתן לראות כי בתיה המזרחיים כמעט גובלים במחנה, שבלם את התפשטות העיר מכיוון זה.

הקו הכחול – תחום התכנון
* קו כחול סכמטי

תצלום אוויר 1969

ניתן לראות כי אף בתקופה זו לא ניכרים שינויים משמעותיים בבינוי מאז התקופה הבריטית. השטחים הפתוחים הפזורים ברחבי המחנה נותרו ברובם עדיין פתוחים. צירי הדרכים המרכזיים במחנה מסומנים רק בחלקם על-ידי הצמחייה בצידם. המתחמים הטיפולוגיים נותרו ברובם אולם הבנייה הייחודית הצפופה מתחילה להיטשטש.

הקו הכחול – תחום התכנון

* קו כחול סכמטי

1984

בתקופה ניתן לראות כי פני השטח כבר החלו להשתנות – חלק מהמבנים הבריטיים החלו להיעלם ומתחמי הבינוי המסודרים "נפרמו" מעט. הצמחייה שתחמה את הדרכים הראשיות נעלמה בחלקה. השטחים הפתוחים הפזורים ברחבי המחנה נותרו ברובם עדיין פתוחים כבר ישנם מתחמי מבנים שונים ופיתוח שטח הכולל דרכים חדשות.

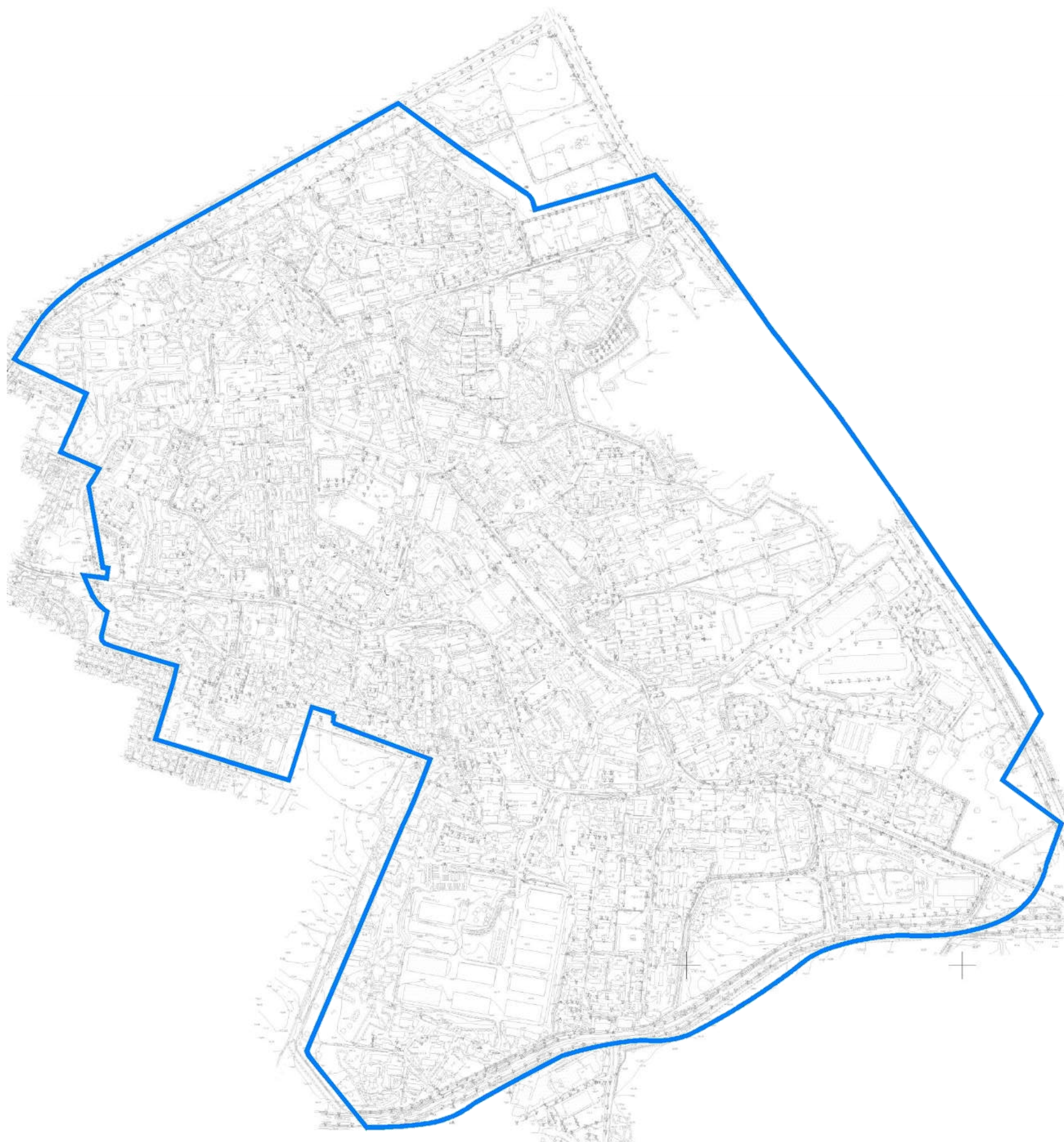

הקו הכחול – תחום התכנון
* קו כחול סכמטי

פרק 4 – ניתוח מצב קיים

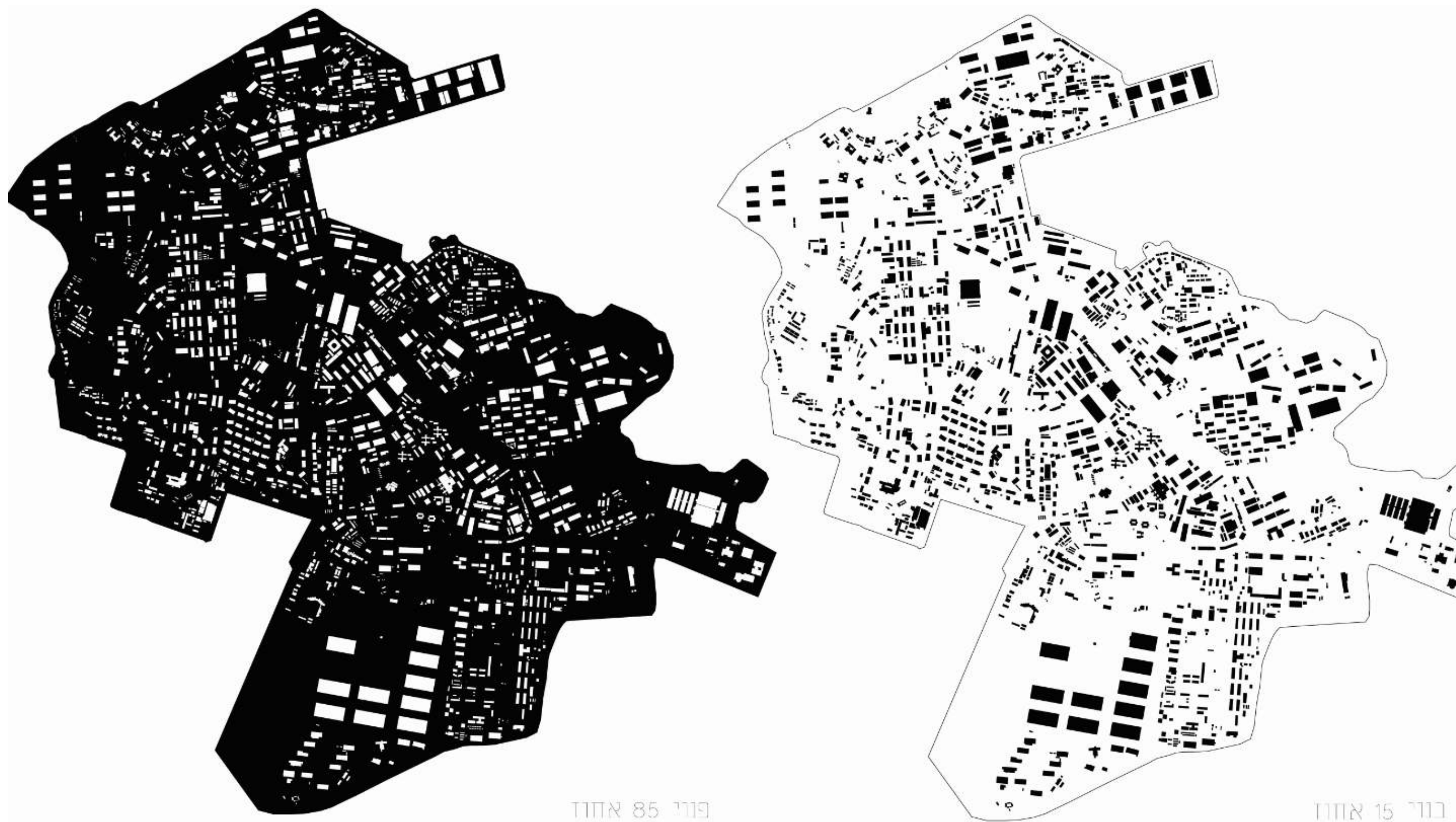
4.1 סכמות מרחביות

4.1.1 תכנית מדידה

4.1.2 פנוי-בנוי

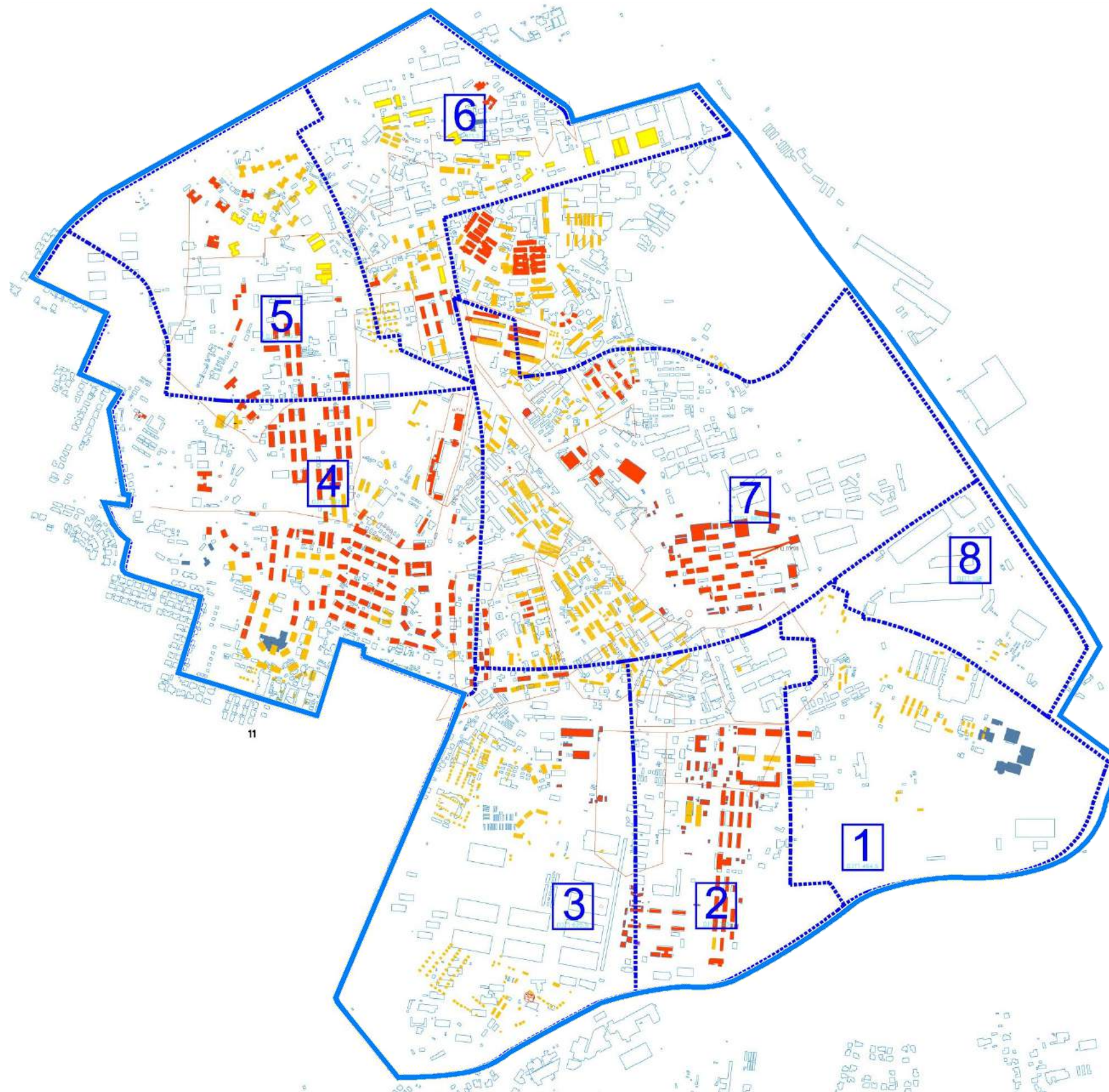
מפת פנוי-בנוי בתוך גבולות המחנה. מפה זו מציגה את השטחים המבונים במחנה – כ-15%, לעומת אלו הפנויים – כ-85%. מעבר לכך, מפה זו מאפשרת להבחין בבירור בצורות הבינוי השונות בחלקי המחנה: המבנים הגדולים והחדשים יותר בקצה הדרומי והצפוני, המתחמים הצפופים והמסודרים יותר במרכז המחנה.

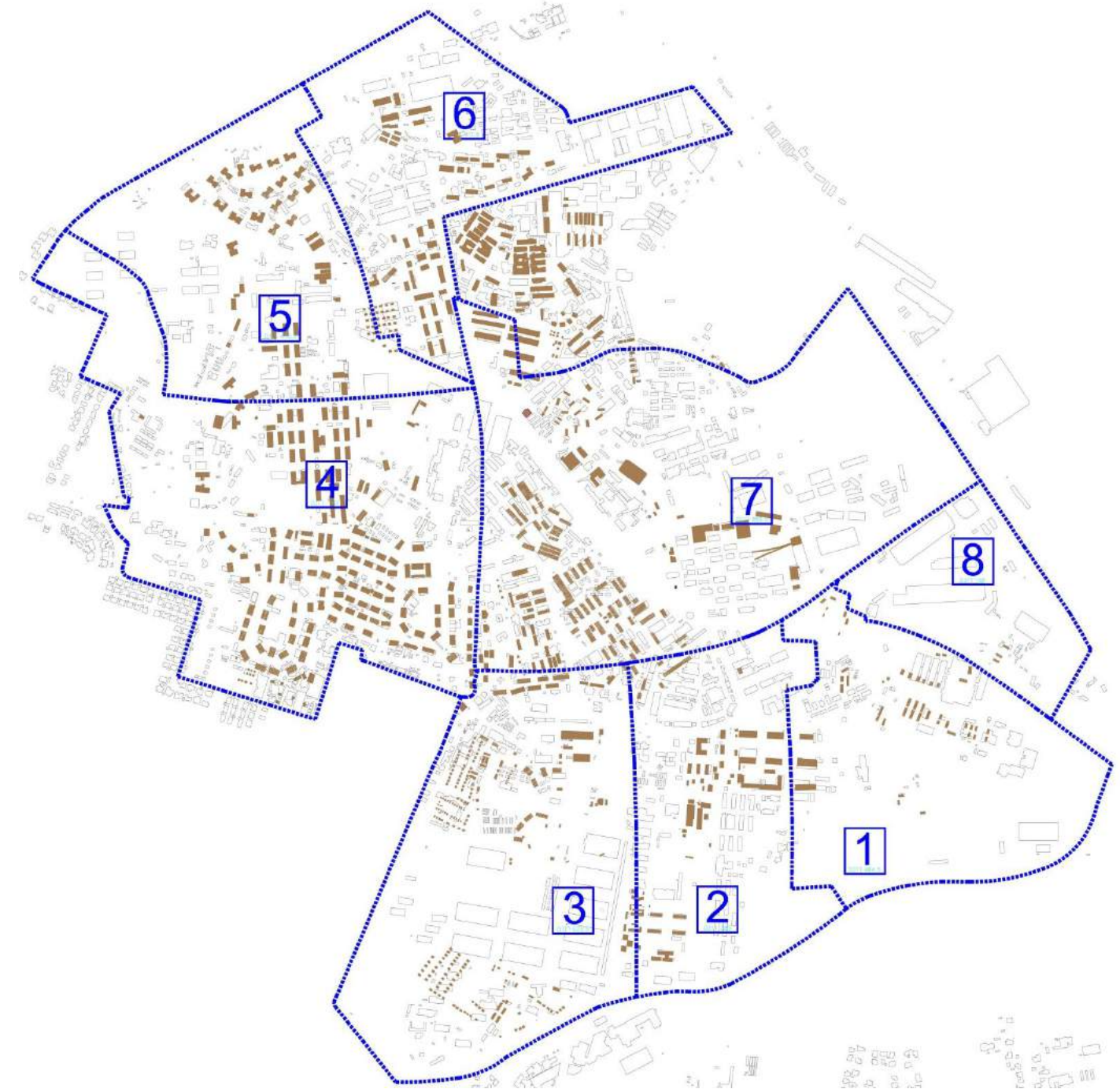
4.1.3 בינוי בריטי קיים והיסטורי

על-פי ניתוח תצלומי האוויר ההיסטוריים בתקופות השונות ותכניות הבינוי והחלוקה, וסופרפוזיציה שלהן נוצרה תמונת בינוי עבר והווה.

מפה זו מציגה את חלוקת המתחמים המוצעים לתכנון על גבי הבינוי ההיסטורי בעבר ובהווה ועל רקע מפת מדידה של הבינוי הקיים היום במחנה.

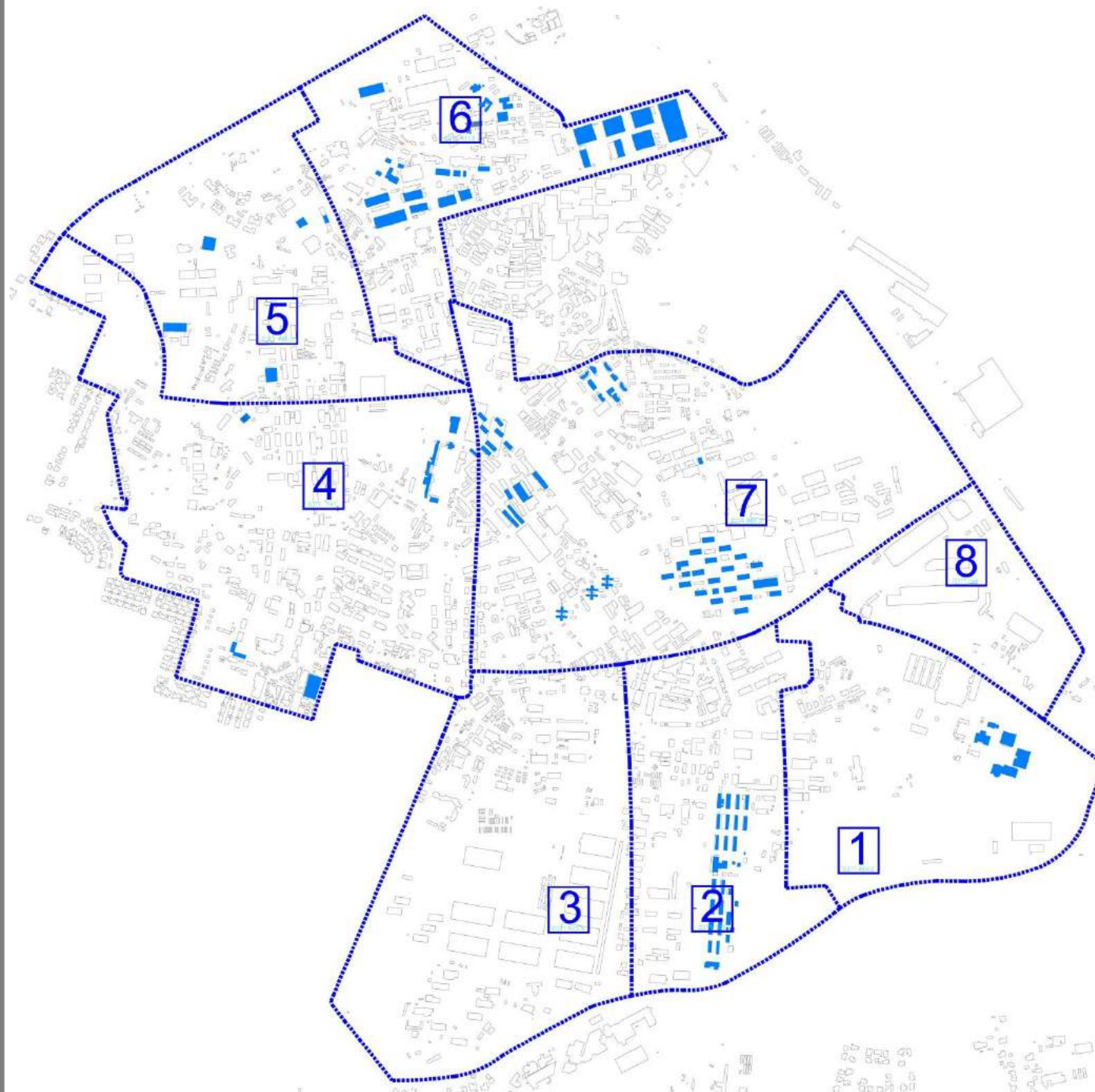

- הקו הכחול – תחום התכנון
* קו כחול סכמטי
- מבנים בריטיים קיימים
- מבנים בריטיים היסטוריים
- מבנים בבסיס צריפין הנוכחי
- גבולות מתחמים – תכנית מוצעת
- גבולות מתחמים היסטוריים

ניתן לראות שהמחנה התפתח ממרקמים נפרדים בעלי אופי ואוריינטציה שונים.

בשנים אלו האיזור המאוכלס ביותר היה במתחם 4 שבעיקר הכיל את מבני המגורים בעוד שהאיזור הדרומי של המחנה היה פחות מבונה.

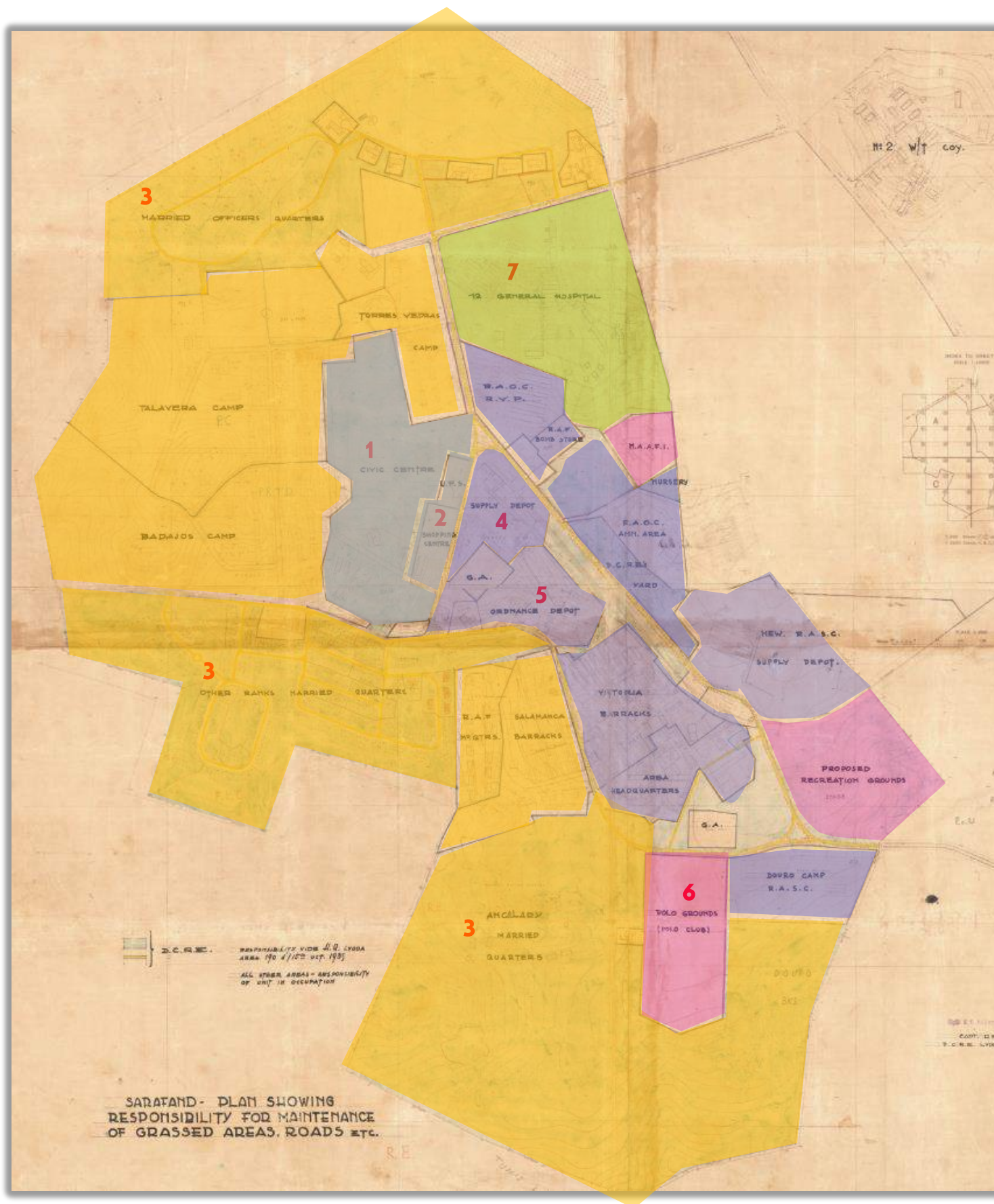

המבנים הקשיחים שנוספו למחנה ניבנו כמרקמים נפרדים מהבינוי הקיים.

בעקבות השימוש הגובר במסילת הרכבת רוכזו חלק מהמבנים הקשיחים על תוואי המסילה, יחד עם מבנים ייחודיים באזור המרכז המסחרי שניבנו אף הם כמבנים קשיחים.

4.1.5 סכמת שימושים

ניתן לראות בסכמה את פיזור השימושים- המגורים מרוחקים ממרכז המחנה ומחוברים לשדרה המרכזית. על ציר הרכבת שמחובר לשדרה המרכזית ממוקמים המחסנים והתעשייה. והמרכז המסחרי והאזרחי ממוקם בלב המחנה על השדרה המרכזית.

מגורים

פנאי

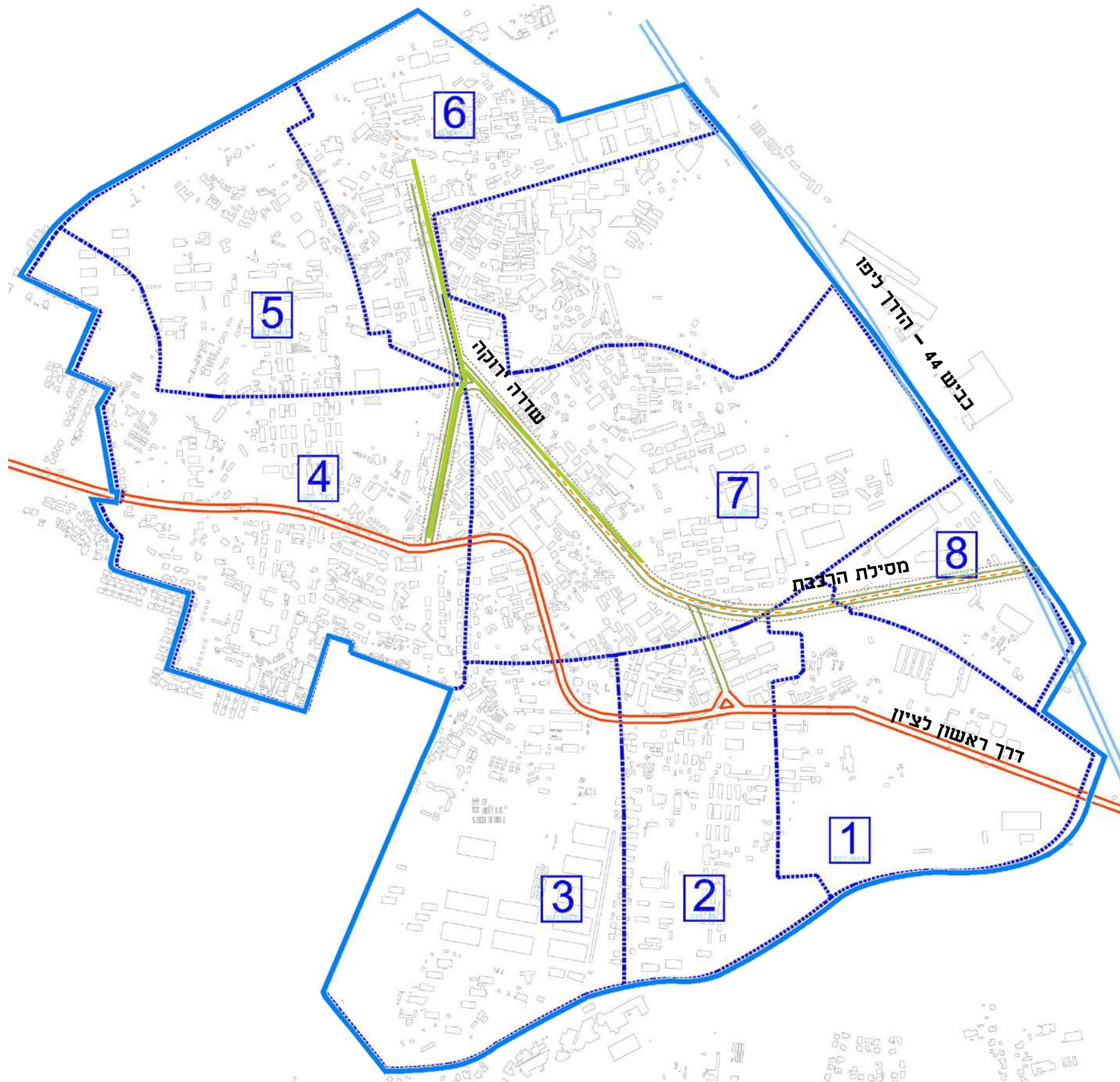
מסחר ומוסדות ציבור

לוגיסטיקה ואחסנה

מרכז רפואי

חלוקת שימושים ע"ג מפת חלוקה לאזורי תחזוקה של הצבא הבריטי, מקור: ארכיון צה"ל

4.1.6 סכמת דרכים

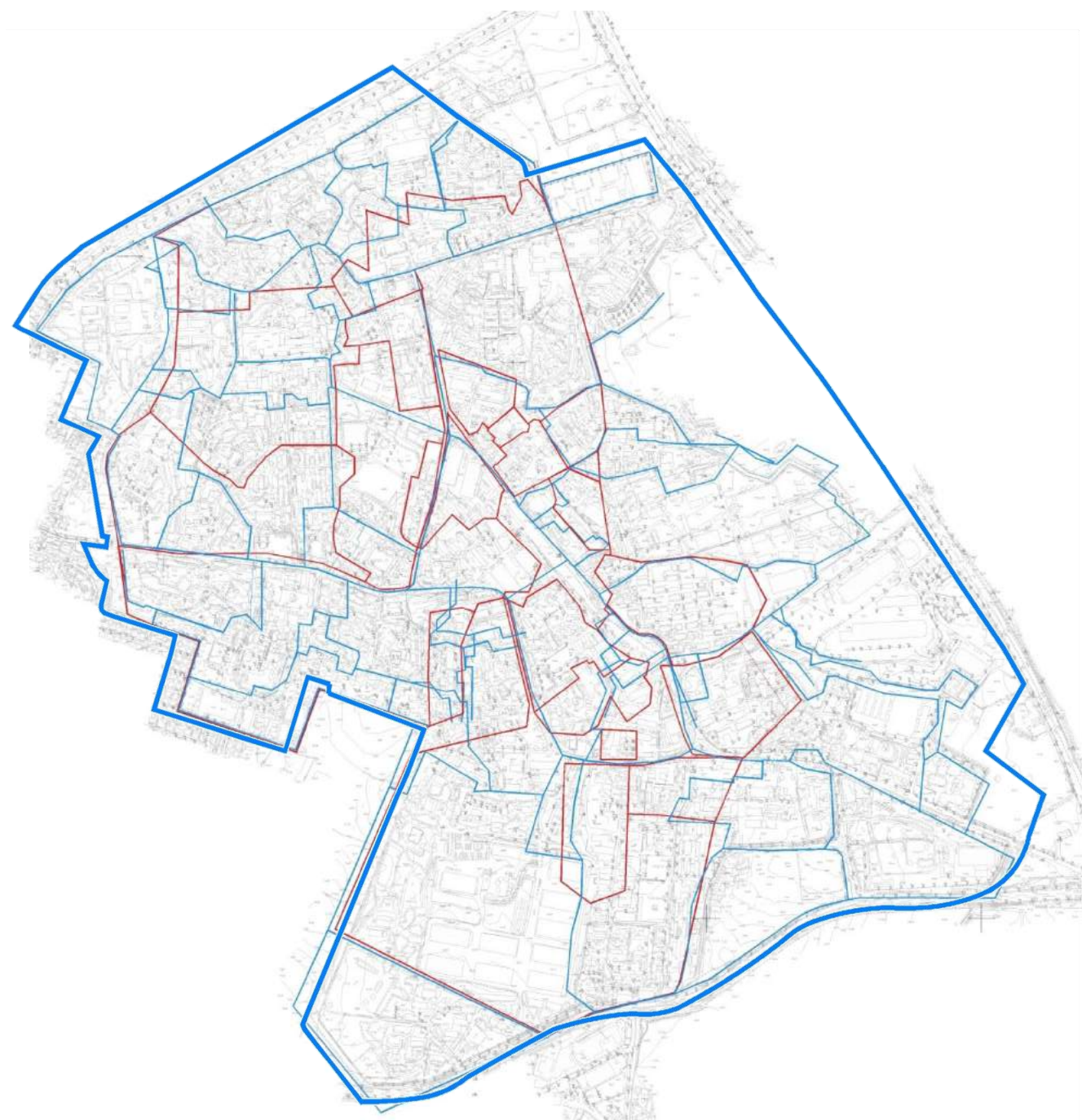
- הקו הכחול - תחום התכנון
* קו כחול סכמטי
- גבולות מתחמים - תכנית מוצעת
- דרך ראשון לציון
- מסילת הרכבת
- כביש 44 - הדרך ליפו
- שדרה ירוקה

בבסיס כיום ישנם שלושה צירים עיקריים:
ציר בינעירוני המתחבר לראשון לציון, שהמשיך
בעבר עד ליפו וירושלים, מסילת רכבת
בינעירונית ושדרה ירוקה פנימית המחברת בין
חלקי המחנה.
ציר השדרה הירוקה הפנימי מתחבר לדרכים
הבינעירוניות - דרך ראשון לציון ומסילת הרכבת.

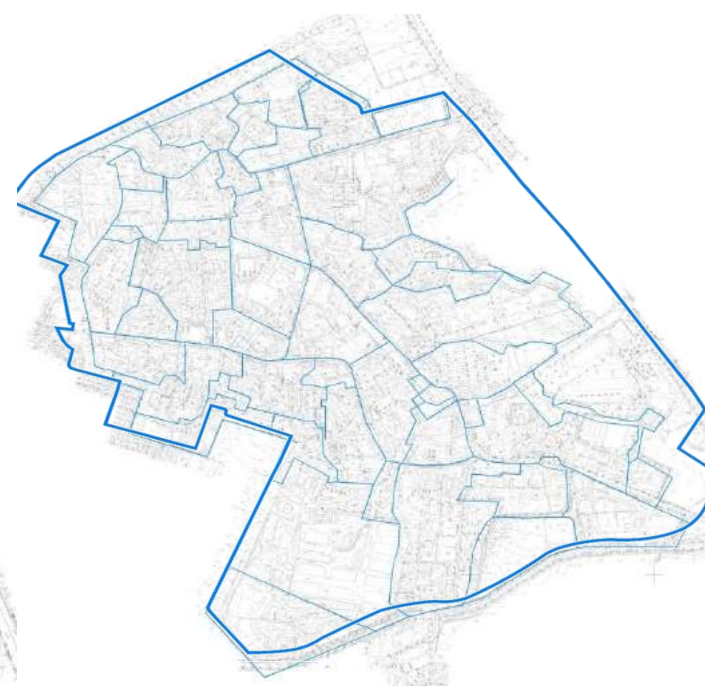
4.1.7 גבולות מתחמי הבסיסים

מפה זו מציגה את גבולות הבסיסים בתקופה הבריטית לעומת המצב כיום. ניתן לראות כי גבולות המתחמים הבריטיים והישראליים אינם חופפים ברובם. לכל מתחם בריטי יש מרקם וקונפיגורציה שונה, וגבולותיהם התייחסו לבינוי המרקמי, שלא כמו הגבולות הישראליים. לכן, שינוי גבולות המתחמים גרם לפרימה של המרקמים הבריטיים ההיסטוריים. שינוי גבולות המתחמים סביב לבינוי המתחמי משנה את ההקשר המקורי של הבינוי. הבינוי המתחמי נותר בחלקו, אולם מפה זו מראה כי המתחמים עצמם השתנו – פורקו והורכבו מחדש בקונפיגורציה שונה.

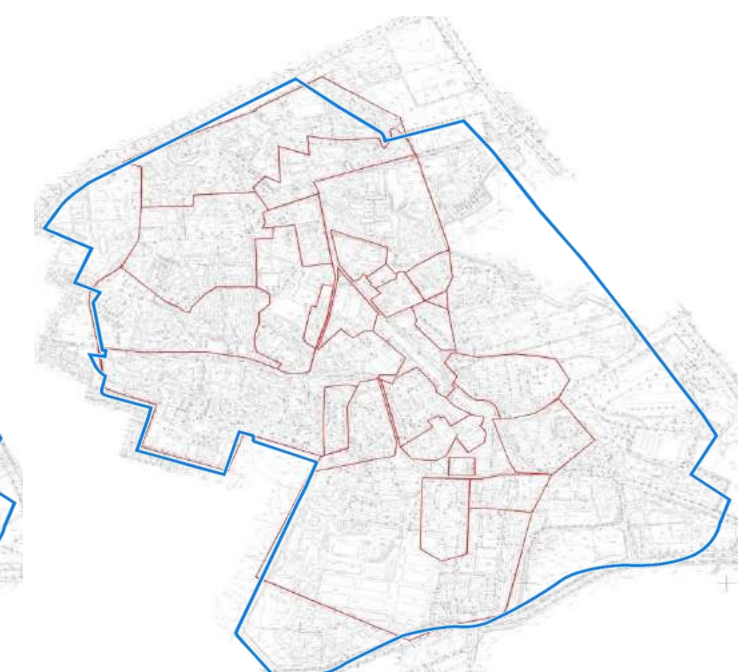
עם זאת ישנה חפיפה בצירים הראשיים – "הציר המשולש", במסילת הרכבת ובחלק מגבולות המחנה.

מפת גבולות מתחמי בסיסים בריטיים וישראליים

מפת גבולות מתחמי בסיסים ישראליים

מפת גבולות מתחמי בסיסים בריטיים

- גבולות בסיסים בריטיים
- גבולות בסיסים ישראליים
- הקו הכחול – תחום התכנון
- * קו כחול סכמטי

4.2 טיפולוגייה: בינוי תפקודי

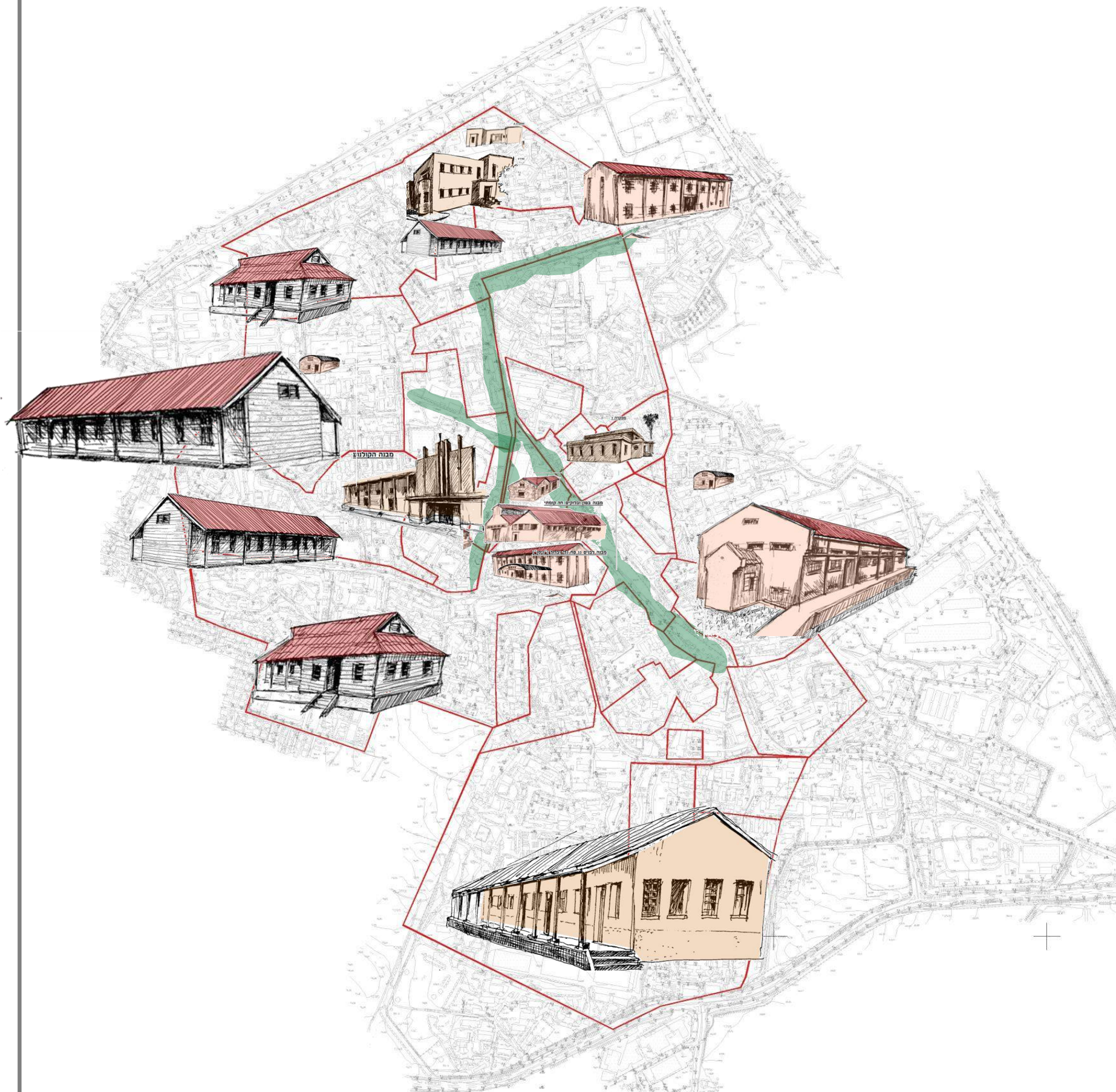
מפת זו היא מפת טיפוס בינוי לפי מתחם: חלוקה של טיפולוגיות מבנים על-פי המתחמים השונים.

לכל מתחם היה תפקוד משלו, שניתן לחלוקה בצורה רחבה למגורים, מפקדה ושירות (שכללו שימושים אזרחיים – מסחר, פנאי), אחסון. שימושים אלו סווגו למתחמים שונים והבינוי תאם את השימושים ולכן בינוי שונה מופיע בחלקים שונים של המחנה. באופן רחב ניתן להצביע על שימושי מגורים בדרום, מערב וצפון, ושימושים אזרחיים ומפקדה ולוגיסטיקה במרכז, מזרח וצפון גם כן.

להלן יפורטו סוגי המבנים העיקריים השונים שנבנו במחנה בתקופה הבריטית.

ישנם טיפולוגיות של מבנים טיפוסיים בריטיים צבאיים חוזרים שנפוצו בכל רחבי האימפריה הבריטית כגון צריפי המגורים, צריפי "ניסן" וצריפים המחסנים (יפורטו להלן). מבנים אלו נבנו לפי תכניות מדף ומרבית חומרי הבנייה שלהם יובאו לארץ. לעומת זאת, ישנם מבנים בעלי ייחוד, שאינם חזרתיים, המהווים יצירה אדריכלית עצמאית, המצויים במחנה. אלו כוללים את בית הקולנוע, המרכז המסחרי, המפקדות ועוד.

בין מקורות ההשראה האדריכליים ניתן למנות את הסגנון המודרניסטי וגם ככל הנראה גם את סגנון הבנייה היפני.

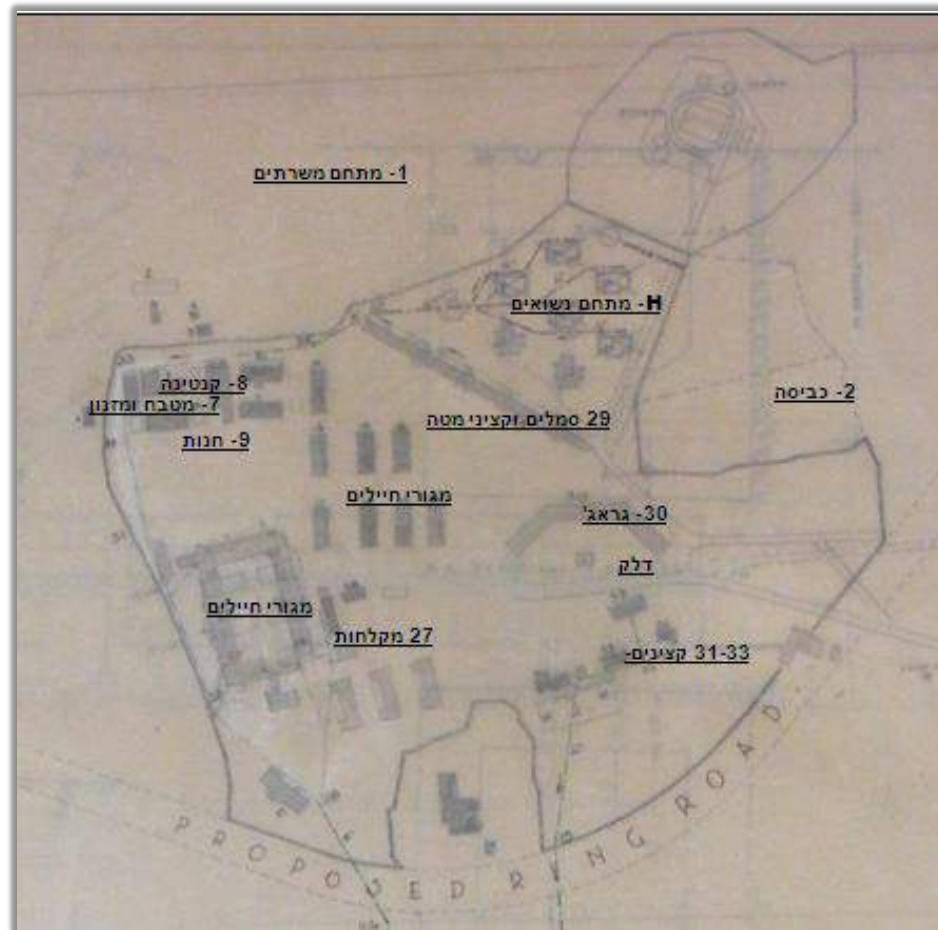

4.2.1 טיפולוגיה מרקמית: הבינוי הצבאי הבריטי האזורי

הבריטים בנו לפי טיפולוגיה מרחבית בה חילקו את המחנה למתחמים פונקציונאליים, כמו למשל שכונות שונות למגורי חיילים/ קצינים/ נשואים. בתכנית המצורפת, תכנית מחנה הר הצופים, ניתן לראות את התפיסה האזורית ובה החלוקה למתחמים לפי על-פי תפקודם: בצפון המחנה מתחם הצריפים לחיילים הנשואים, במרכז צריפי הסמלים, המוסך, האורוות והחנויות, בדרום מערב צריפי הקצינים וכו'. בצילומים המצורפים ניתן לראות את מתחמי הצריפים הנרחבים שנבנו באותה התפיסה האזורית.

הבינוי הצבאי הבריטי – צריפי מחנה הר הצופים ומחנה אלנבי – ארכיון הרוארד

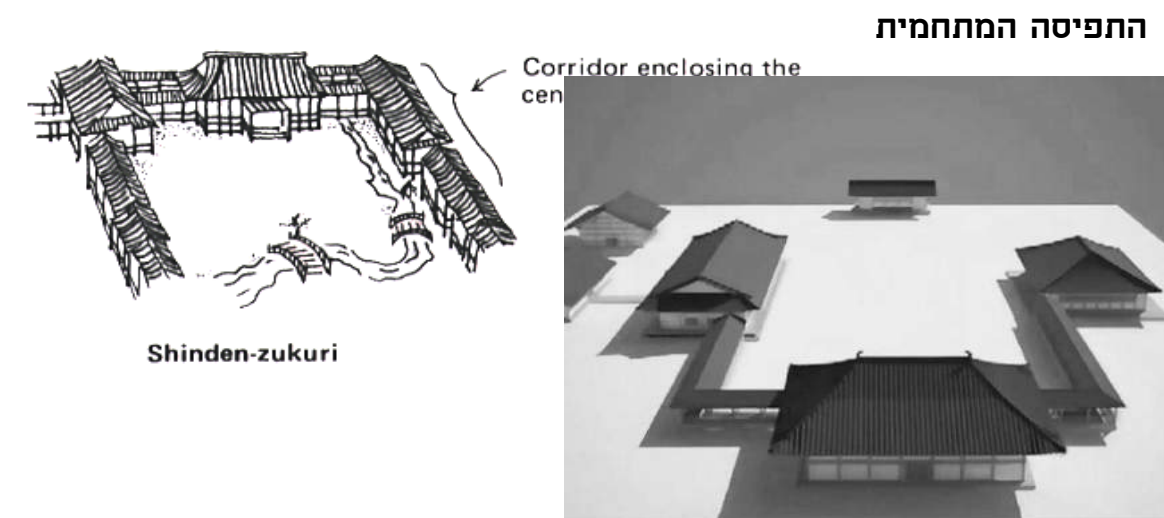
ארכיון: משה שפירא

4.2.2 השפעות יפניות

המאה ה-19 אופיינה בהשפעות מהמזרח הרחוק. כחלק מהבריתות השונות שנרקמו במהלך מלחמת העולם הראשונה, נעשה שיתוף פעולה צבאי בין יפן לאנגליה. כיוון שמבניה של צריפין הוקמו בשנים שבין שני המלחמות, ייתכן כי אלמנטים אדריכליים מהמזרח הרחוק השפיעו על הארכיטקטורה במחנות הצבאיים. המעברים המקורים, הקולונדה המחברת בין המבנים והגגות הארבע שיפועיים הם אלמנטים אדריכליים המתאימים לאקלים הארצישראלי. לגגות הבריטים נתנו אינטרפרטציה מודרנית יותר. האלמנטים הנ"ל הם אלמנטים מובהקים של השפה הארכיטקטונית היפנית הקלאסית והם משוכפלים במבניה של צריפין - הן בצריפי המגורים בעלי הקולונדות צמודות-הדופן והן במתחם המסחרי עם העמודים דמויי השערים ומערכת המעברים המקורים. ההשפעה קשורה גם לאלמנטים ארכיטקטוניים במבנים עצמם ספציפית וגם לתפיסה המתחמית כמו במרכז המיסחרי למשל, שתוכנן כמתחם סביב חצר והותאם לציר המרכזי עליו הוא יושב.

המרכז המסחרי בצריפין עם המעבר המקורה

התפיסה המתחמית

המרכז המסחרי בצריפין עם אלמנט השער

אלמנט השער

4.2.2 השפעות יפניות

הגג הארבע-שיפועי

אלמנט יפני בולט הוא המתחיל כדו-שיפועי והופך לארבע-שיפועי בחלק התחתון של חזית המבנה הקדמי והאחורי. מוטיב זה חוזר על עצמו בארמון הקיסר ובמקדשים יפניים רבים. מוטיב זה בולט מאוד בצריפי המגורים של צריפין וניתן למצוא טיפוס זה ברחבי אזורי המגורים בצריפין. במבנים הארבע שיפועיים היפניים, כמו גם בצריפין, ניתן לראות את אלמנט הקולונדה סביב המבנה - להבדיל מהמעברים המקורים שאינם צמודי-דופן במרכז המסחרי - השפעה יפנית שמסייעת בהתמודדות עם האקלים הארצישראלי.

בתפיסה היפנית

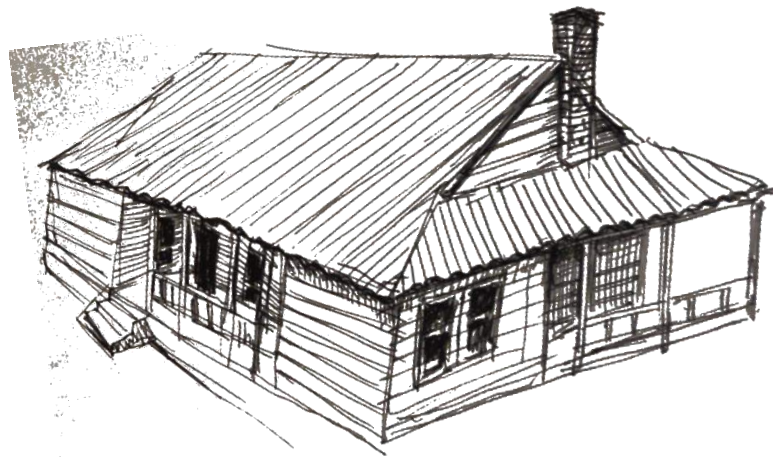

ארמון הקיסר בטוקיו

מקדש זורין-ג'י

בצריפין

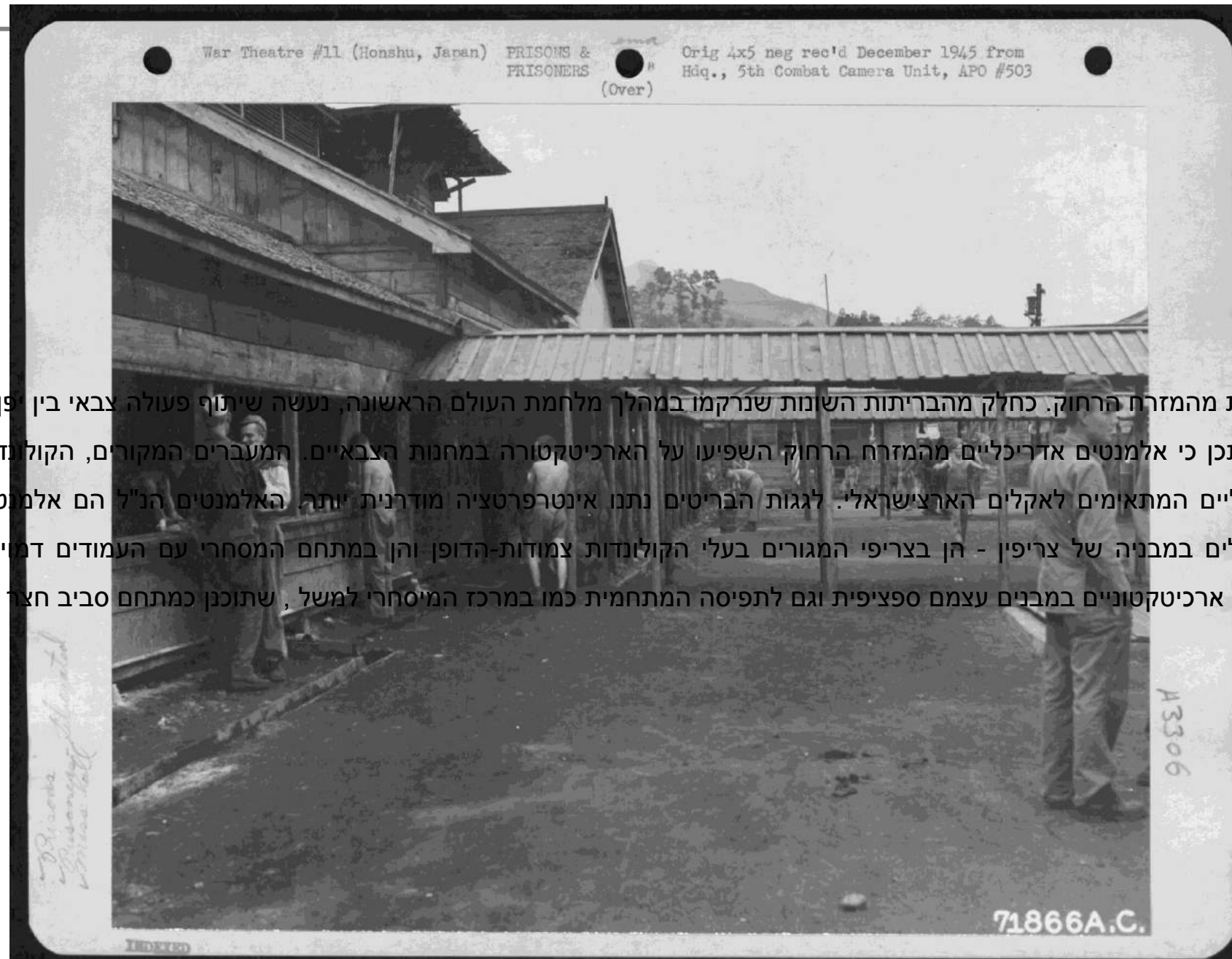
הדמיה של מבנה יפני מודרני

תיאטרון

מחנה שבויים ביפן

(הונשו, יפן)

המאה ה-19 אופיינה בהשפעות מהמזרח הרחוק. כחלק מהבריתות השונות שנקדמו במהלך מלחמת העולם הראשונה, נעשה שיתוף פעולה צבאי בין יפן לאנגליה. כיוון שמבניה של צריפין הוקמו בשנים שבין שני המלחמות, ייתכן כי אלמנטים אדריכליים מהמזרח הרחוק השפיעו על הארכיטקטורה במחנות הצבאיים. המעברים המקורים, הקולונדה המחברת בין המבנים והגגות הארבע שיפועיים הם אלמנטים אדריכליים המתאימים לאקלים הארצישראלי. לגגות הבריטים נתנו אינטרפרטציה מודרנית יותר. האלמנטים הנ"ל הם אלמנטים מובהקים של השפה הארכיטקטונית היפנית הקלאסית והם משוכפלים במבניה של צריפין - הן בצריפי המגורים בעלי הקולונדות צמודות-הדופן והן במתחם המסחרי עם העמודים דמויי השערים ומערכת המעברים המקורים. ההשפעה קשורה גם לאלמנטים ארכיטקטוניים במבנים עצמם ספציפית וגם לתפיסה המתחמית כמו במרכז המיסחרי למשל, שתוכנן כמתחם סביב חצר והותאם לציר המרכזי עליו הוא יושב.

4.2.3 טיפולוגיית מבנים:

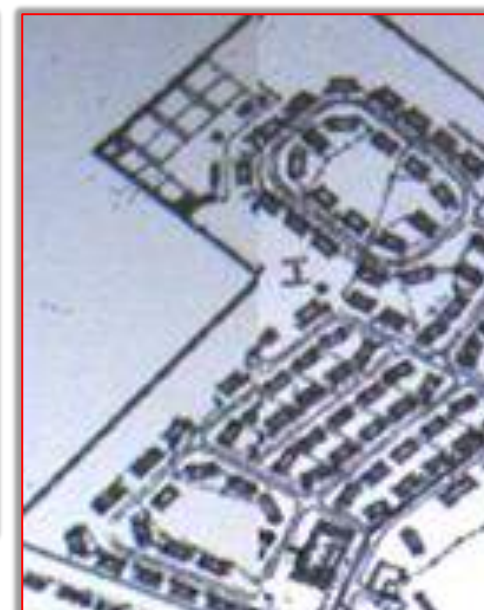
4.2.2.1 צריפי מגורים

הטיפולוגייה המבנית התחלקה לא רק לשימושים כלליים יותר כגון מתחם מגורים, אלא אף תאמה באופן פרטני יותר את טיפוס המגורים הספציפי. החלוקה התקיימה לפי מעמד החייל ומצבו המשפחתי, מה שהוביל לשלושה מתחמי מגורים טיפוסיים עיקריים: מגורי חיילים פשוטים, מגורי חיילים נשואים, ומגורי קצינים נשיאים. בצריפין היה מתחם נוסף המיועד לנשואי היחידות המסייעות. ההשוואה המצורפת – בין מתחמי מגורים בצריפין למחנה הר הצופים המנדטורי אף הוא – מראה כי בנייה זו אינה מקרית כי אם בריטית טיפוסית. הבנייה הפשוטה ביותר – לחיילים שאינם קצינים או נשואים – כללה שורות צפופות של צריפים. הבנייה לקצינים ונשואים הייתה מרווחת מעט יותר. שכונות המגורים לנשואים תואמים לשכונות מגורים אחרות מזמן המנדט, למשל מכון ויצמן, שכונת נווה מץ, בתחומה התגורר אפרים קציר, מעונות ויקס, מעונות בלוק ועוד. מתחמים אלו בנויים בדרך כלל כאשכולות רחובות, על בסיס ציר מרכזי היוצא מהמתחם ומתחבר לעיר (כששער חוצץ ביניהם), וממנו נמשכים רחובות קטנים גם שילוב הצמחייה במבנים הפזורים דומה עקרונית.

צריפין

3 קצינים נשואים

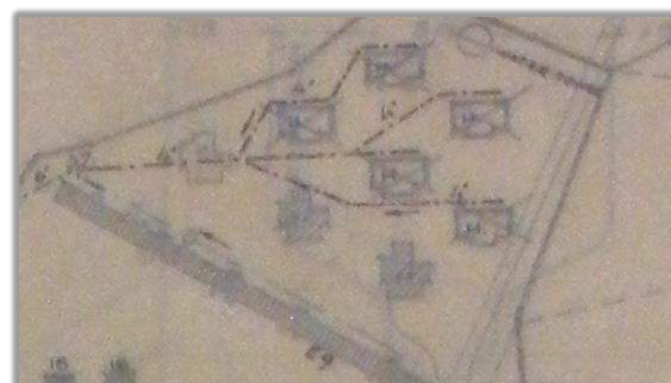
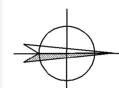
2 נשואים שאינם קצינים

1 מגורי חיילים

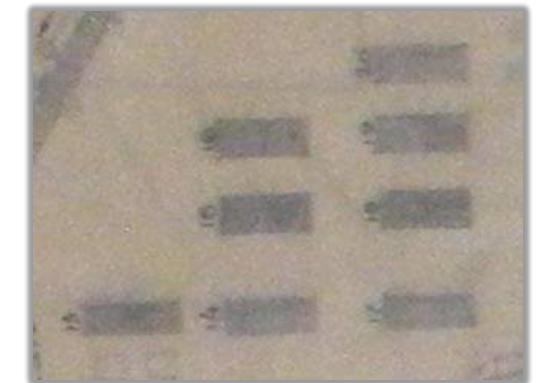
הר הצופים

חיילים נשואים

קצינים

מגורי חיילים

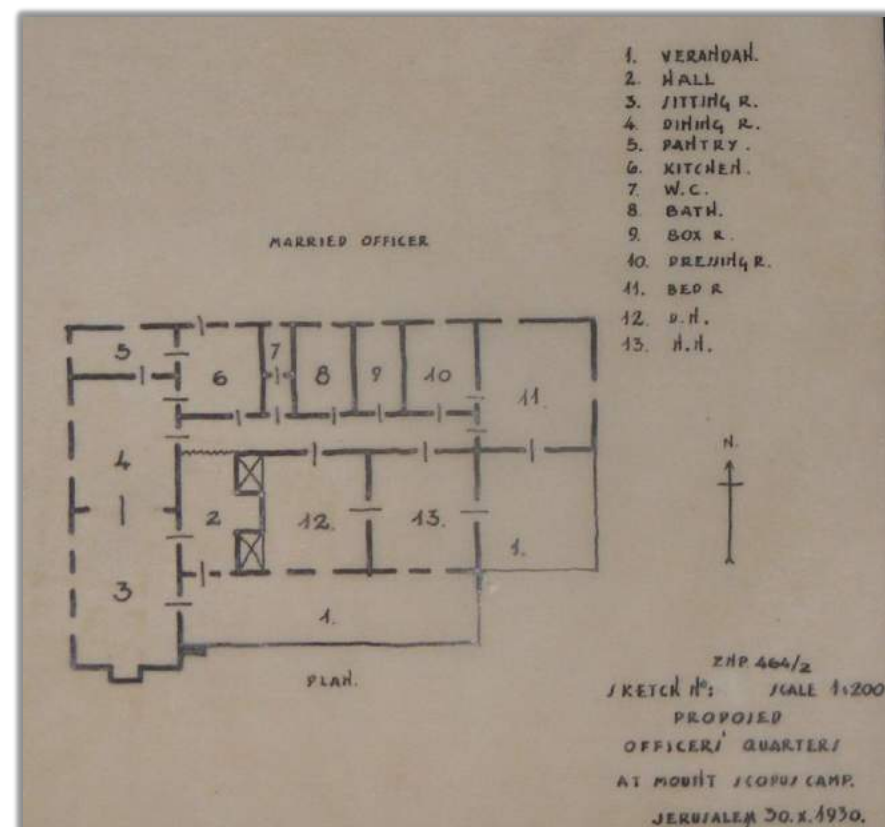
4.2.2.1 צריפי מגורים

תכניות צריפי מגורים

הבנייה הבריטית הצבאית כללה טיפולוגיות בנייה שונות למגורי החיילים עם התייחסות והבדל בין מעמדות החיילים- קצינים/רווקים/זוטרים.

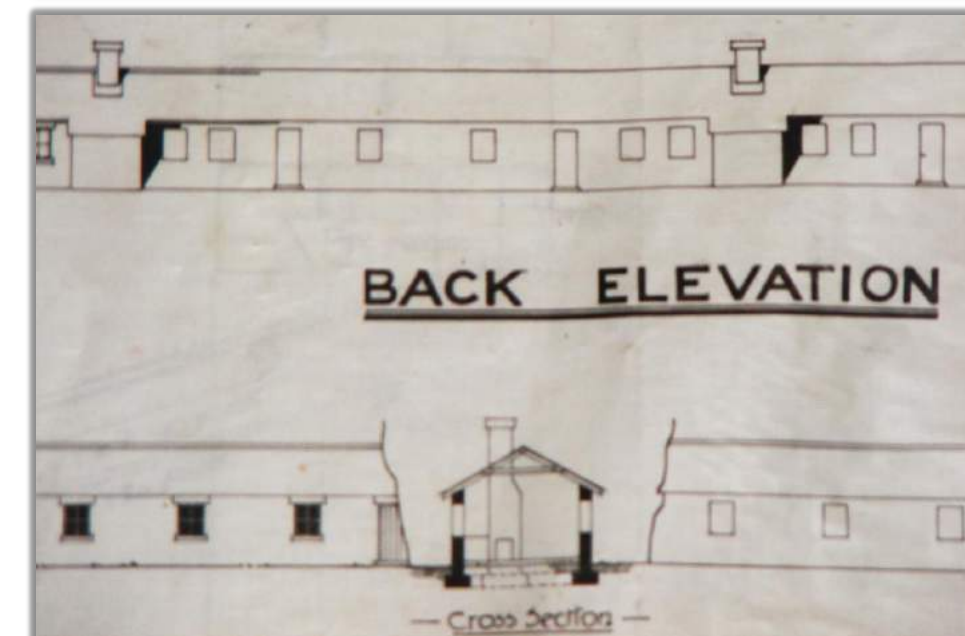
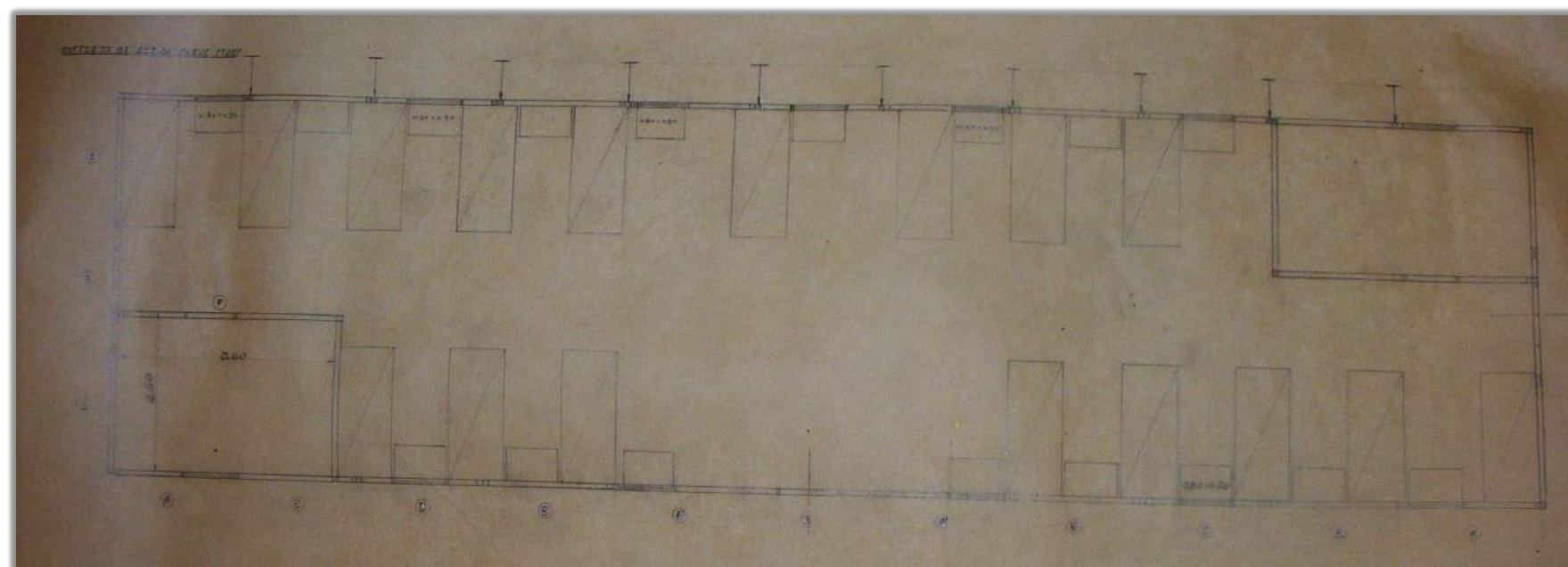
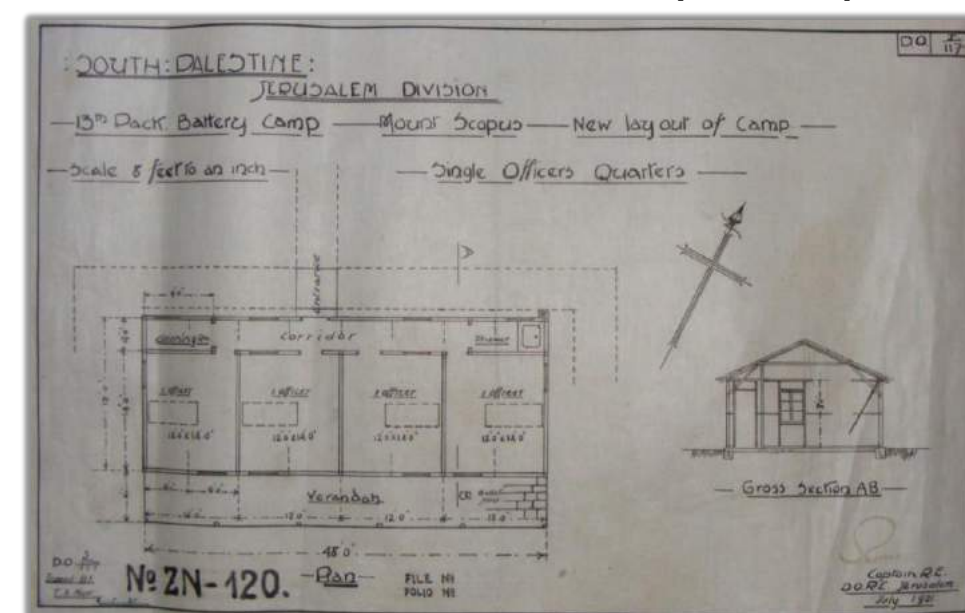
תכניות אלו – ממחנה הר הצופים – מראות את הבינוי השונה של החיילים לפי מעמד ומצב אישי, בדומה לחלוקה שהתקיימה בצריפין.

מגורי קצינים רווקים

המבנים לקצינים הנשואים כללו פונקציות נרחבות הרבה ביותר – ביניהם חדר משותף, מרפסת מקורה, מטבח, שירותים, אמבטיה, מזווה ועוד.

מגורי חיילים

ניתן לראות כאן כי בדומה למבנים בצריפין, התנועה הפנימית במבנה היא של חדרים פונים אל מסדרון פנימי או חיצוני.

ארכיון: משה שפירא

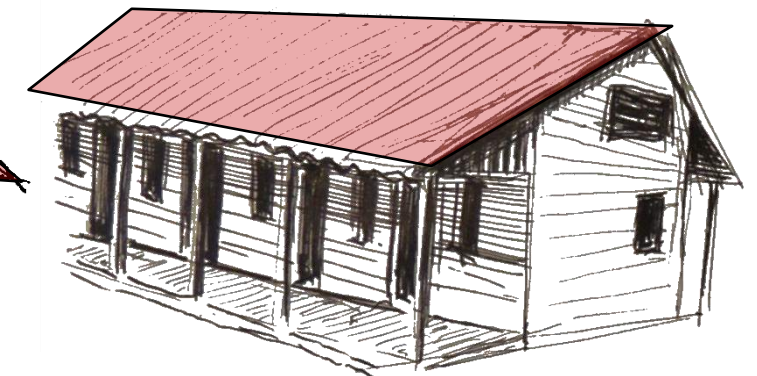
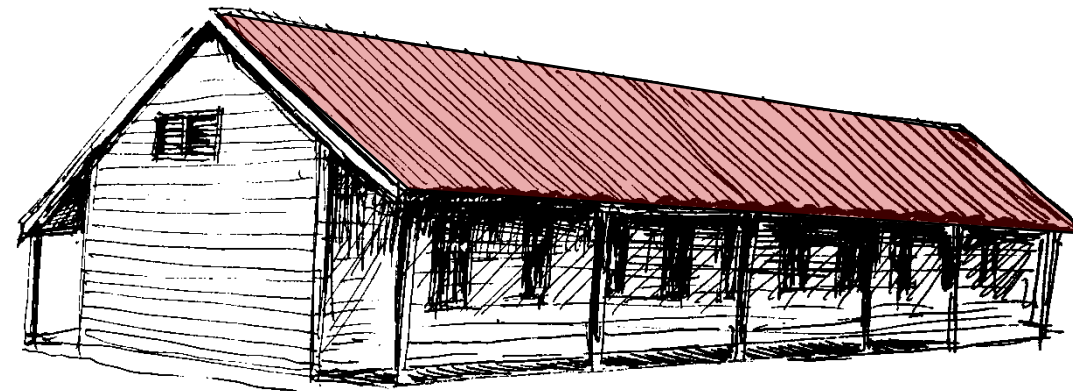
4.2.2.1 צריפי מגורים

מבני מגורים: שנות העשרים

בשנות העשרים מרבית הבנייה למגורים התבצעה בעץ. מגורי החיילים בתקופה זו נשאו שני דגמים עיקריים – מגורי החיילים הפשוטים יותר – צריף בעל מבנה מלבני עם אכסדרה וגג דו-שיפועי. מגורי הקצינים – צריף בעל מבנה מלבני עם גג ארבע-שיפועי, אכסדרה ומרפסת תצפית. צריפי הקצינים כללו בתוכם פונקציות נוספות – מטבחים, סלון ובמרכזו אח וכדומה. הצריפים ממוקמים במתחמי המגורים השונים.

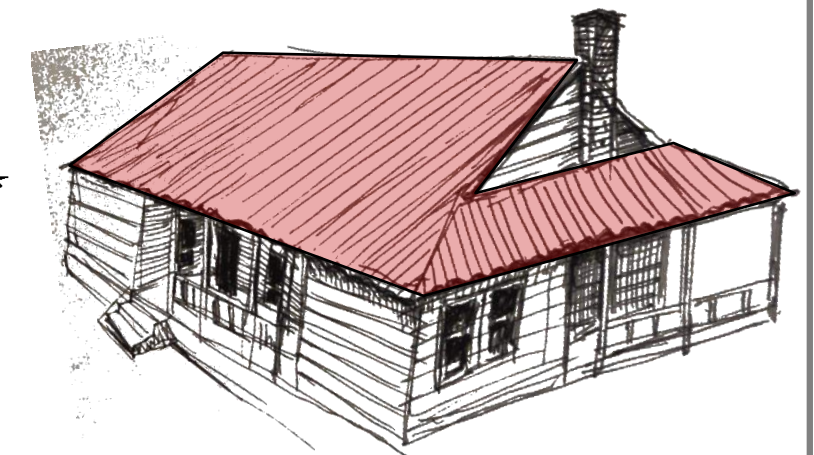
צריף מגורים טיפוסי בצריפין, שנות הארבעים
מקור: אתר ynet

מגורי חיילים: צריף אכסדרה דו שיפועי

צריף לינה של חיילים בצריפין, שנות הארבעים
מקור: britishforcesinpalestine.org

מגורי קצינים: צריף אכסדרה ארבע שיפועי עם מרפסת תצפית

ארכיון: משה שפירא

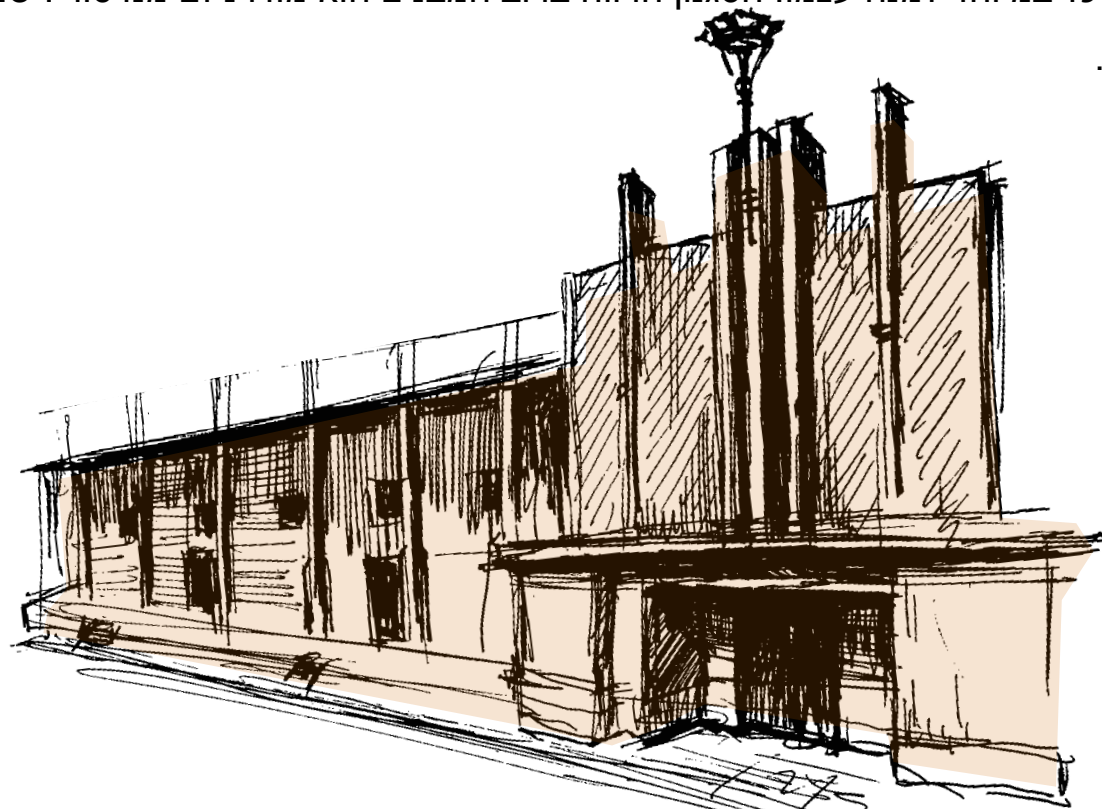
בשלהי תקופת המנדט הבנייה התפחתה מעט. הדגם הפשוט של החיילים נותר מבנה מלבני בעל אכסדרה לאורכה עם גג דו-שיפועי, אולם חלק ממבני המגורים נבנו מחומרים קשיחים יותר: מבני בטון ובלוקים חד-קומתיים, אף הם בעלי גג דו-שיפועי.

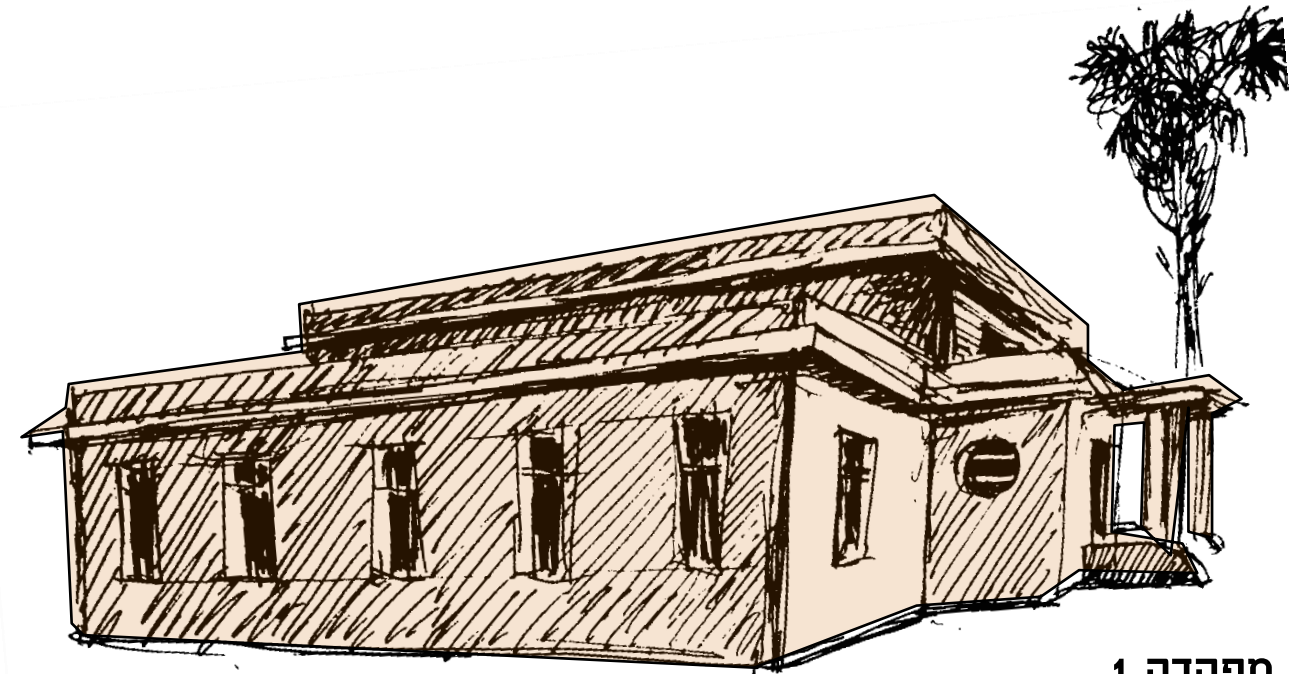
מגורי חיילים: מבנה אכסדרה דו שיפועי

4.2.2.2 מבני מפקדה ושירות – קשיחים

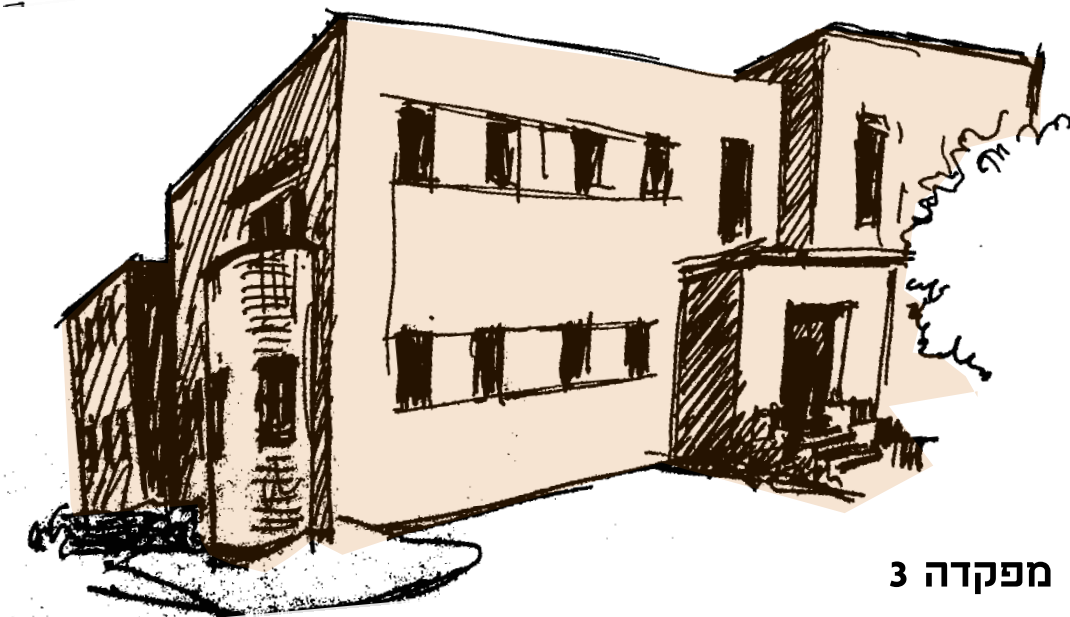
המבנים המרכזיים ששירתו צרכים כלליים יותר במחנה נבנו בצורה שונה. כל המבנים הללו מאוחרים יחסית למחנה ונבנו בשנות ה-30. חומרי הבנייה היו מסיביים יותר – לא צריפי עץ כי אם מבני בטון או בלוקים קשיחים. כמו כן חלק ממבנים אלו הם בעלי גגות שטוחים ולא גגות רעפים כמו צריפי החיילים. מבנים אלו כללו מבני מפקדה שונים וגם את שימושים אזרחיים: המרכז המסחרי, בית הקולנוע, מרכז NAAFI ועוד. מבנים אלו אינם טיפולוגיים אלא יחידניים וככל הנראה תוכננו על-ידי אדריכל במיוחד למנה עצמו. הסגנון הרווח ברוב המבנים הוא מודרניזם מנדטורי. שמתאפיין באוצר הצורות המודרניסטי תוך איפוק וטקסיות ייצוגית מנדטורית. מבנה בית הקולנוע נבנה בסגנון אר-דקו.

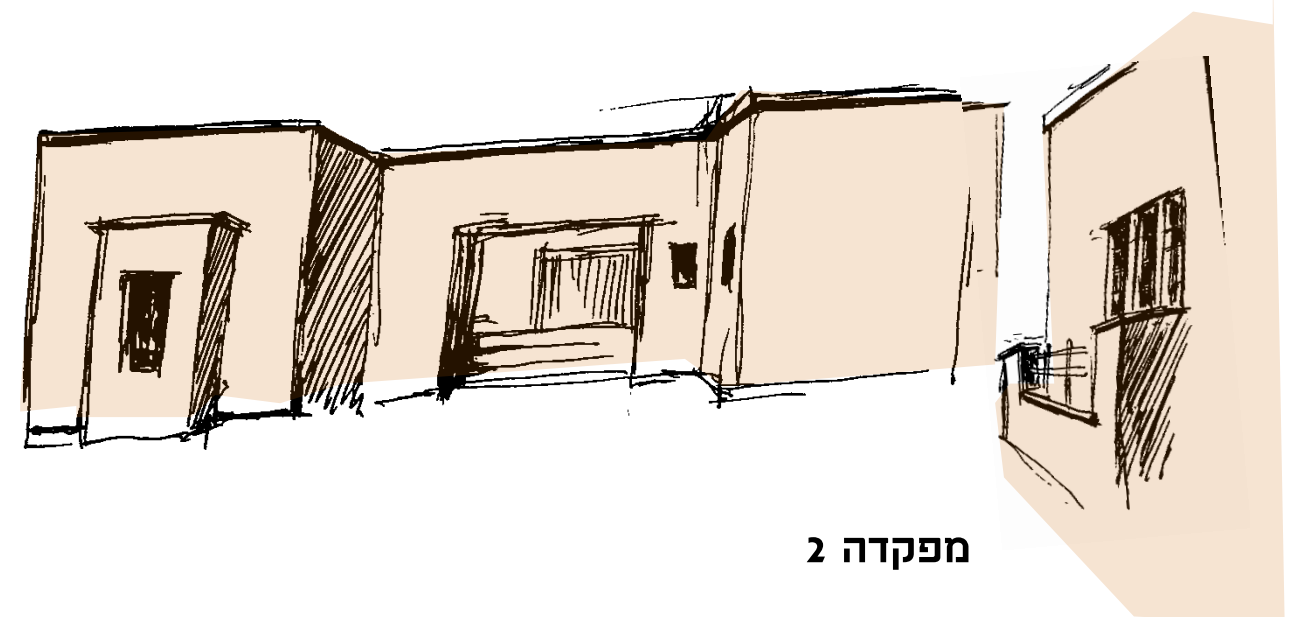
מבנה הקולנוע

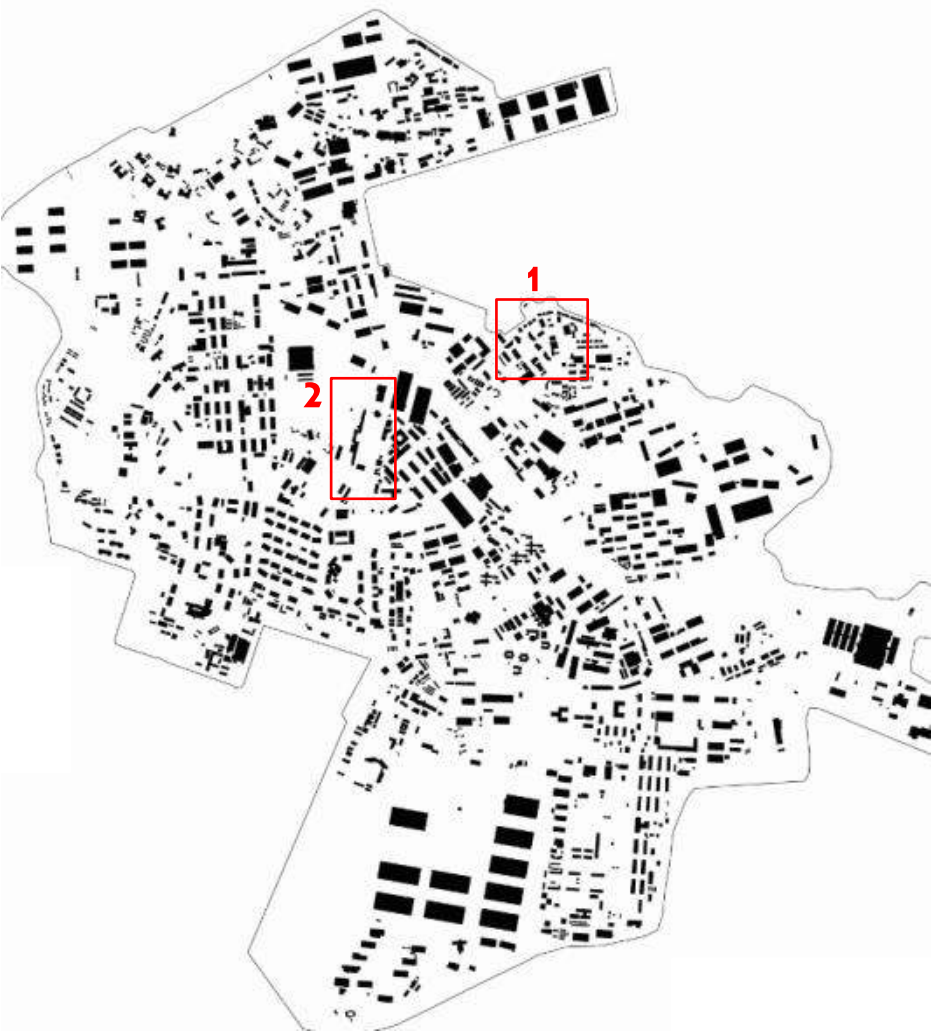
מפקדה 1

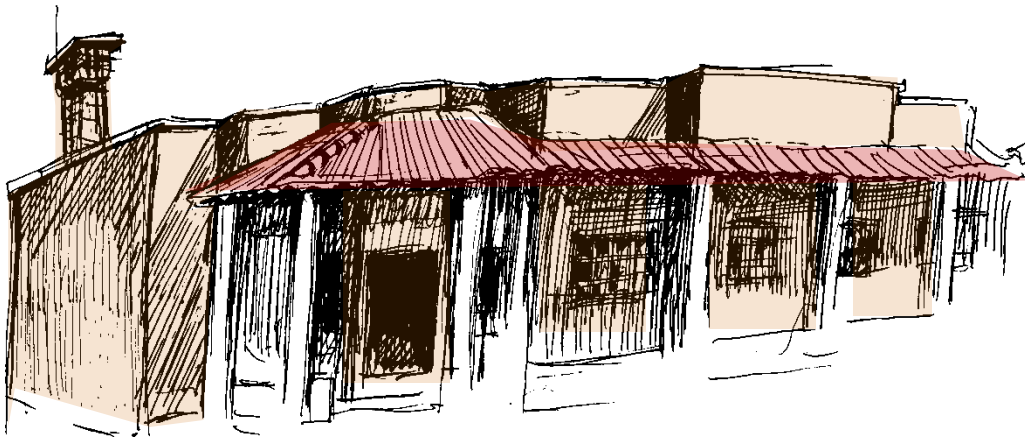
מפקדה 3

מפקדה 2

NAAFI -1

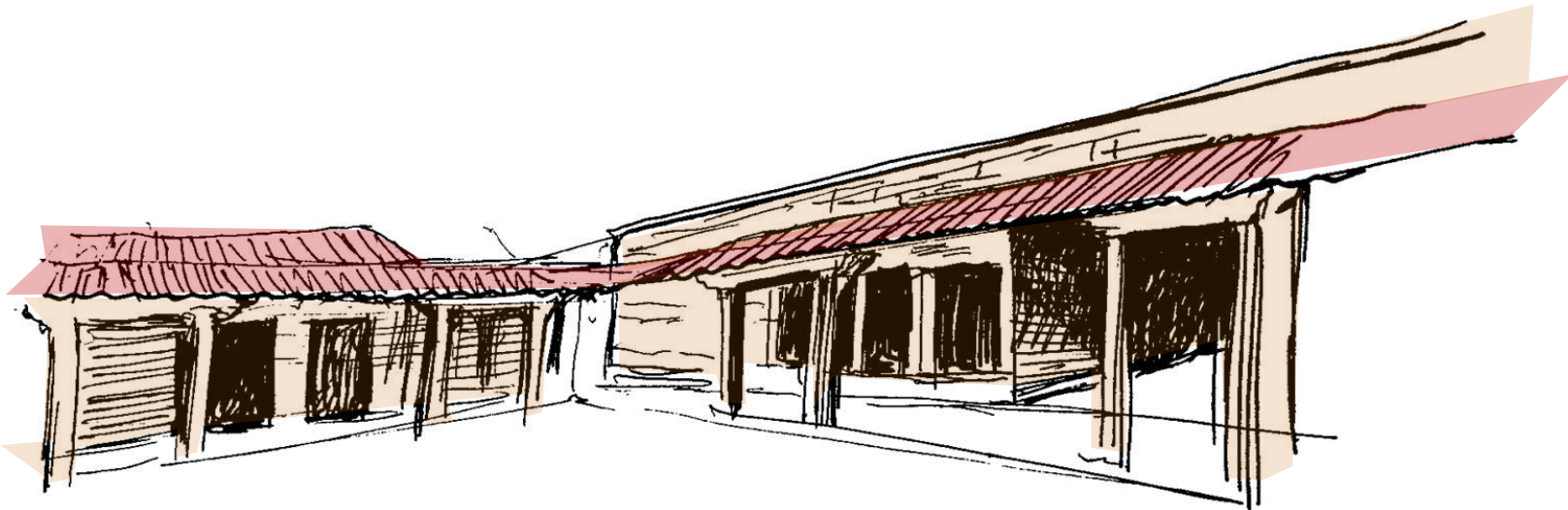

-2 מרכז מסחרי

מבנה הדרכה

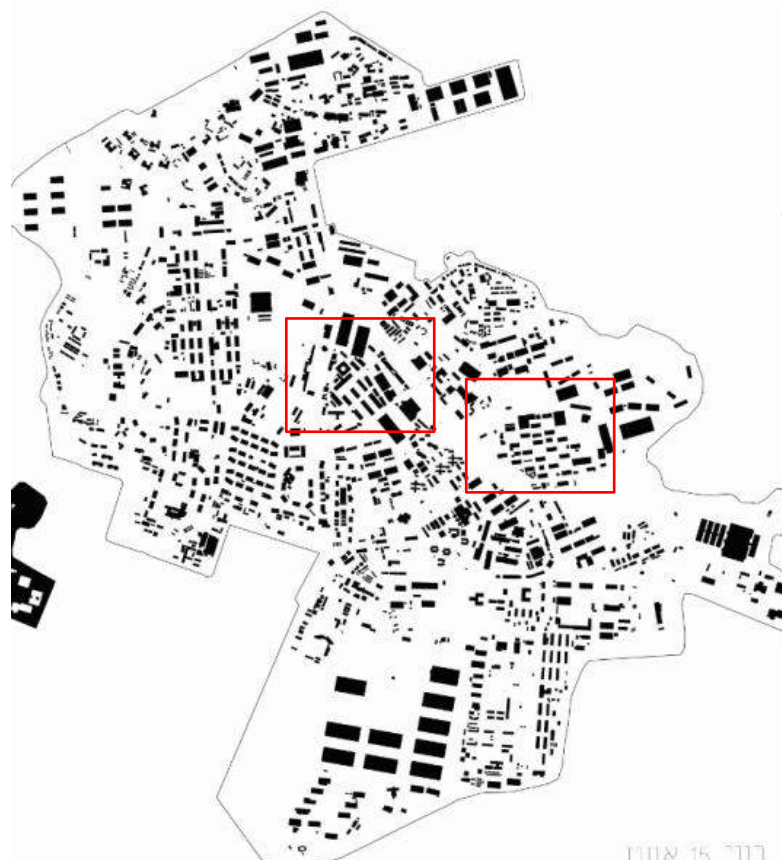

את מבני ההדרכה ניתן למצוא במתחמים שונים בבסיס.

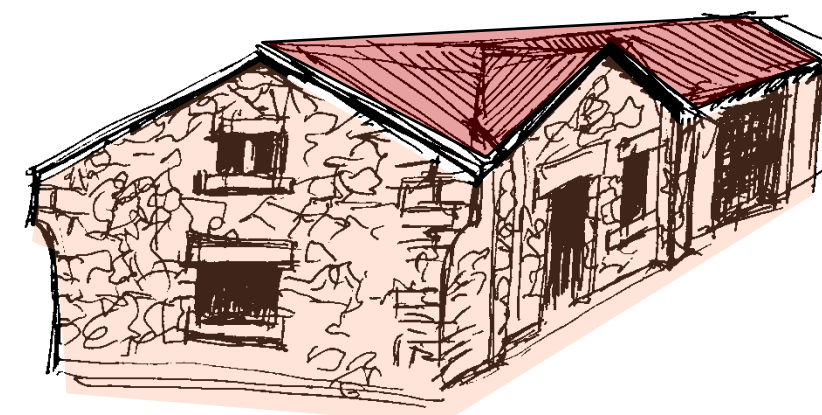

4.2.2.3. מחסנים קשיחים

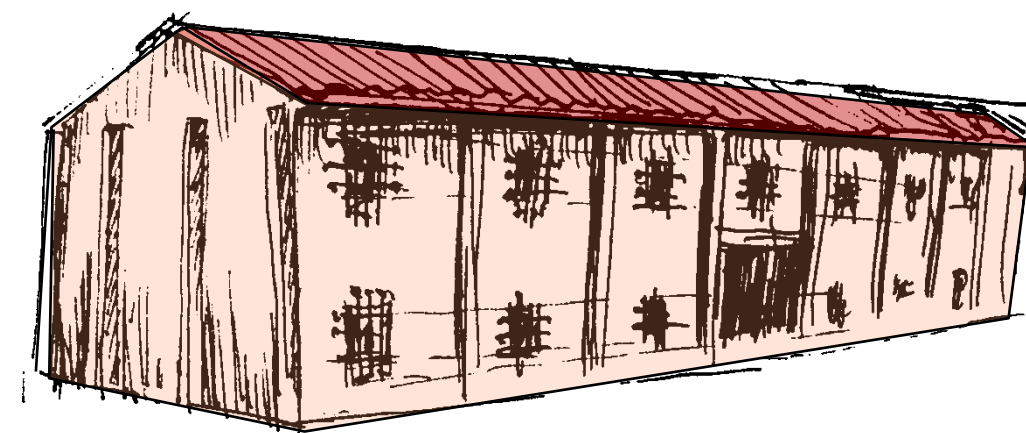
מבנים אלו התרכזו באזור המרכזי של המחנה – סביב לרכבת. מבנים אלו כללו את מחסני הרכבת ("supply depot") ומחסן החימוש ("ordnance depot"). מבנים אלו היו קשיחים ונבנו לרוב מבטון, בלוקים ואבן, וכללו גג רעפים. להבדיל מאלו, צריך מדגם "ניסן" היה בעל גג פח גלי בדגם נפוץ בבנייה צבאית בריטית של התקופה. מבנים אלו לרוב היו חד-קומתיים אולם גם היו מעט דו-קומתיים.

בדף 15 אזור

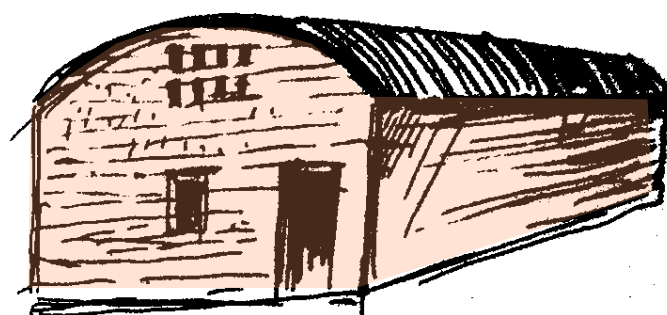
מבנה אבן חד פני גב בטון

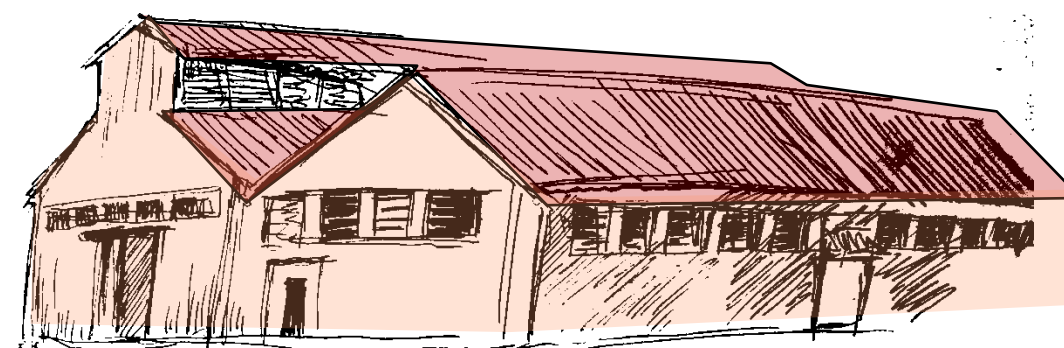
מבנה בטון ובלוקים דו קומתי

מבנה בטון ובלוקים חד קומתי

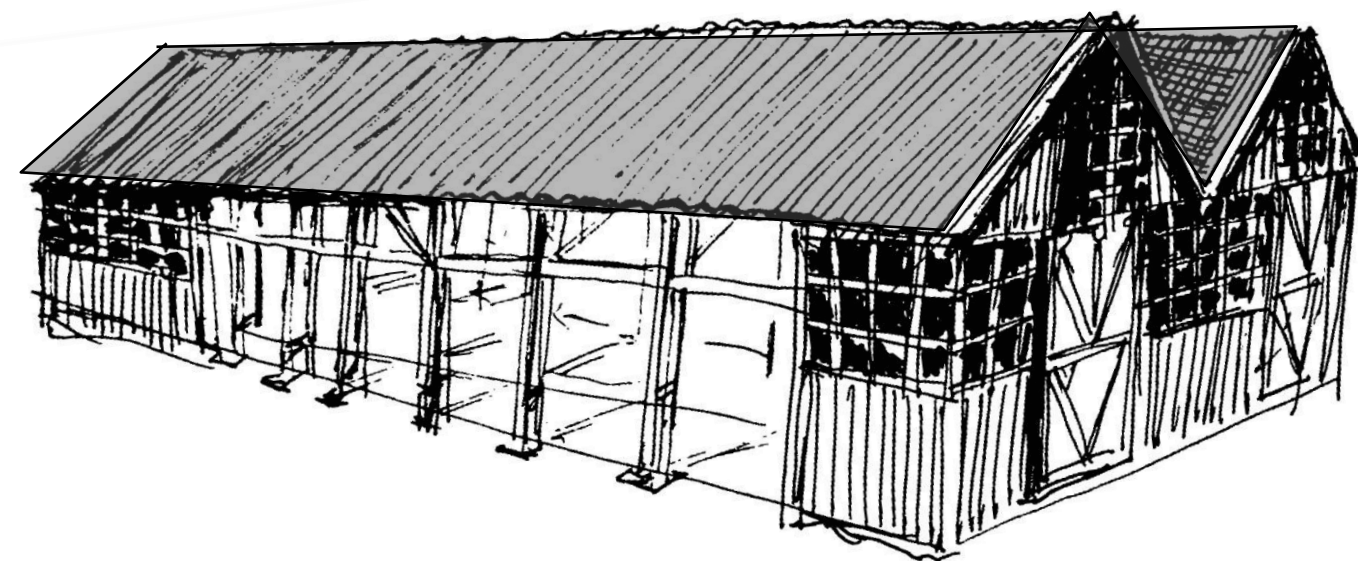
מבנה לבנים גג פח גלי וברזל ("ניסן")

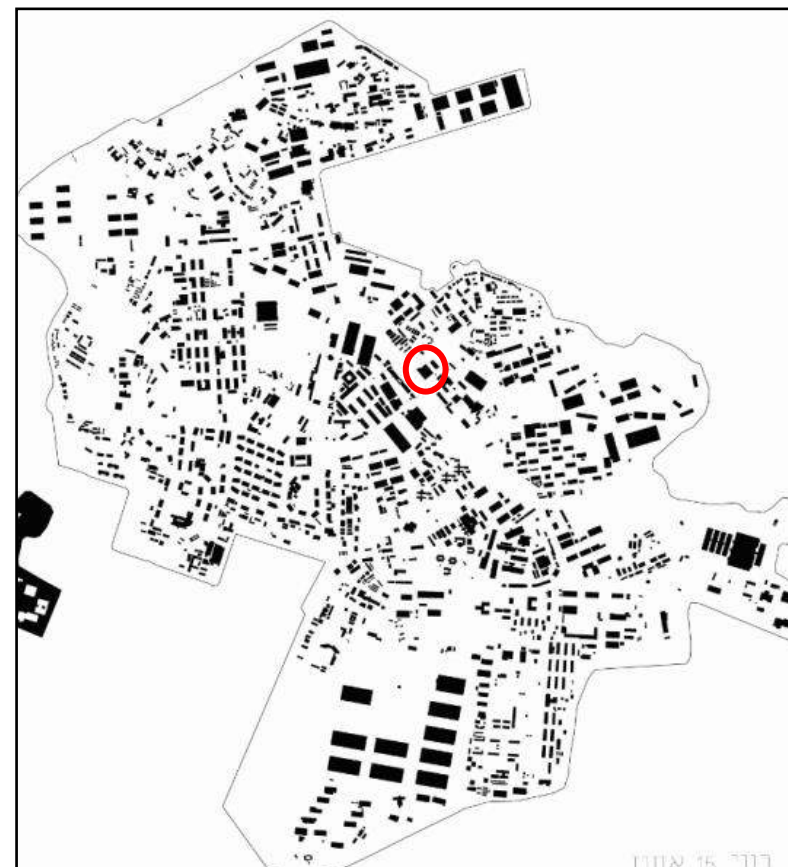
מבנה בטון ובלוקים חד קומתי

4.2.2.4 מחסני עץ ופח ברזל

סדנאות מבנים אלו נבנו ככל הנראה מרביתם בשנות ה-30. בעיקר סדנאות רכב. קונסטרוקציות ברזל פח זכוכית.

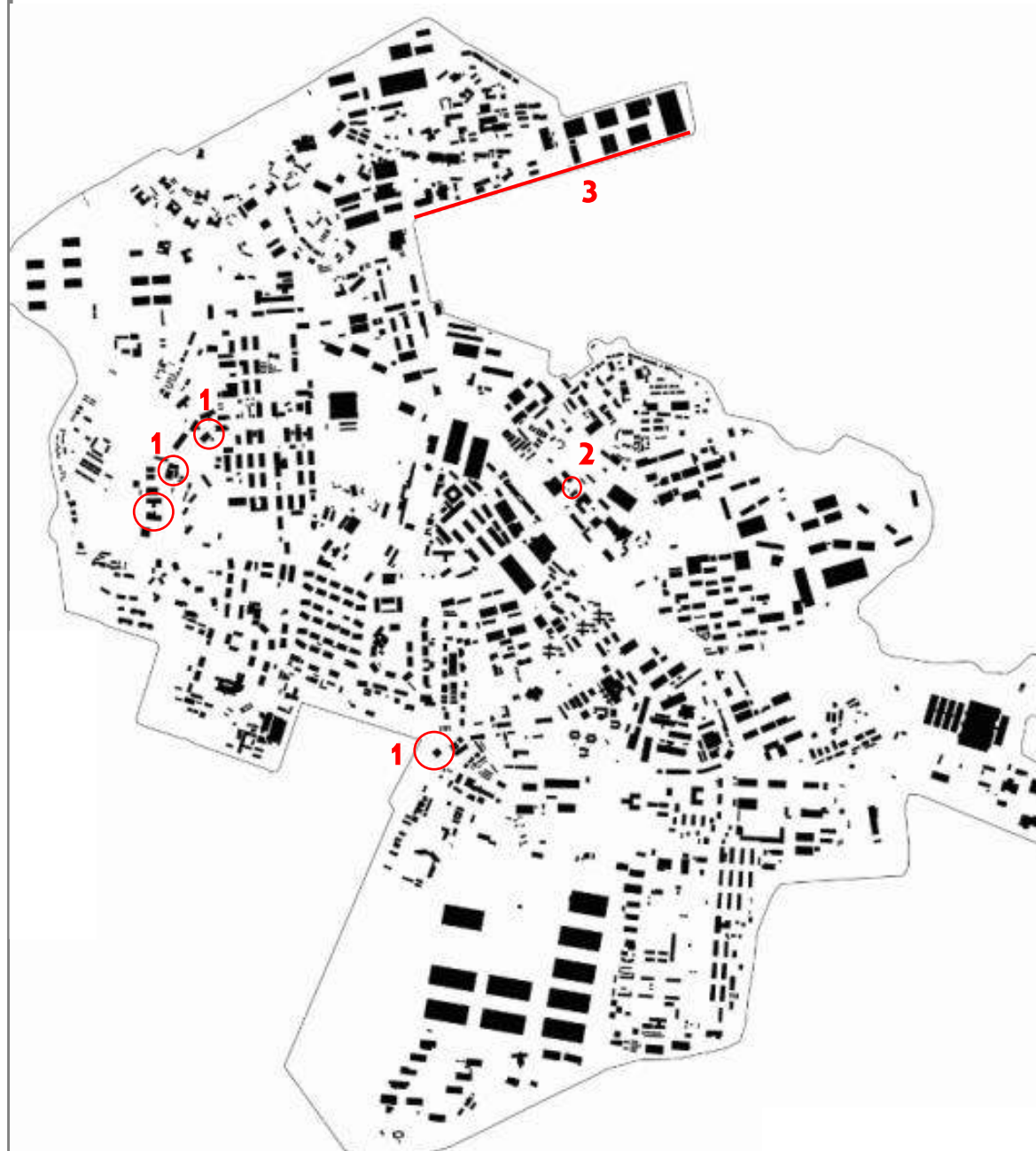

סדנא – קונסטרוקציית ברזל ופח

4.2.2.5 מתקני עזר ותשתיות

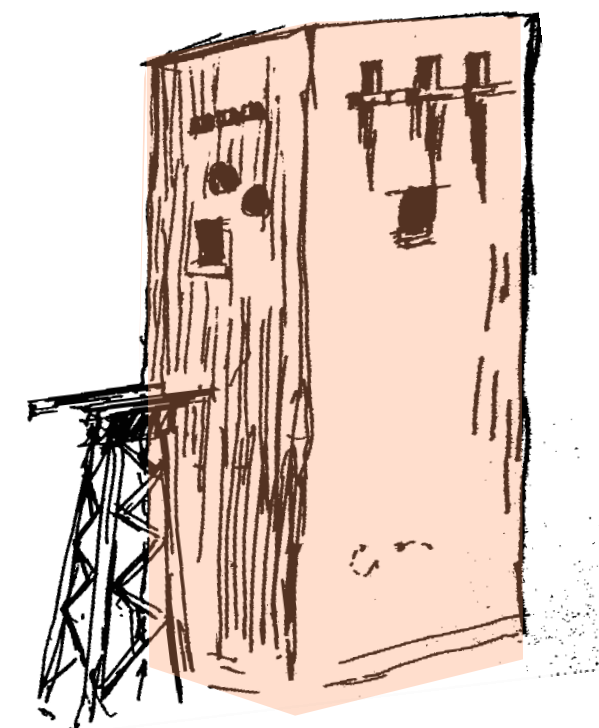
מודרניסטי, התשתיות שנראות בתווך של המבנים

1- מגדל מים

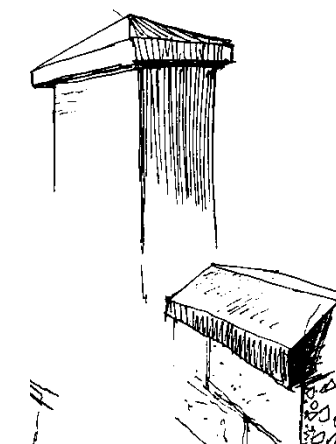

2- תחנת השנאה

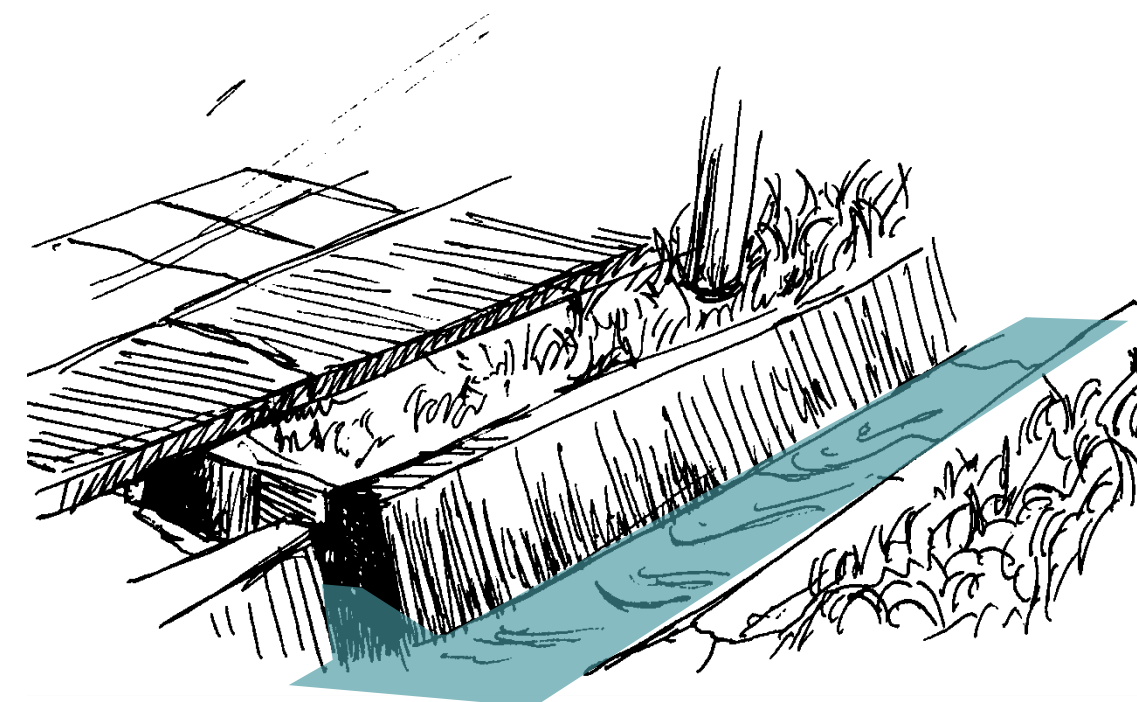

גשרונים

3- גדרות

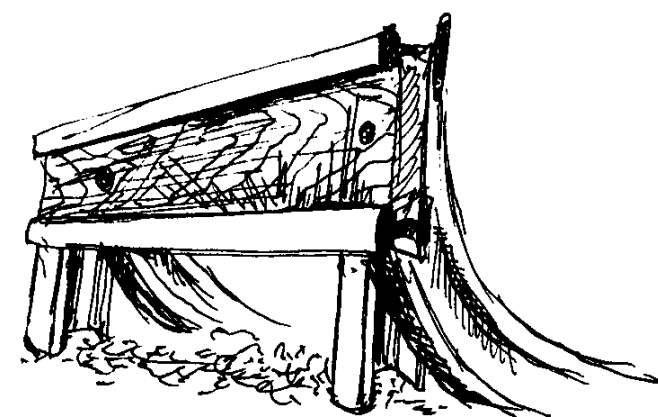

מובילי מים

מובילי המים ממוקמים במתחמים שונים בבסיס.

2- בלם העצירה

4.2.2.5.1 מגדל המים

מגדלי המים בצריפין בנויים בסגנון פשוט, מתועש ומודרניסטי, חלק ונקי, ומייצג את המינימליזם בעיצוב מגדלי מים: גוף המאגר המונח על ההגבהה, בצורת מנסרה ריבועית.

במגדל זה לא נעשה ניסיון לעצבו כאלמנט אנכי-פיסולי כמו שלעיתים היה מקובל במגדלי מים, או לחילופין לשוות לו מראה המייצג כוח ומאסיביות (כמו בדוגמאות המובאות מקיבוץ נגבה ובארות יצחק). בשנים בהן נבנו המגדלים, כבר היה ברחובות המושבה מגדל מים מונומנטלי (ר' עמוד קודם), והמגדל המתועד, הניצב לא היווה סמל, עבור הבסיס.

נגבה

בארות יצחק

מכון ויצמן

מיקום לא ידוע. מקור: תערוכת מגדלי המים

4.2.5.2 תשתית: מבנה השנאה

(תחנת טרנספורמציה)

מבנה ההשנאה נמצא בתחילת שדרות ירושלים והוקמה בשנת 1924 בתכנונו של האדריכל ריכארד קאופמן. המבנה נהרס בשנת 2010.

1939 סלילת דרך סולינג בבסיס המזון

סלילת הקטע האחרון של הכביש בכפר מנחם, מקור: ארכיון כפר מנחם

כביש בקבוצת יבנה 1940 (?), מקור: ארכיון קבוצת יבנה

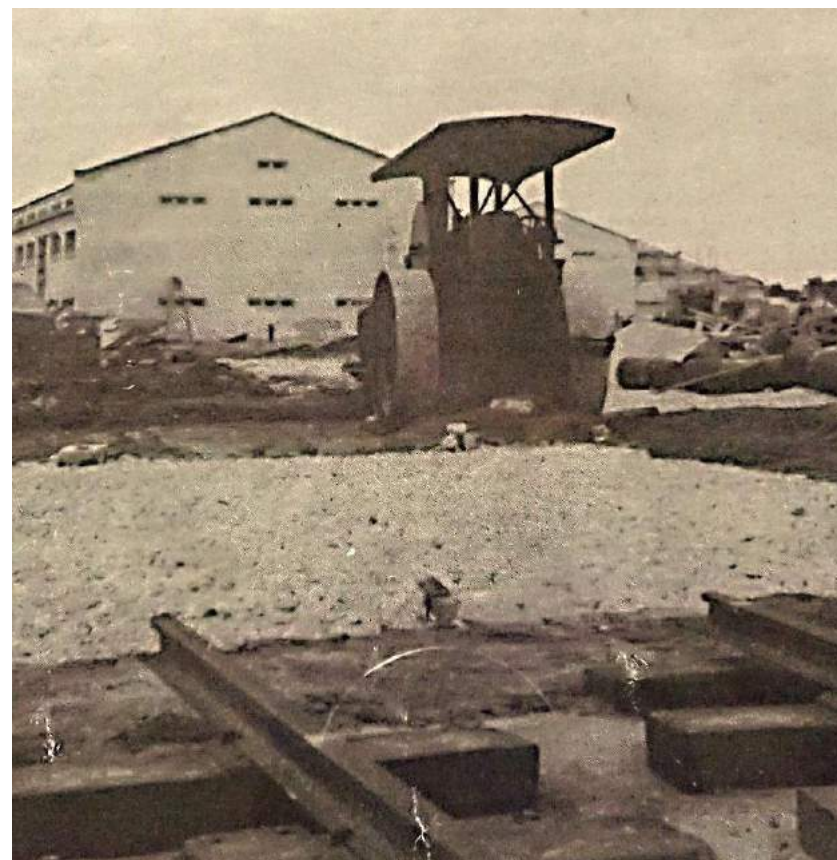

הכנת חצץ לסלילת רחוב נחלת בנימין

תצלומים המדגימים את סלילת הכבישים בימי המנדט (מתוך מאמרו של ד"ר אבי ששון מהחוג ללימודי ארץ-ישראל - במכללה האקדמית אשקלון והקרן לחקר מישור החוף)

דרך סולינג – מחנה סירקין

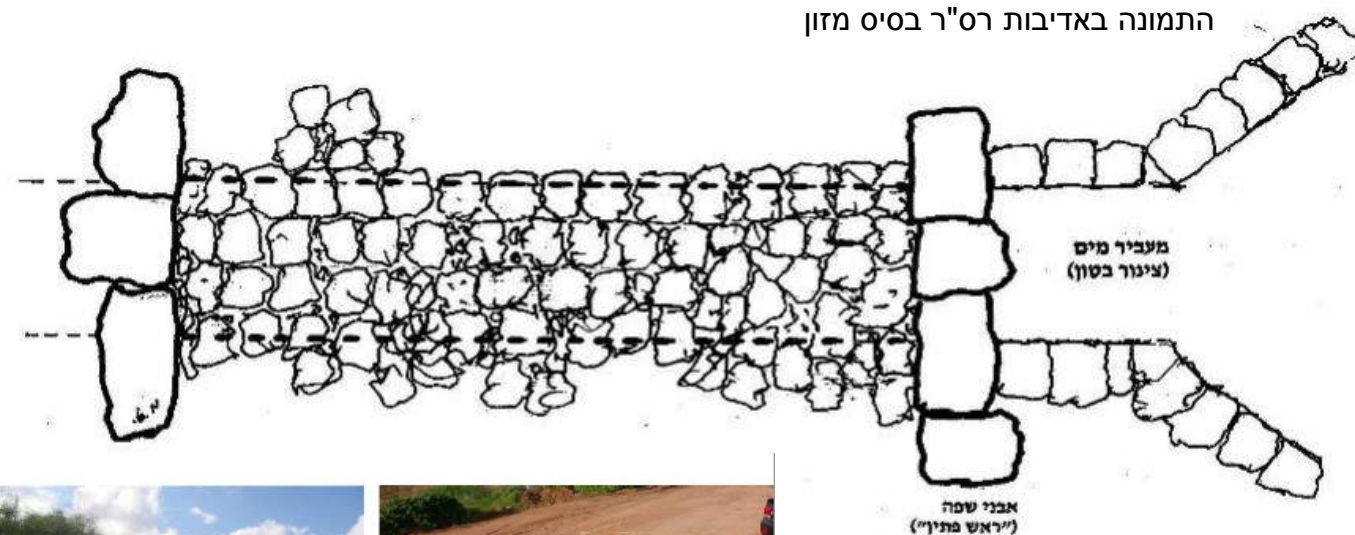

סלילת סולינג בבסיס מזון בצריפין
התמונה באדיבות רס"ר בסיס מזון

ניפוק אבנים
 [...]את גושי הסלעים היו מפוררים אחרי הפיצוץ בפטישים כבדים לחלקים בגודל הדרוש לסילול 20-25 " ס מ לגובה. החוצב המאומן הסתכל יפה לפני התחילו בעבודה, בגושה סלע שלפניו כדי למצוא את העורקים שבו, הקיש קלות בפטיש פה ושם כדי לגלות לפי ההד את מקום התורפה באבן, והפך אותה בדקר לצד המתאים. לאחר "רחרוח" הניף בבטחה ובכוח את הפטיש למקום הראוי שתיים-שלוש תנופות והגוש מוטל לרגליו מפורר ונכנע [...]"
 (ארז 1964, 265).

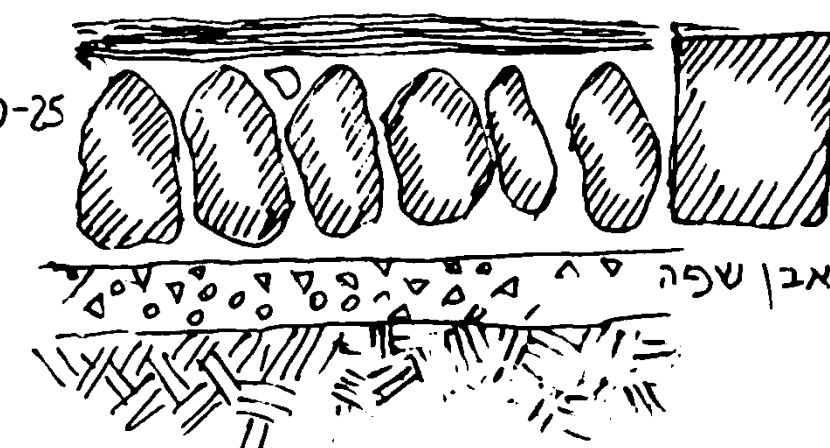
"[...] אבנים אלה, המתקבלות לאחר הפיצוץ הן אבני כביש אוגבש. בגבש משתמשים לגיבוש הדרך (הנחת סולינג) לאחר אשר התקינו את יצוע הכביש [...]"
 (הסולל 6, ב' תמוז תרפ"א, 8.7.1921 הכנת חצץ "[...] מן האבנים הקטנות חוצצים חצץ"
 (ארז 1964, 265).

סידור דרך נעשה על ידי שטיח ושכבת חול גב ("כורכר") בעובי של 10 " ס מ, הנרטבת ונכבשת היטב. הרבצה עשירה רטיבות תמידית מכשירים דרך כזו גם לתנועת עגלות [...]" (סולל בונה, חנוכה תרפ"ד, 96). "הכביש נכבש באבני הסולינג. המכבש הולך ודורך עליהן ומאחוריו – שטיח מלבין. מפזרים אבני חצץ עליו חול והמכבש שוב עובר, והנה מוכן הכביש..."
 (ארז 1964, 261-262)

5 ס"מ אספלט
 20-25 ס"מ סולנג (אבן)
 (אבני גיר)

אדמה מהודקת
 קרקע טבעית

תיאור עבודת הסולינג- ע"פ ד"ר אבי ששון
 החוג ללימודי ארץ-ישראל - המכללה האקדמית אשקלון
 והקרן לחקר מישור החוף

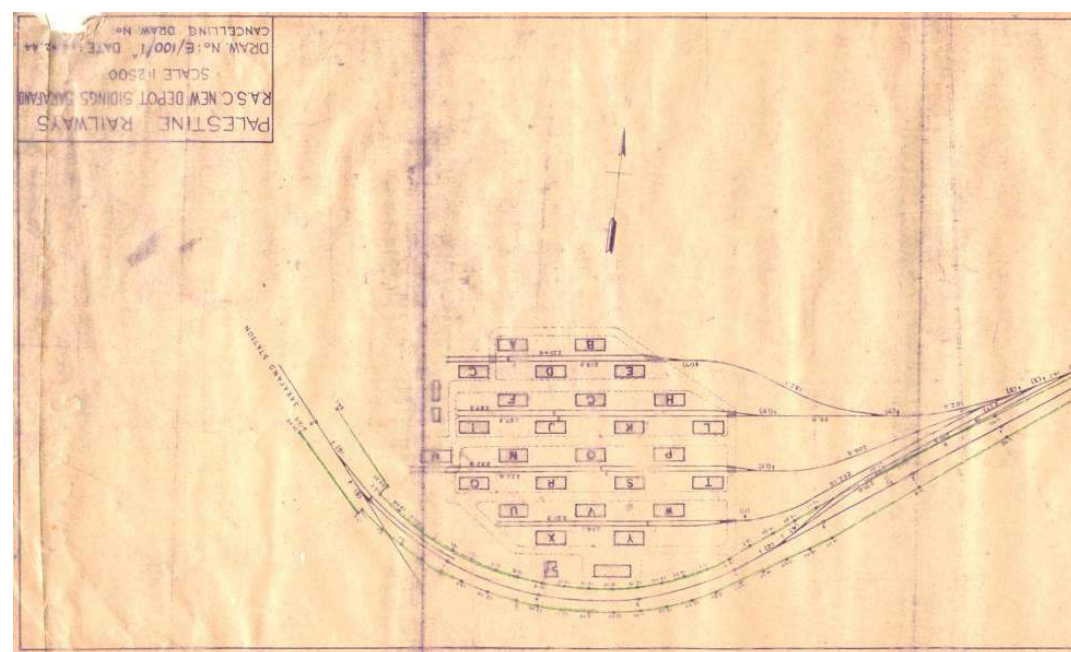

סולינג דרך הסולינג בסיס המעבר

אבני שפה

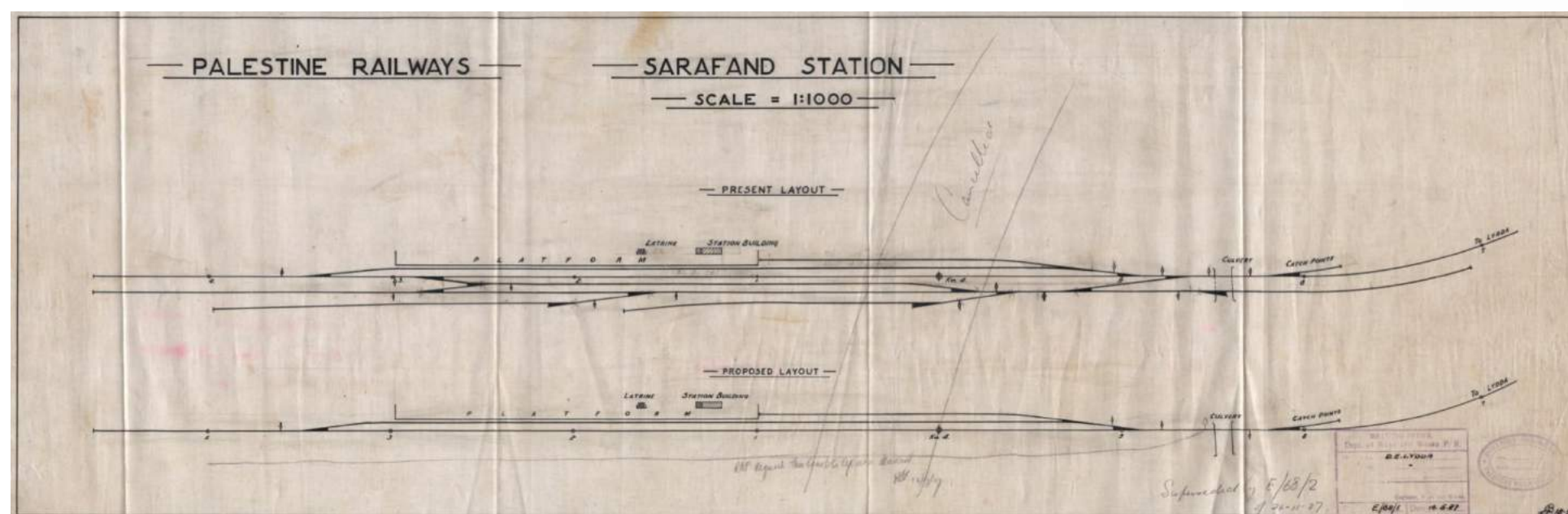
דוגמאות מכפר מנחם

2. מבנה מחסן הרכבת

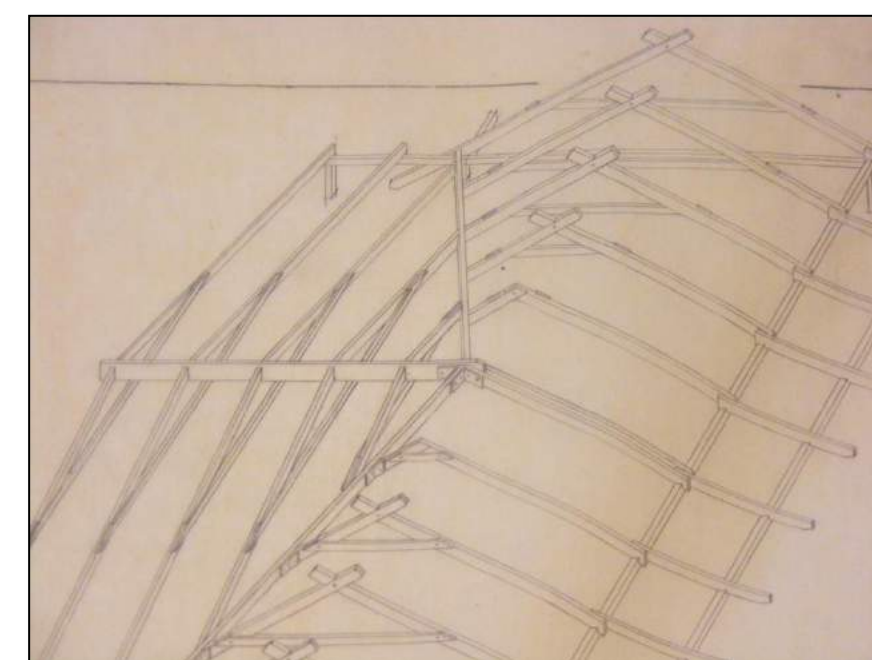
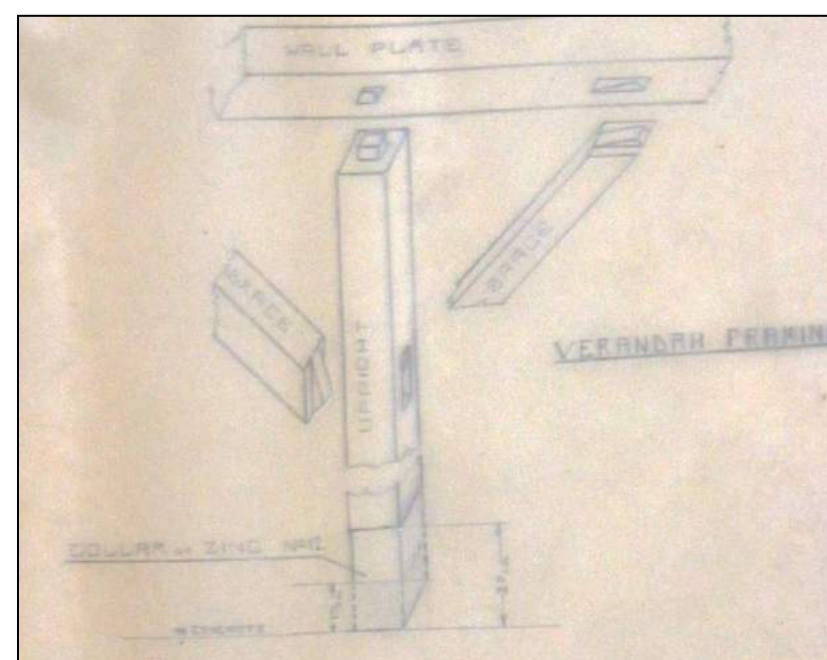
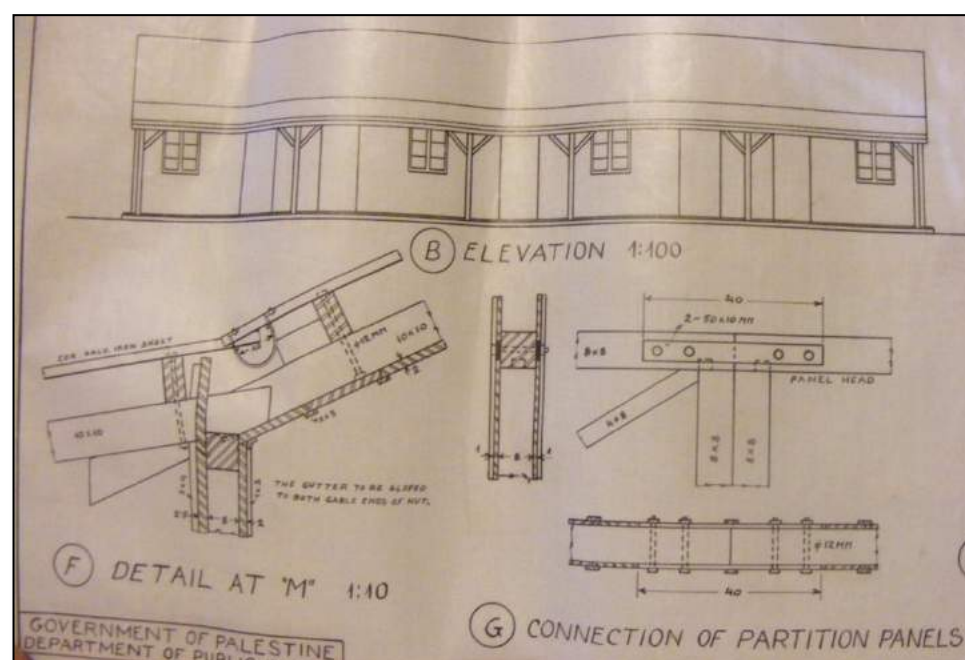
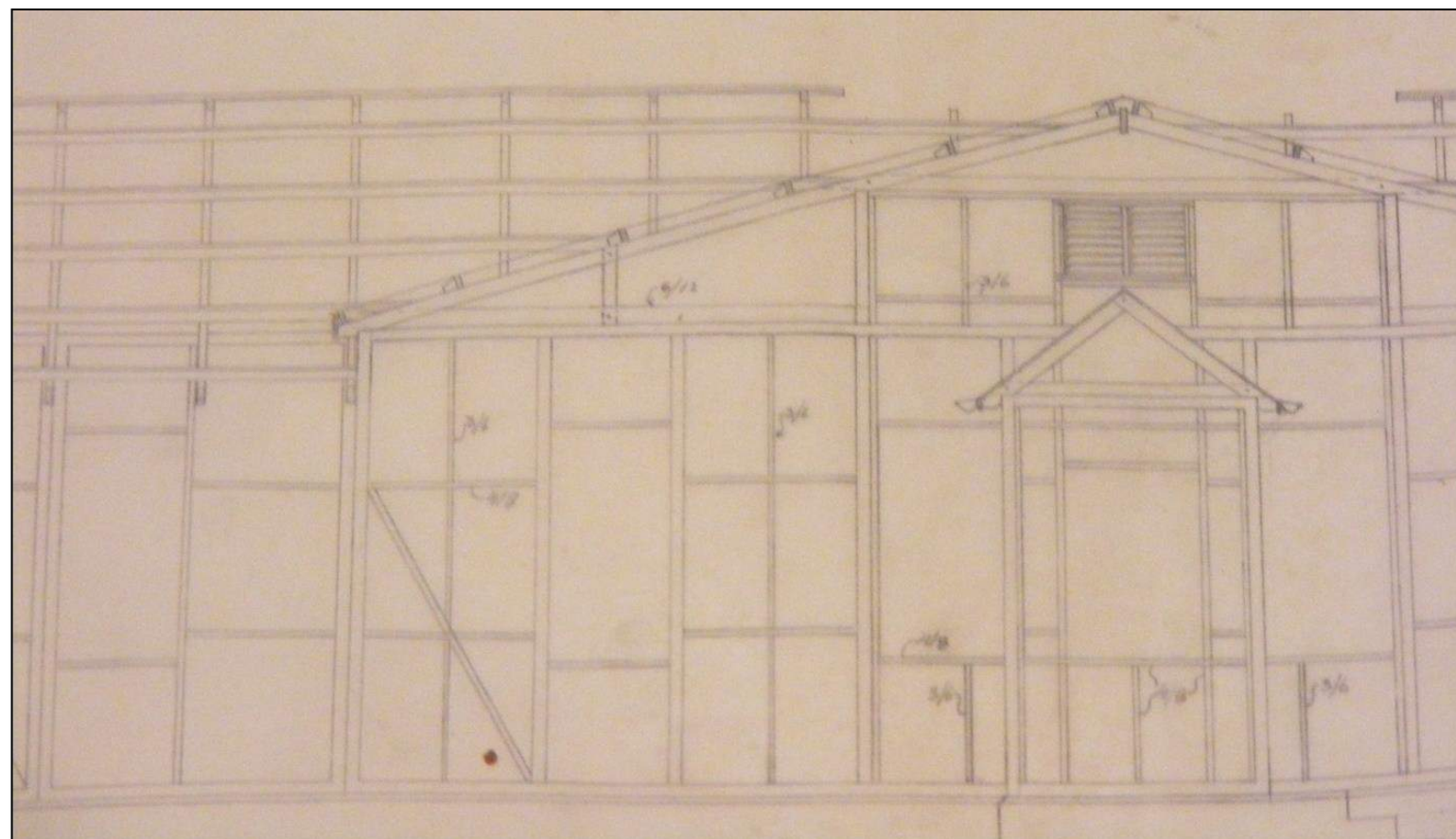
1. תוואי הרכבת

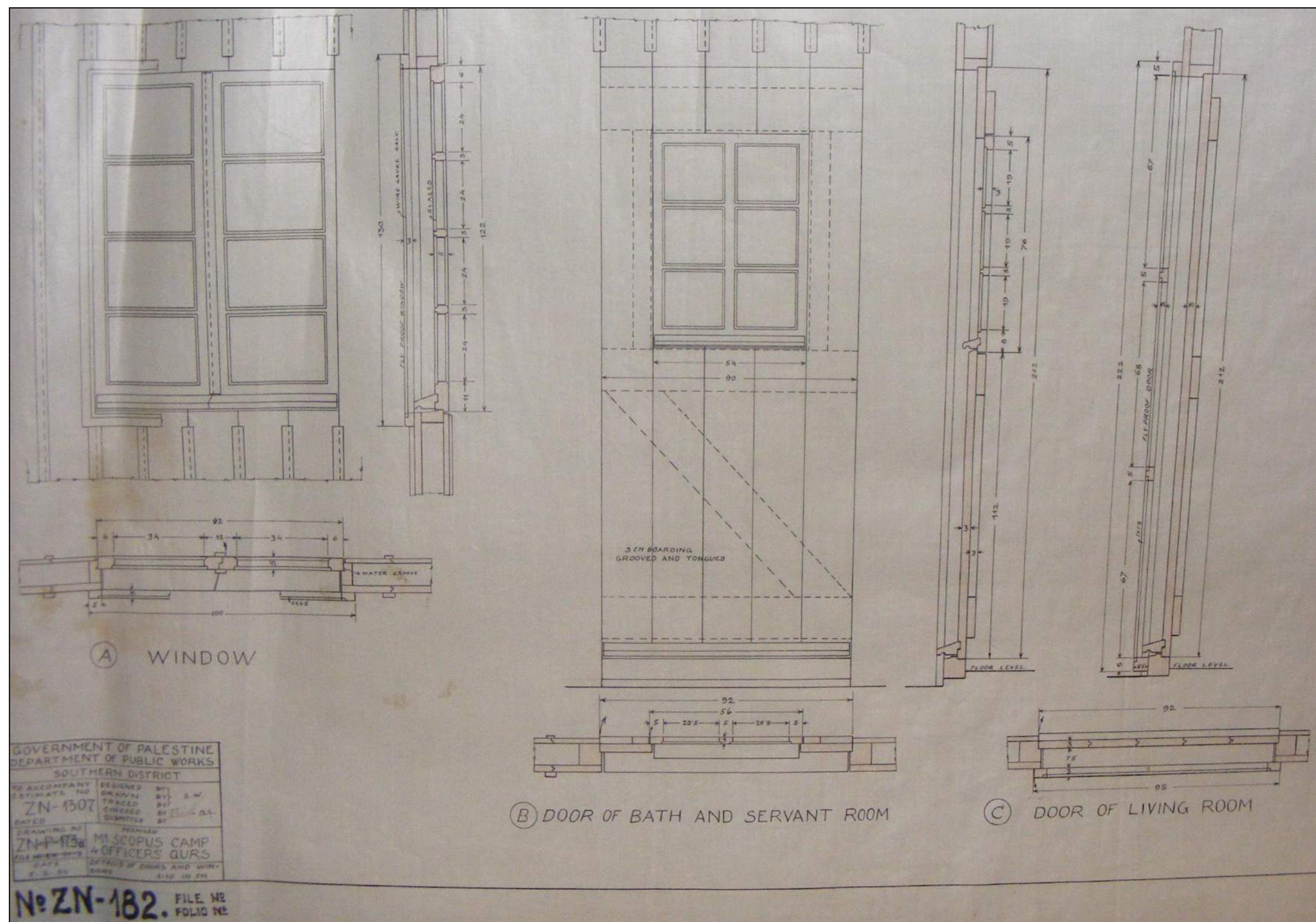
4.3 סקירה טכנולוגית

האפיון הטכנולוגי של מבני המחנה:

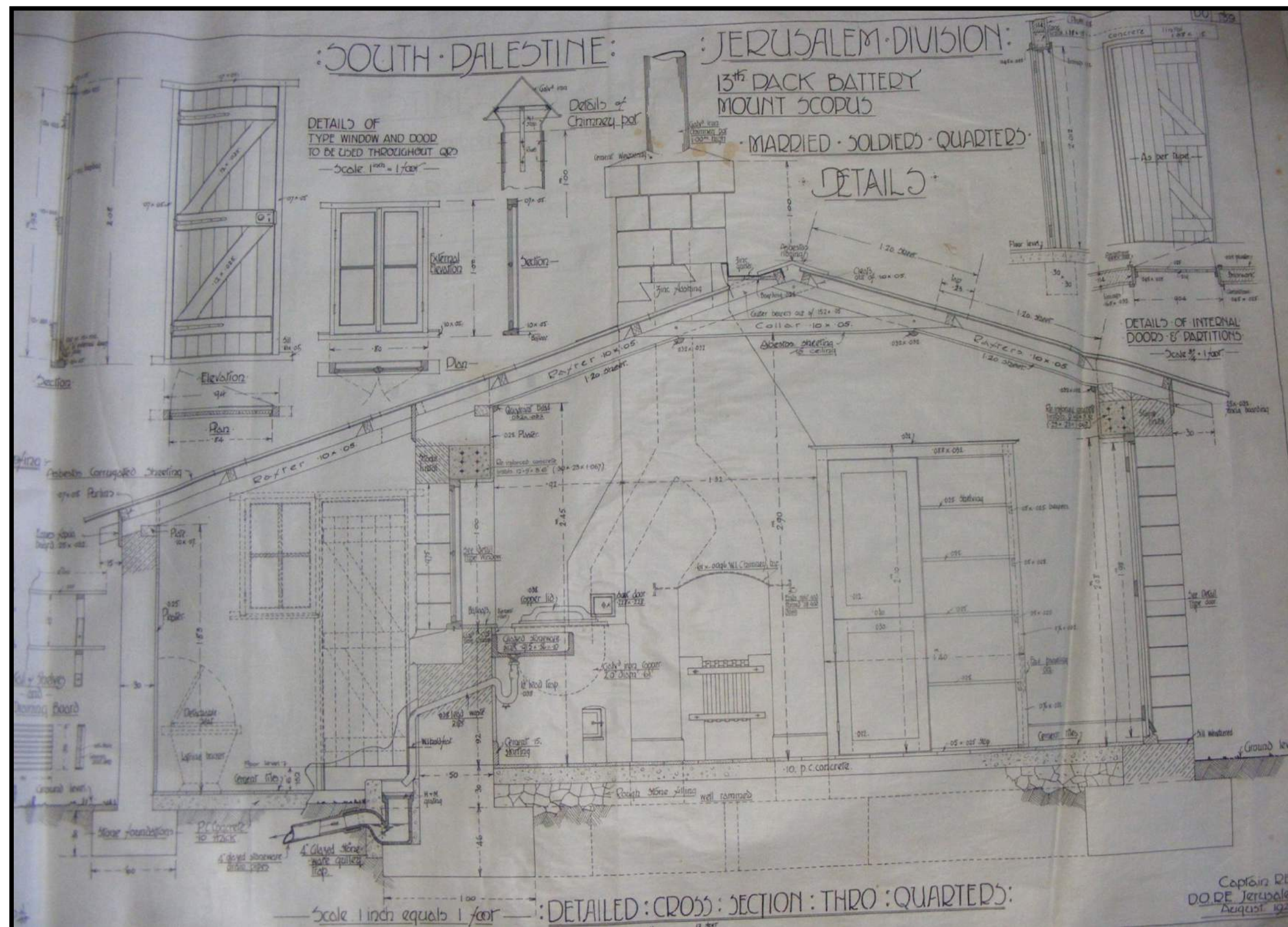
1. **הבינוי המתועש** – בבינוי במתחם נעשה שימוש נרחב בפריקאסטים גם במבנים עצמם וגם במערכת המפותחת של מסילה כבדה.
2. **טכניקת בניה בעץ** – חלקם של הצריפים נבנו מעץ בטכניקה שהיום היא נדירה.
3. **צריפי טיח בטון** – מבנים בעלי חיפוי טיח בטון ע"ג ברשת ברזל וקונסטרוקציית עץ.
4. **מבני קונסטרוקציית ברזל ופח** – מבני בעלי שילדת ברזל בחיפוי פח וזכוכית.
5. **מבני בטון ובלוקים** – מבנים בעלי שלד בטון מזויין ומלואות לבני סיליקט.
6. **דרך הסולינג** – טכנולוגיית סלילת דרכים אשר הייתה אופיינית לבניה הבריטית.

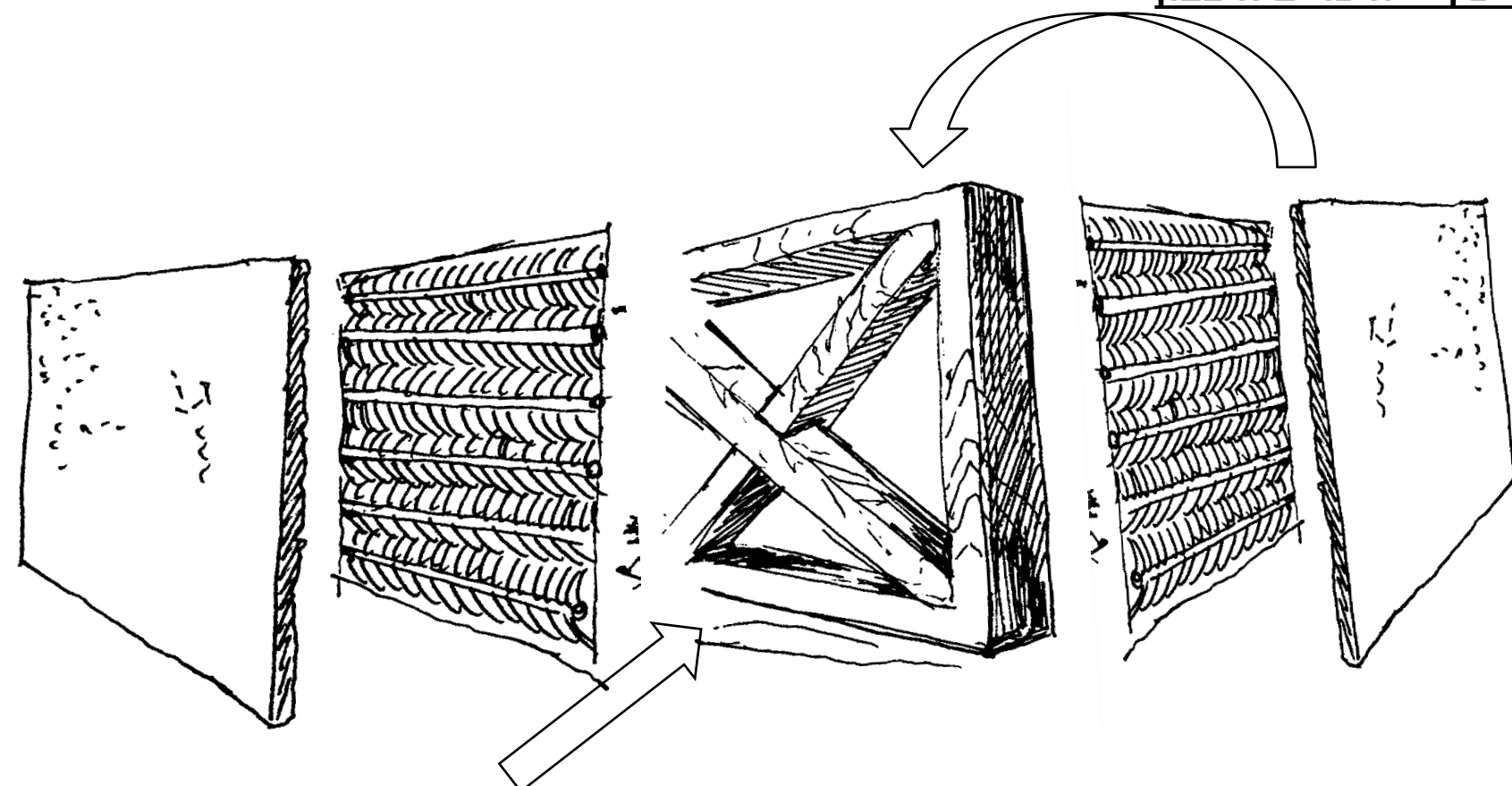

צריף עץ – פרטי בינוי וקונסטרוקציה

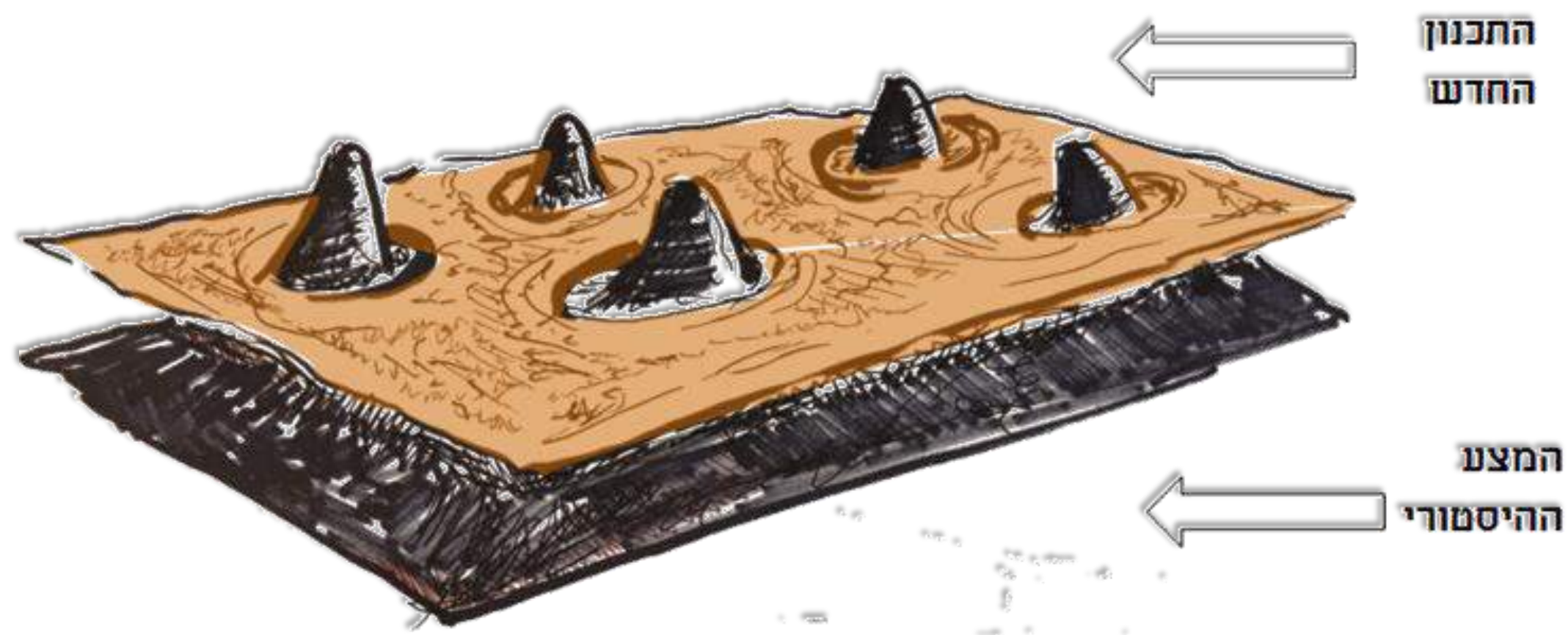
ארכיון: משה שפירא

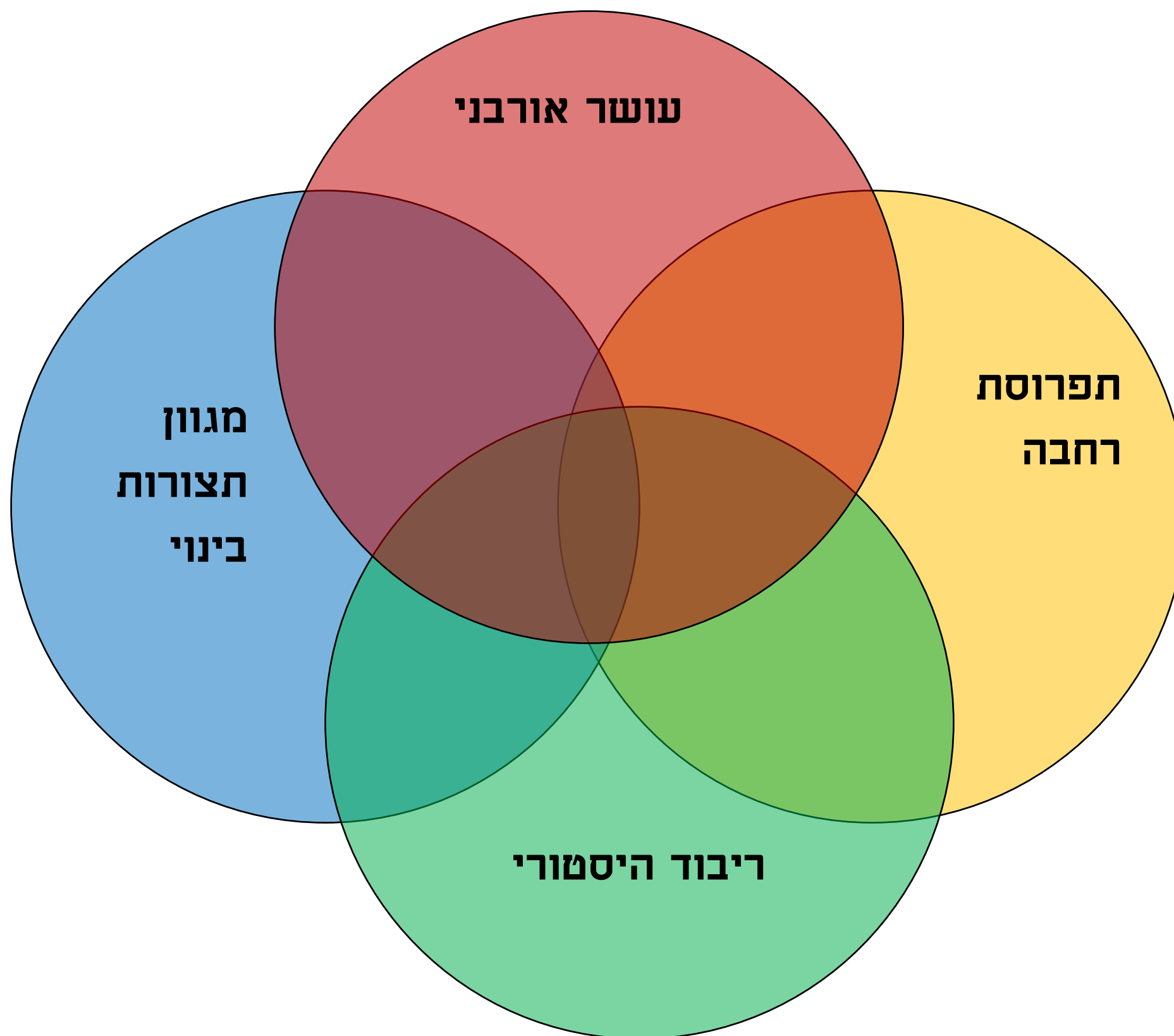
5. סיכום והערכה אתר

5.1 מתודולוגיה וגישה שימורית

הגישה השימורית:

ההתייחסות לבסיס ההיסטורי היתה עפ"י החלוקה המתחמית - לכל מתחם יש טיפולוגיה אופיינית ומרקם בינוי .
לכן, בשונה משימור של מונומנטים יחידים בצריפין גישת השימור הייתה בחינה של הטיפולוגיות השונות בכל מתחם, אפיון הטיפולוגיות ושימור מקבץ מבנים מטיפולוגיה מסוימת שמעידות על המרקם ההיסטורי.

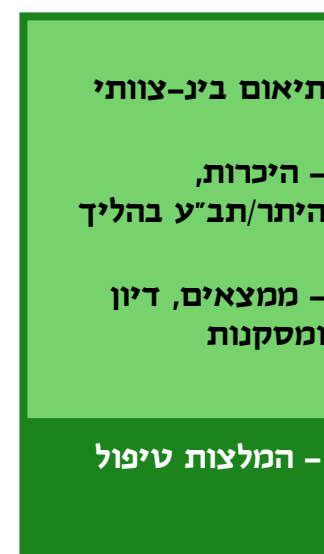
6. סיכום והערכה

שלב א'

גיבוש תכנית שלדית

- זיהוי מתחמי שימור.
- זיהוי דרכים/צירים עיקריים לשימור.
- זיהוי מונומנטים הראויים לשימור.
- גיבוש פרמטרים ומטודולוגיה לשלבי התכנון הבאים (המלצות טיפול)

שת"פ תכנוני

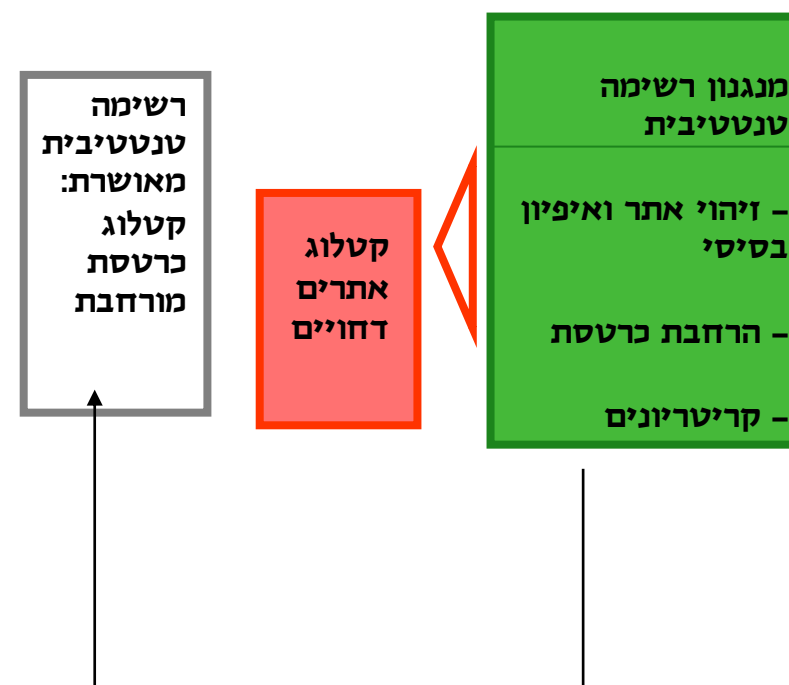
שלב ב'

תכניות מפורטות

- גיבוש רשימות לכלל המבנים (רשימה טנטטיבית / כרטסת)
- הערכת המבנים
- החלטה

שלב ב':

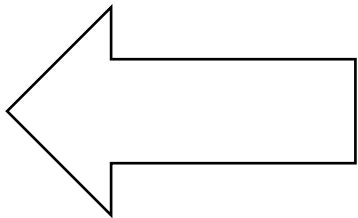
יישום
מנגנון
איתור,
יישום
והערכה -

קריטריונים להערכת מבנים היסטוריים

קטגוריה	קריטריון		משקל	ציון	משוקלל
אתר	אסטטי- עיצובי	עיצוב	X		
			X		
			X		
			X		
			X		
			X		
	מתחם	חשיבות נופית- סביבתית	X		
			X		
			X		
	חברתי- תרבותי	ייחוד היסטורי	X		
			X		
		סה"כ משוקלל			

לאחר קביעת הניקוד
המשוקלל יוחלט איזה בית
יוגדר לשימור ובאיזו רמה

לקו הכחול של צריפין יש מספר נרטיבים – הכפר סרפנד, החווה החקלאית, הבסיס הצבאי ובית החולים. כך שניתן לגזור מספר התייחסויות שימוריות למתחם: שרידי הכפר סרפנד אל עמך הם מועטים ומסתכמים בשלושה מיבנים ששרדו- באר אנטילית, בית ספר ושרידי מבנים שאינם ראויים לשימור לאורך כביש 44. בית החולים אסף הרופא נסקר אך הוא לא חלק מהנרטיב השימורי.

הדבר שהוא בעל הערך החשוב ביותר במתחם הוא מרחב הבסיס הצבאי שכולל בתוכו את המרחב הצבאי ואת בית החולים אסף הרופא, בתוך הבסיס הצבאי בחרנו להתמקד דוקא בשרידיו של הבסיס הבריטי כבעלי ערך שימורי. ולא במיבנים הישראליים המאוחרים. הסיבה לכך שהדברים לא נסקרו נובעת בשל אילוצי בטחון שדה, אך הסיבה שלא מצאנו לנכון לשמר מיבנים מהתקופה הישראלית הוא שלא נותר מרקם או מבנים מספיק איכותיים שנמצאו ראויים לשימור.

החשיבות של המתחם הבריטי נובעת בראש ובראשונה מגודלו ומורכבותו – גודלו הייחודי של הבסיס בהשוואה לבסיסים אחרים במזרח התיכון הביא לאיכות אורבנית שכללה מגוון שימושים שאין כדוגמתם בארץ והם בעלי חשיבות שימורית גדולה.

ערך אסטטי ואדריכלי: למחנה יש ערך אדריכלי גם באורבניסטיקה וגם בטיפולגייט המיבנים הייחודית: ייחודו האורבני של המחנה הוא בתשתית העירונית האזרחית שיש בו: מרכז מיסחרי פתוח, קולנוע, אתרי ספורט ושילובה עם תשתית צבאית. המתחם המכיל בתוכו פונקציות שונות שחלקן היו צבאיות וחלקן שייכות לפלח האזרחי. סגנונו האדריכלי – טיפולוגי של הבינוי הוא סגנון צבאי- בריטי (צריפי העץ בין היתר) מודרניסטי (במיבנים הקשיחים) ואר-דקו (המרכז המיסחרי).

ערך סביבתי ואורבני: מיקום המחנה הינו על דרכים היסטוריות וצירים מרכזיים משמעותיים בהווה: הרכבת מרמלה ליפו, כביש 44 והשדרה הירוקה מצפון לדרום. דרכים אלו הן חלק מהתשתית העירונית הקיימת. מאפייני המרחב הנופי – שדרות, אקליפטוסים ועצים שונים הם חלק מהאופי התרבותי- סביבתי של המקום.

ערך היסטורי-תרבותי: מחנה צריפין ממוקם בסמוך לסרפנד אל- עאמר הישוב הערבי. המחנה עצמו הינו אחד מהבסיסים הבריטיים הגדולים שניבנו במזרח התיכון בתקופת מלחמת העולם הראשונה. חשיבותו ההיסטורית- תרבותית של המחנה בהקשר הישראלי חשובה כיוון שהבסיס עצמו שירת את הבריטים 30 שנה אבל את הצבא הישראלי למעלה מ 60 שנה: במחנה שירתו גדודים עבריים במלחמת העולם הראשונה, בריגדות במלחמת העולם השנייה, הגדודים העבריים בראשונה. לצד האנזק האוסטרלי- היסטורי ושאר יחידות בצבא הבריטי.

ערך חברתי: חלק גדול מיחידות צה"ל השתמשו במחנה במשך השנים ולכן הוא מהווה נקודת ציון משמעותית בקורות חייהם של אלפים רבים בחברה הישראלית ששירתו בו והוא חלק מתודעתם.

ערך מדעי: במחנה נעשה שימוש בטכנולוגיות רבות וייחודיות לבינוי הבריטי הארצישראלי באותה התקופה: בינוי מתועש, טכניקת בניה בעץ, צריפי טיח – בטון, מערכת מורכבת של תיעול מי נגר, קונסטרוקציית ברזל ופח, מבני בטון ובלוקים וטכנולוגיית סלילת דרכים ייחודית.

בכל תכנון עתידי חשוב שהיבטים שונים של השימור ישומרו:

היבט הגודל- שימור של מרחב אורבני מהסוג של המחנה מחייב שני דברים:

1. שימור המערך האורבני- צירים, דרכים ראשיות וכו'
 2. שימור מקבצים בתפרוסת רחבה על פני שטח המחנה באופן שישאר זכרון למרחב במקומות שונים בשטחי המחנה. במסגרת זה חשוב שישארו מהפרוטוטייפים השונים המצויים שיבואו לידי ביטוי בתכנית השימור העתידית.
- באופן זה ישמר בזכרון גם הגיוון, גם המרחב וגם הגודל של מה שהיה בסיס צריפין.

6. מקורות מידע

• אטלס ישראל – הוצאת כרתא 1959

• אבא אלחנני, מאבק לעצמאות של האדריכלות הישראלית במאה ה-20, תל אביב 1998

• אברהם יערי, זכרונות ארץ ישראל, הוצאה: המחלקה לענייני הנוער של ההסתדרות הציונית, 1947

• עמירם אורן ורפי רגב, ארץ בחאקי: קרקע וביטחון בישראל, הוצאת כרמל, 2008

• נאור מרדכי לקסיקון כוח המגן-ההגנה משרד הביטחון – ההוצאה לאור, 1992.

• "גלעד" אנדרטאות בישראל, משרד הביטחון, 1989

מקורות מקוונים:

• אתר palestineremembered.com

• אתר britishforcesinpalestine.org

• אתר [ynet](http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3494034,00.html): עתניאל מרגלית בצבא הוד מלכותה
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3494034,00.html>

• ויקיפדיה

ארכיונים:

• ארכיון צה"ל

• ארכיון אוניברסיטת הרווארד (אוסף הארכיון הלאומי)

• ארכיון המדינה

• ארכיון המפות, המחלקה לגיאוגרפיה האוניברסיטה העברית ירושלים

הצהרת עורך המסמך

אני החתום מטה... משה חיים בצלאל שפירא (שם משפחה ופרטי) מס' ת.ז. 027873975 מצהיר בזה לאמור:

1. אני ערכתי תיעוד מקדים / תיק תיעוד לתכנית מס'.....
לאתר (שם האתר).
2. אני בעל ההכשרה והמומחיות הדרושים לערוך מסמך זה, לפי המסמכים המצורפים בזה (יש לצרף מסמכים המעידים על ההשכלה והניסיון המקצועי של עורך המסמך).
3. אני ערכתי את המסמך בעצמי ובסיוע יועצים נוספים כמפורט להלן:

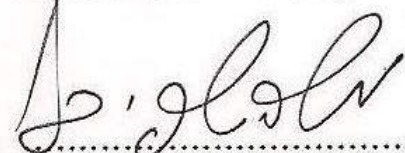
שם היועץ	תחום מומחיותו והכשרתו	הסעיפים במסמך שבהם סייע היועץ
א.		
ב.		
ג.		

4. אני אחראי להכנת המסמך ולתוכנו, לרבות הנתונים וההערכה המופיעים בו.
5. אני מאשר כי למיטב ידיעתי המקצועית, הנתונים נכונים ותואמים את ההנחיות שנתן מוסד התכנון ביום.....
6. הצהרה זו ניתנה ביום.....

משה שפירא אדריכלים

ע.מ. 027873975

מ.ר. 00115519

חתימת המצהיר